

МИХАЇЛ
ЕМІНЕСКУ

ПЕРЛИНИ СВІТОВОЇ ЛІРИКИ

МИХАІЛ
ЕМІНЕСКУ

МИХАЇЛ
ЕМІНЕСКУ

ПОЕЗІЇ

Переклад з румунської

ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО» КИЇВ — 1974

И (Рум)
Е55

Упорядкування та вступна стаття
Андрія М'ястківського

Примітки

Станіслава Семчинського _____

Е $\frac{70404-146}{M205(04)-74} 415a-74$

© Видавництво «Дніпро», 1974.

Коли подорожуєш світом, зустрічаєшся з представниками різних народів, часто в розмові імена поетів виступають уособленням цілих країн: Пушкін — Росія, Руставелі — Грузія, Шевченко — Україна, Петефі — Угорщина... Ім'я Михаїла Емінеску на всіх континентах землі сприймається як уособлення Румунії та Молдавії. Він жив серед трудового народу, на своїх плечах ніс тягар його страждань, серцем збагнув його душу і в полум'яній своїй творчості став його глашатаєм.

Михаїл Емінеску (справжнє прізвище — Емінович) народився 15 січня 1850 року в м. Ботошані в сім'ї дрібного землевласника Георге Еміновича. Мати його була онукою російського козака, який свого часу втік на береги Серету від переслідувань царських жандармів. Родина Георге Еміновича, в якій було одинадцятьох дітей, зубожіла і жила у великих нестатках. Своє дитинство Михаїл провів у селі Іпотешть серед сільської дівчороти, між простого народу. Великий вплив на формування характеру майбутнього поета мала мати, яку він дуже любив. Михаїл захоплювався народними казками, журливими

дойнами, любив слухати оповіді з історії рідного краю. Перше, що він прочитав, були старі румунські хроніки з батькової бібліотеки.

Помітивши в сина любов до науки, батько у 1858 році одвозить його до Чернівців, де він спершу вчиться у початковій школі, а потому, з 1860 року, в гімназії. Роки навчання в Чернівцях становлять помітний етап у формуванні світогляду майбутнього поета. Чернівецька гімназія славилася гарним викладанням і вільнодумством учителів; багато з них були учасниками революції 1848 року і відбували заслання в найдальшій австрійській провінції — на Буковині. Природно, що чернівецька гімназія в ті роки була одним з центрів прогресивної думки.

Навесні 1864 року до Чернівців прибула на гастролі театральна трупа Фанні Тардіні. Михайл не пропускав жодного спектаклю. Він проїнявся пристрастю до театру і, залишивши гімназію, поїхав з трупою. Почалися роки мандрювань і нужди. Михайл об'їздив і обійшов усю Румунію, був суфлером у трупах Тардіні та Йоргу Караджале, працював вантажником, конюхом заїзду, суфлером Національного театру в Бухаресті, писарем суду в місті Ботошань. Та весь цей час, де б не був, він писав вірші, записував народні пісні, оповідки, прислів'я, приказки. 1866 року в журналі «Familia» («Сім'я») були надруковані перші поезії Емінеску.

У 1869 році Михаїл, скоряючись волі батька, виїздить до Відня і записується вільним слухачем до університету. Та лекції реакційних викладачів не задовольняли, більше того — обурювали його. У 1872 році Емінеску переїздить до Берліна, де служить перекладачем при румунському посольстві і одночасно слухає університетський курс.

Та найголовнішим університетом для молодого поета були книги і життя. Він читав Маркса, Дарвіна, Ньютона, Пушкіна, Гоголя, Гейне, Гюго. Можна припустити, що, перебуваючи в Чернівцях, Михаїл познайомився з революційними поезіями Т. Шевченка — надто виразно відчуваються гнівні шевченківські інтонації в ряді творів поета, зокрема в знаменитій поемі «Імператор і пролетар»:

Зруйнуймо все, що гріє багатих, неправдивих,—
Палади, трони, храми,— стопчім садів їх цвіт!
Їх ідолів-тиранів жбурнім в огненну зливу,
Грозою путь омиймо, щоб цю неправду хтиву,
Це рабство і неволю забув навіки світ!

1874 року Емінеску повернувся на батьківщину і поселився в Яссах — значному на той час культурному центрі Румунії. Тут його запросили до літературного товариства «Junimea» («Молодь»); у журналі «Convorbiri literare» («Літературні бесіди»), що його видавало те товариство, він друкував свої вірші. Ментор «Junimea» — буржуаз-

ний критик, проповідник теорії так званого «чистого мистецтва» Тіту Майореску одразу ж заходився фальсифікувати творчість Емінеску, уперто викидаючи з його поезій усе, що було не до смаку стражам офіційної ідеології. Але поет не корився. Дарма що його по руках і ногах в'язала матеріальна залежність від «жунімістів», він виступає проти політичних спекуляцій Майореску та його прибічників. Про ті важкі для країни часи, про підлу роль літераторів-рenegатів Емінеску з гнівом і болем пише у віршах «Розтлінні молодики», «Роздуми бідного Діоніса», «Усюди метушня мурах», «Брехням відповідь — мовчання», «Наша молодь» та ін.

За свої вірші Емінеску не одержував гонорару. Засоби для прожиття треба було добувати на службі. Але чесний, чистий душею Емінеску не вмів та й не хотів служити абиак. Працюючи в Яссах спершу директором бібліотеки, потім інспектором шкіл, він усіма засобами боровся проти боярської сваволі, продажної казенної науки, проти чиновницьких та урядових утисків.

За неписаним законом, що діяв у тогочасній Румунії, кожна політична партія, прийшовши до влади, ретельно «перетрушувала» весь чиновницький «корпус», розставляючи всюди своїх людей. Недовго утримався на державній службі й Емінеску. 1876 року, коли до влади прийшла національно-ліберальна партія, його без попере-

дження було звільнено з роботи. Нужда приму-сила поета якийсь час працювати в газеті «Cu-riergul de Jasi» («Ясський кур'єр»), яку він називав «худоб'ячим листком». Натякаючи на нена-висних йому націонал-ліберальних діячів, Емі-неску писав у поемі «Імператор і пролетар»:

Уже на трон Гесни позлазили базіки
І заздрісники підлі, підступні та безликі...
Хоча змінилась форма, та зло лишилось злом.

Нестерпною була для поета робота в «Ясському кур'єрі», і він у 1877 році переїздить до Бухареста, де йому запропонували посаду редактора консервативної газети «Timrul» («Час»). Тут було те ж саме пекло. Робота з раннього ранку до пізньої ночі. Щоденна боротьба за свої ідеали й принципи, якими його настійливо примушували поступатися. Поет не схиляє голови. Він не проминає найменшої нагоди сказати читачам те, що хоче. Так, наперекір видавцям-консерваторам Емінеску друкує в газеті свою статтю, в котрій вітає спільні дії російських та румунських військ проти турків, висловлюючи думку, що тільки з допомогою російського народу румуни зможуть завоювати свою національну незалежність. Стаття викликала схвалення прогресивної румунської інтелігенції.

На сторінках газети «Timrul» Емінеску-публіцист сміливо відстоює потребу докорінного

покращення життя селян, пристрасно засуджує експлуатацію трударів, зокрема з боку іноземного капіталу, якому тогочасні правителі Румунії віддали на поталу країну. Скориставшись з полеміки, яку вели консерватори і, природно, їхній друкований орган з лібералами, Емінеску в ряді статей викриває спекулятивну суть соціальної демагогії націонал-ліберальних політиканів — вірних прислужників боярства.

Тим часом, незважаючи на крайню перевантаженість роботою в газеті, Емінеску наполегливо працює над своїми поетичними творами. В ці роки з'являються його знамениті п'ять «Послань», поема «Лучяфєр», велика кількість громадянських та інтимно-ліричних поезій.

Врешті-решт ця постійна моральна й фізична перенапруга підірвала здоров'я поета. У 1883 році, в розквіті своєї творчості, Михаїл Емінеску захворів тяжкою душевною хворобою. Буржуазні літературні кола байдуже поставились до горя, яке спіткало поета; Емінеску було необхідне серйозне лікування, але сподіватись на допомогу з боку духовно чужих йому буржуазних літераторів було марно. І все-таки допомога прийшла — не від бояр, а від простого народу. По підписних листах було зібрано кошти для лікування поета. Емінеску лікувався в різних містах Румунії, а якийсь час і за її межами — в Одесі. Шість років страждав, переїжджаючи з лікарні

до лікарні, великий поет і 15 червня 1899 року помер у Бухаресті.

* * *

Михайл Емінеску залишив велику й розмаїту літературну спадщину. Творчість його сформувалася під впливом високих патріотичних ідей революції 1848 року. Та обставина, що революція не була завершена, робила їх гостро злободенними й для покоління Емінеску, яке дозріло для активної громадської діяльності у 60—70-х роках минулого століття. Основна вимога революції 1848 року — докорінна зміна соціального устрою — не була виконана. Національна буржуазія, зрадивши народ, заключила союз із боярством; буржуазні діячі обмежились кудими реформами, зате безмежно роздували соціальну демагогію. Але витравити пам'ять про революцію вони були безсилі. В передових колах суспільства пам'ятали її гасла; підростало покоління революційно настроєних молодих людей, яких вабили й кликали на боротьбу ідеали революції. До цього покоління і належав Емінеску. «З чужини», «До Еліаде», «Що тобі я зичу, краю мій величний», «На смерть князя Штирбея» — уже в цих та інших ранніх віршах поета основним мотивом була гаряча любов до батьківщини, готовність вірно служити їй, виборювати краще життя для народу.

В поезіях того першого періоду, певна річ, ще виразно відчувається присмак романтичної риторики; молодий поет часом далекий від розуміння істинного місця і ролі в історії того чи іншого діяча, якого він славить. Але громадянська позиція автора висловлена ясно і недвозначно: він з тими, хто підносив прапор революції, з тими, хто лишився вірний тому прапорові; найвища його мрія — воля й щастя для рідної країни:

Що тобі я зичу, краю мій величний,
Краю в сяйві слави, з тугою в очах?
У невтомні руки зброї тобі зичу...

.

Хай міцніє меч твій помсти й непокори,
Хай він покарає лютих ворогів,
У тяжкім двобої чорну гідру зборе —
Як священний вирок, як священний гнів.
Хай трикольорові затріпочуть стяги
Над широким морем в далі голубі.
Правди, щастя, волі, сили і відваги —
Ось чого я зичу, краю мій, тобі!

(«Що тобі я зичу, краю мій величний»)

Славлячи овіяний романтикою боротьби, сповнений революційного пафосу 1848 рік, поет не може не бачити різкої різниці між тою славною, героїчною порою і сучасною йому дійсністю — запліснявілою, байдужою, тупою. В душі Емінеску впродовж усього його життя оця не-

проходима прірва між славним революційним минулим і бездушною, безликою сучасністю була болючою незагойною раною. Часом йому здавалося, що сатанинському розгулу ренегатів, торгашів своєю совістю на землі, яку ще так недавно осіняли славні прапори революції, не буде кінця, і в його поезіях з'являлися трагічні нотки розпачу. Але Емінеску далекий від того, щоб капітулювати. Треба будити послулик. А тих, хто не схаменеться,— до ганебного стовпа! І ненависть поета до нищого животіння вдоволених собою буржуа, які ганебно зреклися високих ідеалів, виривається нічим не притлумленим гнівом, різючою сатирою:

Ваш подвиг — у розпусті, у тому, щоб напиться,
Скляний трощити посуд, з повіями водитись,

Вік жити без пуття.

Ви лежите на ложі, укритому ганьбою,
Вдихаєте міазми, вдоволені собою,

Розтлінні та брудні.

Ви злякано схилюлись перед бичем тиранів,
Що цілий край тримають у лещатах кайданів,
Здались ви без борні.

(«Розтлінні молодики»)

Емінеску знає: в надрах суспільства є сили, здатні стати до боротьби. І передусім до них, термосячи їхню громадянську совість, звертається він, коли розкриває жахливе становище трудящих, які стогнуть під пресом нелюдського визиску. Не випадково поет дає віршеві, в якому

Йдеться про те, як гине від непосильної праці молода швачка, заголовок «Життя». Дивіться, каже він, о т а к ж и в е трудяща людина в країні визиску й безправ'я!

Українському читачеві цей вірш неодмінно нагадає відому «Швачку» Павла Грабовського. Певне, Емінеску і Грабовський не знали один одного. Але однаково відгукувалися їхні серця на страждання й підневільну тяжку працю простих людей, і тому так схожі між собою їхні «швачки». Ось початок вірша П. Грабовського:

Рученьки терпнуть, злипаються віченьки...
Боже, чи довго тягти?
З раннього ранку до пізньої ніченьки
Голкою денно верти.

А ось строфа з вірша Емінеску:

В халупі згорбленій таке я задрів життя:
При лампі дівчина схилилась до шиття.
Та дівчина бліда, погасли в неї очі,
Повіки аж червоні й так болять щоночі,
Що недалеко вже до сліпоти.

У Грабовського «паненя вередливе, зманіжене» викидає шваччину роботу на сміття. В Емінеску:

Коштовний діамант проміниться і сля
На пальці у купця... Купив він камінь цей
За слізюньки гіркі засмучених очей.

Як і український революціонер-демократ Грабовський, так і Емінеску не лише співчував знедоленим, не лише оплакував їхнє злиденне життя,

а закликав трудящих людей до об'єднання, до активної боротьби проти визискувачів і вселяв у серця гноблених віру в свої могутні сили:

Чому ми забуваєм, що нас — могутнє море,
Що нам під силу землю по правді поділити?

Наведені рядки взяті з написаного в 1870 році вірша «Думки пролетаря», який є першим у румунській та молдавській літературі твором про робітничий клас. Емінеску не дожив до часу, коли на його батьківщині пролетаріат виступив як організована політична сила. Могуть нового класу, який виходив на історичну арену, поет збагнув, спостерігаючи соціальну дійсність більш промислово розвиненого капіталістичного Заходу. Тут він бачив перші робітничі страйки, перші пролетарські барикади і перейнявся вірою, що пролетаріат і є та сила, яка здатна по-справедливому перебудувати життя на землі. Сповнений благородного нетерпіння, поет закликає:

Не можна більш терпіти! Зберімося й зламаєм
Оцей порядок підлий, оцей нелюдський лад!
Якщо опісля смерті нас щастя не чекає,
То хай на цьому світі нам правда засвітає...

З огляду на це цілком природно, що Емінеску захоплено зустрів звістку про проголошення Паризької комуні. Поет усім серцем на боці повсталих. Він уважно стежить за розвитком подій, а поразку комунарів глибоко переживає, як велике особисте горе.

Під свіжим враженням від подій, які потрясли усе його вство, Емінеску дописує до вірша «Думки пролетаря» дві нові частини й дає творові назву «Тіні на полотні часу» (в остаточній, завершеній 1874 року, редакції поема дістала назву «Імператор і пролетар»).

З вражаючою силою описано в третій частині поеми барикадні бої в Парижі:

На вулицях тривожних, освітлених пожаром,
Звелися барикади нескитні, як граніт,
За ними — батальйони, ім'я їм — пролетарій,
Що взяв разючу зброю для нищівного вдару...
І дзвони не вгавають — розгойдують весь світ.

Але Комуни повержено. Ненависні версальці торжествують перемогу. А що ж далі? Емінеску, попри все своє захоплення героїзмом комунарів, не піднісся до розуміння сутності класової боротьби, і це завадило йому осягнути історичне значення того бою, що його дав робітничий клас Парижа буржуазному класові Франції та й всього світу. Поразку Комуни він сприйняв як підтвердження ідеалістичної формули про одвічне замкнуте коло, по якому рухався людство: поразка після повстання така ж неминуча, як неминучі в круговороті природи поява живої істоти з небуття і відхід її у небуття... Почуттям глибокого, близького до відчаю суму, яким сповнене було серце поета, перейняті прикінцеві

строфи цієї поеми та ряд інших творів тих і пізніших років.

І все-таки Емінеску не зрікається своїх ідеалів. Подальша його робота в пресі (а вона розгорнулася в другій половині 70-х років), численні поетичні твори, написані по поверненні на батьківщину, засвідчують, що він не склав зброї. У публіцистичних статтях і поезіях, зокрема у відомих «Посланнях», Емінеску, як і перше, гнівно засуджує сучасне йому буржуазне суспільство, в якому панують визиск і неправда, висміює тупоумних філістерів, бичує гострою сатирою буржуазних політиканів, котрі заради баришу торгують не лише своєю «честю», а готові й розпродати по шматках батьківщину чужоземним капіталістам.

Сувору відсіч дає поет проповідникам так званого «чистого мистецтва», зокрема поборникам цієї буржуазної теорії в гуртку «Junimea», до якого формально належав. На одній позиції з ним у цій принциповій літературно-політичній дискусії стояли й два інші визначні письменники того часу: Караджалє і Кряпге, котрі так само формально вважалися «жунімістами».

Шаманським закликанням Майореску та його прибічників з приводу згубності «грубої прози» життя для «високого мистецтва», за якими крилося підступне намагання буржуазії нейтралізувати літературу як активну політичну зброю,

відвести її з барикад на манівці самозакоханого замилювання самою собою, Емінеску в ряді віршів, зокрема в написаному 1878 року сонеті «Ямб», протиставляє своє розуміння ролі мистецтва (і, природно, поезії), в суспільному житті. Він мріє про те, щоб вірш був «мов тятива, напнутий», про те,

Щоб кликав він п'їтму і зло бороти,
Щоб, наче прапор, звав на барикаду...

* * *

Значну частину спадщини Емінеску становить його любовна й пейзажна лірика. Гранично щира, сповнена гарячої пристрасті, вона й нині глибоко хвилює і захоплює. Час виявився безсилим перед чаром поезії. Написані сто чи близько ста років тому, ліричні вірші поета зберегли в незайманій свіжості пал його кохання,— радість його зустрічей, біль розлуки, гіркоту самотності, самозабутню відданість коханій.

На килим ступиш — і грайливий
Шовковий шум з-під ніг твоїх...
Ти — наче видиво, як диво,
Пливеш по хвилях голубих.

Ти — наче з мармуру й туману,
У сукні білій, ніби сніг,
І я душею тану, тану
В очах засмучених твоїх.

(«Така ти ніжна»)

Тема кохання справедливо вважається вічною. І саме тому вона, може, як ніяка інша, суворо іспитує поета на істинність почуття і істинність таланту. З-між незліченних тисяч віршів про кохання сувору випробу «вічної теми» витримують лише ті, яких поет (причому поет великого таланту) не міг не написати. Любовна лірика Емінеску цю випробу витримала, красномовним свідченням чого є те, що багато його поезій стали народними піснями. Ось початок однієї з них:

У вирій ластівки летять,
Роняє листя тихий сад,
Біліє іній узбереж.
А ти не йдеш, а ти не йдеш.
О вийди знов мені навстріч,
Тебе чекаю день і ніч.
Прийди, щоб я схилитись міг
До губ твоїх, до губ твоїх!

(«Чому не йдеш»)

Важко утриматись від того, щоб не процитувати ще дві строфи з іншого вірша Емінеску:

На ганок вийшов я... А ніч, а зорі!
Тече над ганком шелестіння віт.
О як полонить цей чарівний світ!
Вітрець гойда дерева срібнокорі.

Ти за вікном — зоря найкращих літ,
Не гасне сонце у твоєму зорі...
І руки, руки, ніжні, аж прозорі,
Беруть коси золоторунний цвіт.

(«Стою на ганку»)

Впродовж усього свого життя Михаїл Емінеску любовно збирав і глибоко вивчав народну творчість. Щедро черпав він з її незглибимих джерел і щедро повертав народові його коштовності, відшліфовані і огранені рукою великого майстра. Народні мотиви й сюжети, покладені ним в основу цілого ряду творів («Міфологічне», «Келін (сторінки легенди)», «Оповідання липи» та ін.); народна казка «Дівчина в золотому саду» є першоджерелом всесвітньовідомого шедевру Емінеску — лірико-філософської поеми «Лучяфер». Вище говорилося про гостру полеміку, яку вів Емінеску з провідниками реакційної теорії «чистого мистецтва». Рішучий бій апологетам літературних манівців поет давав не лише у своїх висловленнях та віршах, присвячених цій темі,— всією своєю творчістю він активно протистояв намаганням естетствуючих буржуа відгородити літературу від народу. Емінеску прагнув того, щоб «споживачами» і цінителями його поезії були не купка пересичених гурманів, а широкі верстви трудящого люду. Але, пишучи для простих людей, він не «опускав», не спрощував вірш, аби зробити його «доступним»,— це було б виявом зневаги до читачів; Емінеску підносив свої поезії до вершин класичної простоти і ясності, яка притаманна усній творчості самого народу, ненастанно збагачуючи для цього арсенал зображувальних засобів. Загально визнано,

що поетична творчість Емінеску ознаменувала собою революцію в румунському та молдавському віршуванні. Він зламав застигли метричні канони, які існували до нього, ввівши в поетичний «обіг» нові ритми й розміри, збагатив (так само — зламавши старі канони) римування й строфіку; в його віршах засяяли діаманти глибинно-народних слів і висловів, од яких естетуючі віршотворці зверхньо одверталися... Природна річ, що всі оці новації не були для Емінеску самоціллю. Поет, який жив болями й стражданнями народу, поет, який кликав трудящих до боротьби за свої права, за справедливий лад на землі, дбав про те, щоб слово його проникло до найглибших глибин людських сердець, гранично виразне, вражаюче і запалююче.

І народ почув свого поета. Ще наприкінці минулого віку на його батьківщині учасники перших таємних робітничих сходок захоплено декламували полум'яні строфи з поеми «Імператор і пролетар».

Звичайно, було в Емінеску й чимало ворогів. Реакційна критика, всіляко фальсифікуючи творчість великого поета, прагнула змалювати його естетом, навіть... слугою боярства.

Та марними були намагання пігмеїв спотворити обличчя велетня. В наш час у соціалістичній Румунії та в Радянській Молдавії твори Михаїла Емінеску видані у їх первозданному вигляді —

такими, як їх написав поет. Ними, як своїм національним багатством, як достойним внеском до скарбниці світової прогресивної літератури, по праву пишуться румунський і молдавський народи.

Як у кожного великого поета, у Емінеску нині безмежно велика аудиторія — його голос чути по всій землі. Добре знають Емінеску читачі Країни Рад — його твори уже багато десятиліть активно перекладаються на російську й інші мови народів СРСР. Зокрема у нас, на Україні, поезії Емінеску в перекладах українською мовою, крім численних публікацій у періодичній пресі, у 1956 році вийшли окремою книгою.

У новому виданні, що його пропонує видавництво, переважна більшість уже відомих перекладів заново відредагована з урахуванням останніх текстологічних досліджень румунських та молдавських літературознавців, котрі вивчають спадщину Емінеску. Читач знайде також в цьому збірнику цілий ряд творів поета, перекладених українською мовою уперше.

Андрій М'ЯСТКІВСЬКИЙ

ПОЕЗІЇ

З ЧУЖИНИ

Коли тут все веселе — квітує і сміється,
Коли для всіх тут радість, коли для всіх тут рай,
Одна душа лиш плаче, в тяжкій розпуці рветься
До нив своїх далеких, у свій коханий край.

Те серце неспокійне аж стогне від печалі,
Душа сумує тоскно у ці веселі дні.
Моє — те бідне серце, що ласки тут не знало,
Моя душа палає в пекельному вогні.

Я так жагуче хочу побачити долину,
В якій струмок срібlistий крізь трави протіка,
Я спогадом, як птиця, в дитинство давнє лину
У гущавник тінистий далекого ліска.

Вітати б мені нині хатки, що між полями
Розсипались сонливо, тихенькі та малі,
Оце побігти б знову зеленими гаями,
Що бачать сни чарівні коханої землі!..

Поставити б хатину, де голубі ізвори,
Де ніжно пахнуть квіти замріяних долин,
Дивитися б у небо, на ті високі гори,
Що кам'янисті чола ховають між хмарин.

Так хочеться іще раз в поля мої минулі,
В яких стежки дитинства стрічками повились,
Які дитячий голос уперше мій почули
І забавки веселі побачили колись.

Це б до ріки ясної, що хвилями хлюпоче,
Пташок почути б щебет над килимами нив,
У ліс отой чарівний, що тихо так шепоче,
Що мрію непоборну у серце заронив.

Так! Так! Ще раз хотів би вернутися, побачить
Вітчизну, серцю рідну, пташок почуть хорал —
З'явився б знову, мабуть, у розумі гарячим
Вогненний, молодечий, високий ідеал.

І навіть смерть жахлива, що людям горе коїть,
Що все живе стинає і світ лякає весь,
Навік мене приспала б в солодкім супокої,
І я б, як сон щасливий, полинув до небес.

БУКОВИНІ

Не забудь довіку, мила Буковино,
Горду твою вроду, гори та долини,
Квіти з полонин...

Ще й потоків чистих шум дзвінкий у скелях,
Ще й річок перлистих на полях веселих
Світанковий плин!

Плач моєї долі, сміх моєї долі —
Ув одежі співу мрії молоді...
Дивна таїна!

Все вство проймає, спонука до дії
І солодким словом щастя та надії
Серце розтина!

Земле, горем бита, тут, під чистим небом,
Сенс життя пізнав я і себе — крізь тебе.

Ще й признаюсь я:
Волею твоєю став співцем у світі,
Долю-наречену взяв, що вічно світить,—
То зоря твоя.

Як у піднебесі тремко місяць ходить
І хмарки сплелися в ніжні хороводи —
Присинають день.

Слухаю я легіт!.. Він на дивній арфі
Грає і співає все співанки гарні
З Буковини ген...

Листям легіт має... Чи флюяра грає?
І у тому співі б'ється, не вгаває
Серце мовчазне!..
Видивами стеле шлях собі за обрій
Через гори й доли — в край хоробрий, добрий,
Що гука мене.

Голос мій таємний — все туди, до тебе...
А на віях сльози... чи проміння тепле?..
Ні, я не мовчу!
Завжди так, мій краю, як тебе згадаю,—
В серці сум і сонце... Марю і зітхаю.
Буковино, чуй!

МОВ ДНИНА ОЦЯ

Зелена озерна глибинь
Відбила ясну голубинь
Із гроном хмарин срібляних,
Із сонцем, що сяє крізь них,
Діброву дрімучу взяли
В обійми прозорі вали,
До неба чоло підвела
Розбита вітрами скала.
На кручу іду залюбки —
Вона окриляє думки.
Відтіль, скільки оком сягну,
Дивлюся на схід, в далину,
На захід, в захмарену даль —
І серце поймає печаль.
Вертаюсь на луг напрямки,
Лягаю в духмяні квітки,
Вчуваю, як плеще прибій
І стогне ледь-ледь вітровій.
Природа навколо бринить,
Вгорі — оксамитна блакить,
Внизу — килими із квіток,
Гаптовані сяйвом цяток,
А легіт на лоні води
Лишає легенькі сліди.

На крилах нечутних вітрець
Несе аромат навпростець.
А лебідь об хвилю плеснув,
А човен вітрила напнув,
А синіх метеликів рій
Спиває медовий напій.

Якби-то я крилечка мав,—
Метеликом ніжним би став,
Метеликом став би легким,
Веселим, дитинно метким;
На луг прилітав би сюди
Співати солодкі меди...
На квітку я важу одну:
Мов днина оця, чарівну!

ЩО ТОБІ Я ЗИЧУ, КРАЮ МІЙ ВЕЛИЧНИЙ

Що тобі я зичу, краю мій величний,
Краю в сяйві слави, з тугою в очах?
У невтомні руки зброї тобі зичу
Та щоб простелився у майбутнє шлях.
Хай вино кипуче бризкає до стелі,
Як сини зберуться в молодій гульбі!..
Проти хвиль підступних будь міцніший
скелі!
Ось чого я зичу, краю мій, тобі.

Хай міцніє меч твій помсти й непокори,
Хай він покарає лютих ворогів,
У тяжкім двобої чорну гідру зборе —
Як священний вирок, як священний гнів.
Хай трикольорові затріпочуть стяги
Над широким морем, в далі голубі.
Правди, щастя, волі, сили і відваги —
Ось чого я зичу, краю мій, тобі.

Хай провісник миру тихо злине з хмари,
На алтар твій чистий з усміхом злетить,
Перемоги Марса хай усі затьмарить,
Щоб великим світлом землю освітить.
Хай тобі проміння він пролле на груди,

Рай земний здобуде в чесній боротьбі.

Храм йому величний хай воздвигнуть

люди...

Ось чого я зичу, краю мій, тобі.

Що тобі я зичу, краю мій величний,

Краю мій коханий — материнський спів?

Щоб сини трудилися тільки в дружбі

вічній,

Щоб вогонь любові завжди пламенів.

Зброю мати вірну, перемоги, славу,

Не хилити буйну голову в журбі,

Мріяти й творити гордо-величаво,

Ось чого я зичу, краю мій, тобі!

1867

РОЗТЛІННІ МОЛОДИКИ

Заблудлі ниці душі, до вас звертаюсь нині,
Щоб ви скипіли жовцю, прокляття безупинні
Я шлю сліпим умам.

Немов худобі дикій важким списом залізним,
Хай випалить прокляття нещадним словом
грівним

Тавро на лобі вам!

Хоч ліра марно буде дзвеніти перед вами,
Хоч мозок ваш забитий гидотними думками

Й отруйна ваша кров,
Хоч ви тупі від оргій, безвольні ви і ниці,
Хоч гниєте в багні ви, в задушній п'ятиці
І вам чужа любов,—

Та гнів хай забуває у ваших в'ялих жилах,
В зіницях ваших згаслих, на чолах посинілих
Хоч на короткий час!

Пророк не відступає перед розпусним блазнем
З фарбованим обличчям, з безсиллям
передчасним,

Хто змолоду погас.

Що може вас, безкровних, в цім світі захопити,
Який вогонь чи правда спроможні оживити

Вас, мертвих за життя?
Ваш подвиг — у розпусті, у тому, щоб напиться,
Скляний трощити посуд, з повіями водитись,
Вік жити без пуття.

Ви лежите на ложі, укритому ганьбою,
Вдихаєте міазми, вдоволені собою,
Розтлінні та брудні.
Ви злякано схилились перед бичем тиранів,
Що цілий край тримають у лецатах кайданів,
Здались ви без борні.

Вставайте! Вже штандарти палають величаві,
Роки стають минулі у переможні лави,
Гряде воскреслий Рим.
Здійнявши смолоскипи у темряві досвітній,
Народ ступає владно, могутній, непохитний,
Похід цей незборим!

Вставайте! Вже над світом сурмить труба
свободи,
Гримить могутній голос, розбуджує народи,
Як лева рик в імлі.
Належить вільним людям планета вся широка.
Свобода, справедливість! — оці слова високі
Вже знають на землі!

Летіть в смертельний танець, рубайте зло
мечами!

Хай вітер понесе вас, як він носив ночами
На танці до повій.
Мов дужі хвилі, ливьте, збирайтесь в батальйони,
Мов ураган у лісі, понищіть перепони
У бурі вогневій!

Розбилась урна часу, і попіл оживає,
І голосом звияжним Рим давній промовляє,
Підвівсь народ-титан.
Встають велично тіні, скликають вас до бою,
І голови підводять, укриті сивиною,
І Цезар, і Траян.

У море гніву впали прогнилі наскрізь трони,
Кайдани рабства збиті, а скіпетри й корони
У прірву вже летять.
І пекло відчиняє свої широкі брами,
Щоб пропустити душі тиранів з їх ділами,
Що гидко так смердять...

Та марно гнівний голос над вами грізно лине,
Лиш гуркіт міді вразить глухі серця тваринні,
Погаслі почуття.
І вже ніколи в світі ні батьківщині нашій,
Ні діві добродійства в душі холодній вашій
Не розпалить життя!

Змертвілі, ниці душі, хоч раз вогнем огуди
Вас розбудити хочу, упасти вам на груди,

Немов коршак лихий.

Піднявся я над краєм, неначе горда птиця,
Немов могутня скеля з чолом, як блискавиця
У хмарі грозівій.

Тож не кажіть нікому, що є в вас почування,
Що більше не потрібні вам світлі поривання
Святих душевних сил..

Мовчіть! Бо ваша мова — ридання на весіллі,
То — каркання ворони на радіснім дозвіллі,
То — сміх серед могил.

НІЧ

Уночі в каміні тихо голубий горить вогонь,
Із рожевої канапи я на нього задпвлюсь,
Поки дума не розтане, поки сонний не звалюсь.
Догорівши, свічка гасне... І легкий приходить
сон.

Ти із темряви з'явилась, усміхнулася привітно,
Чиста, наче сніг січневий, світла, наче літня
днина,
На мої коліна сіла, пригорнулась, як дитина,
На бліде моє обличчя мило дивишся, як рідна.

Пригортаєшся так ніжно, так жагуче обнімаєш,
Потім голову схплюєш, чути хочеш серця стук
І, неначе сну позбулась, легким плином білих
рук
З-над чола мого сумного жмут чуприни
одкидаєш.

І розгладжуєш поволі ти лице моє спокійне,
І, подумавши, що сплю вже, ти вогнем чарівних
губ.
У чоло мене цілуєш, у розкошаний мій чуб,
Усміхаєшся, як пісня, що ввійшла у серце
мрійне.

О! Цілуй, допоки юність на чолі не відзоріла!
О! Цілуй, допоки юна, наче промені ранкові,
Поки ти, як та росинка на розквітлому бузкові,
Поки я ще не посивів і душа не постаріла!

1870

РОЗДУМИ БІДНОГО ДІОНІСА

Годний тільки на підсвічник нині ти, графин
щербатий.

Вже недогарка малого пригасає світло тьмяне...
В злиднях цих шукай натхнення і співай отут,
бояне,—

Грошей вже сто літ не бачив, місяць вже не пив
вина ти.

Королівство — за цигарку, і створю я хмари цілі
З давніх марень посивілих. Але звідки? Вітер
стука

У вікно старе, трухляве, і коти нявчать
з розпуки,

Та індики по подвір'ю ходять сонні, посмутнілі.

Ух, як зимно! Холод мучить... Натягаю
я міцніше

Шапку-бирку аж на вуха. Ну, а лікті де сховаю?
Наче циган, що у волок сині пальці просуває,
Так я ліктями шукаю, де затишніше, тепліше.

Боже, чому я не миша? Шубка в неї аж до скону.
Я свої погриз би книги — вгамував би лютий
голод

Сторінками із Гомера! Я забув би і про холод,
Та й була б палацом нірка, жінкою була б ікона.

Бачу я на темних стінах почорнілу павутину,
І блощиці — любо глянуть!...— на моїй сумній
постелі.

Що з мові шкіри візьмуть? Їхні справи невеселі...
А повзуть, повзуть червоні на тахту мою
гостинну.

Наче вийшли погуляти. Ось уже картина звична:
Найстатечніша блощиця перша гордо виступає,
Кавалер-джигун із нею... Певне, по-французьки
знає.

А ота, що йде самотня,— то дівиця романтична.

Брр! Як холодно!.. У мене на руці блоха
вмістилась,

Треба лиш послинить палець і спіймать...
Але для чого?

Це якби не я, а жінка, то пішла б блоха
до чорта,

В неї теж якісь невдачі — зажурилась,
зажурилась...

І воркоче кіт на грубці. Сядь, посидь зі мною
в парі!

От було б на білім світі хоч одне село кошаче,
Війтом я тебе б, мій друже, у селі отім

призначив,
Щоб ти звідав, як то добре, як щасливо жить
боярам!

Та хитрун в клубок згорнувся і на мене
не зважає,
Ті його котячі мрії я ніяк не розгадаю,
Може, киця в білій шубці жде його в імлі
сараю...
Щось він думає — котяра. Щось на вус собі
мотає.

Якби світ весь був котячим — я співцем,
звичайно, став би,
Тільки оди я нявчав би та трагічно, наче Герік,
Вдень би грівся проти сонця, в ніч про місячні
химери
І про зорі непогасні все співав би, все співав би.

Якби був я моралістом та ще норов мав гарячий,
В теревенях популярних ідеали захищав би,
Юнаків, дівчат вродливих легко всіх
переконав би,
Що цей світ — кошача мрія, сон розніжений
кошачий.

Був би я священик в храмі, що присвячений
істоті,
Котра все кошаче плем'я по своїй створила вдачі,
Я повчав би, нападав би на тяжкі гріхи котячі,
Проклят будь, хто серед посту потримав
скоромне в роті!

Ах! І там були б невіри, що закони зневажають,
Не шанують вищий розум, котрий всім життям
керує.

Дехто з них не чув про пекло і про рай святий
не чув,
Наче ті пекельні духи, кажани, що он літають.

Ви безбожників клянїте, щоб потому їх забути.
Живете по волі бога,— я гадаю, це вам ясно,
Вищий розум дав вам кігті — от і з кігтями
прекрасно...

Ну, а ви б хотїли бога ніжно лапкою торкнути?..

От біда — уже в графїні, підморгнувши, згарок
гасне...

Треба, коте, нам вже спати. Бачиш, як зробилось
темно.

Ти — на грубці, я — на ліжку будем мріяти,
недремні,

Про чини, а там заснемо, щоб забутись
передчасно.

Сон — спочинок думки — знову хай огорне все
поволї,

Прийде сон, чи смерть прилине — вже однаково
для мене.

Світ кошачий та блошиний і життя оце
злиденне

Кину я чи ні — що з того?.. Злидні — це поета
доля.

У ПТАШИНИ БІЛІ КРИЛА

У пташини білі крила —
У голубки — голуб'яти...
Під крило взяла голівку
Поміж листям буде спати.

А надворі тиша, тиша.
Зорі світять, місяць сяє.
Ніч німує, річка плине —
Камінці перебирає.

1876

АНГЕЛ І ДЕМОН

В посмутнілім ветхім храмі опівнічною порою,
Де ікони стародавні ледь освітлені свічками,
Сутінки стоять похмурі під склепінням, біля
брами,
Все, здається, вкрито мохом чи одвічною імлою.

Там, навколішки упавши біля самого амвона,
Діва лагідна, як ангел, тихо молиться в куточку,
А із віттаря, з ікони,— голубі, як небо, очі...
То сумна, бліда на неї з жалем дивиться
Мадонна.

Смолоскипи при колонах тихо полум'ям
хлюпочуть,
І смола на сиві плити тихо краплями стікає,
І вінок посохлих квітів аромат свій розливає,
І молитву ледве чутну в храмі дівчина шепоче.

За розп'яттям мармуровим, де все мороком
повите,
Він у чорному, як привид, зупинився, притаївся,
Віковий глибокий смуток ув очах його відбився,
і чоло його скорботне густо зморшками порите.

До хреста своє обличчя він покійно не схиляє,
Чорні кучері спадають на чоло, неначе злива,
І лампада сумовита жовтим світлом мерехтливо
Вид його скорботний, гордий час від часу осяває.

Діва — ангел всепрощення. Він же — дух
шалений битви.

Діва — промінь золотавий, він — відступництва
поборник.

Він стоїть, як тінь зловіща, він стоїть, як хмара
чорна,

А вона біля ікони в хвилях тихої молитви...

У стіні, як лід, холодній, де важкі застигли тіні,
В тому мармурі одвічним, непорочним

та дзеркальним,

Наче в люстрі, видно діву, непорушну

і печальну,

Що упала на коліна у глибокому молінні.

Що ти просиш опівночі і молитвою, і зором,

Та блідим своїм обличчям, та руками восковими

У печалі невимовній?.. Тільки іскрами живими

Очі сяють над фатою, що, немов туман, прозора.

Хочеш ангелом у небо — тільки крил

не вистачає...

Але що це? За плечима тіні вмить заворушились,

Затремтіли, забілили, легко крилами зробились.

Вже на тих високих крилах голубе проміння сяє.

То не тінь її на стінах — злинув
ангел-охоронець,
Біля неї в тихім храмі дух небес ясний витає,
Він, безгрішний, діву чисту захища, оберігає,
Разом з нею у молитві він гарячі сльози ронить.

Якщо тінь її — це крила, то вона — вже ангел
білий,
Тільки крил отих прозорих люди бачити
не можуть,
Лиш святі у темних рамах, на людей похмурих
схожі,
Крила бачили небесні, серце діви розуміли.

— Я люблю тебе! — гукнув би чорний демон
в хвилях ночі,
Але тінь крила раптово йому рота затуляє,
І, навколішки упавши, він в поклоні завмирає,
І, зітхнувши, наслухає, що вона, земна, шепоче.

.
А вона ж бо — королівна: у косі перлини — зорі.
Йде вона життям, щаслива, — діва, ангел,
наречена;
Він — бунтарство у народі, іскра знищення
шалена
І у душах спорожнілих дух страшної непокори.

Різні в них шляхи-дороги, різні хвилі в берег
бились,
Так одвіку, так довічно поміж ними мало бути,
А коли вони зустрілись на оцьому перепутті,
В них одним якимсь бажанням спрагли очі
заіскрились.

У очах її промінних — цвіт покори молоді,
Ласка до очей суворих, що блищать так
бунтівливо,
На його худім обличчі хмарка плаває грайливо,
Та коханню полум'яно покоряються обов.

От блідий король з'явився і корону простягає;
Преважку, як слава й сила непоборної звитяги,
Пропонує трон високий, пропонує герб і стяги
І в руці своїй могутній ніжну руку потискає.

Та мовчать уста дівочі на підмови ті примарні,
І мовчить дівоче серце, і рука не покорилась,
Хоч його в душі любила, хоч йому в душі
молилась,—
Демону цьому, що часто їй у сні приходив гарні.

Він народ з собою кличе до повстання проти
гніту.
О, який-бо він сміливий!..— думка серце їй
лоскоче,—

Він, як полум'я незгасне, грім небесний,
що гуркоче,
Хоче світло дарувати для людей трудящих світу.

Він стає на барикади, він до битви закликає,
І під прапором червоним він чоло високе
хмурить,
Він, як ніч буремна, чорна, він, як блискавка
і буря,
Він усіх душею нищих грізним поглядом лякає.

.

Ув агонії смертельній молодик горить-конає,
І каганчик догоряє, вже останні сили губить...
Той юнак, ніким не знаний, все метається
безсило,
І ніхто не допоможе, і ніхто не приголубить...

Всі думки його несхитні проти підлих
та бундючних,
Проти писаних законів, неправдивих,
лицемірних,
Проти всіх, що йменням бога прикриваються
манірно.
Люта ненависть до кривди юнака пекельно
мучить.

Так і вмерти без надії? В цих словах усі гіркоти!
Всі сподіванки найкращі розлетілись, не збулися,
І пориви, і жадання нанівець перевелися,
Зло і підлість в білім світі не зумів перебороти...

Що в житті зробив короткім — все на вітер, все
даремно,
І тепер ти бачиш, певне, що не так життя
прожито,
І чуття твої останні мов трутизною обліто,
І страшнішого немає, ніж відчуть себе
нікчемним.

Ці думки, чорніші ночі, не дають йому померти.
Як він жив, боровся в світі за добро
і справедливість,
Як любив він друзів чесних, як від того був
щасливий!..
І розплата вже настала! Кращі прагнення
затерто.

Але враз крізь чорний морок, що усе затьмити
хоче,—
Білий привид, білий ангел з малиновими
устами...

Він сідає на постелі і воскобними руками
Розтуля важкі повіки і сумні цілує очі...

Це ж вона... І він їй вдячний, він, од ласки
оп'янілий,

В очі дивиться їй пильно, прояснівши
од відради,
В час останній він встигає проказати,
прошептати:
— Знов зі мною ти, кохана. Я впізнав твій образ
милий...

Я пройшов землею гордо, не лукавив я на слові,
Я прокляття слав у небо, бунтувати людство
кликав,
Я на демона надіявсь, щоб вчинить пожар
великий,
А тебе прислало небо з серцем, сповненим
любові.

1869—1872

УСЮДИ МЕТУШНЯ МУРАХ

Усюди метушня мурах —
На вулицях, в тісних дворах,
Тут кожен мчить кудись чимдуж.
Мурашник — місто... Синь калюж.
Бредуть, гуляють... Гамір, сміх.
О, скільки метушливих їх!
І дуже рідко, де-не-де
Байдуже хтось собі іде,
Як тінь химерна, без упину,
Заклавши руки поза спину.
І дзвін гуде густий-густий,
Блищать ікони і хрести,
Попи, диякони, дяки
Несуть корогви і свічки.
Слідом за ними, як завжди,—
Жінки, і діти, і діди...
Та це ж не похорон проходить —
Попи грядуть святити воду...
Тара-бум-бум!..— вже бубни б'ють —
Це солдатню кудись ведуть.
Стрункі ряди, сумні ряди
Ще й барабанщик молодий...
Не мовкне бубон: тук-тук-тук.
Солдатський крок катує брук.

Уже солдатики ген-ген,
Багнетц, маєво знамен...
Так через гамір, свист і сум —
Тут-туп, туп-туп, тара-бум-бум!
Зметнувши кучер із чола,
Вродлива дівчина пройшла.
Заскавучавши, вбіг у двір
Бездомний пес — нещасний звір.
Сидить незрячий окрай бруку,
Простяг по милостиню руку.
Носильник гне горбату спину.
Куранти б'ють котрусь годину,
Але не чує того дзвону
Байдужий натовп напівсонний.

Гривасті летять блискавиці, гримить колісниця—
І світ весь тремтить, як в тяжкій лихоманці.
— Випив добре старий,— мовить сонце

з-за хмари,—

З океану хильнув ураган необачний,
А в трюнку отому — буяння і чари...
Винне і я, що наповнило келихи-хмари
Водою морів неосяжних, що від щедрого світла
рожеві.

Хто його знав, що зробить тепер ураган
невгамовний!

Ах, п'янюга старий у вогнистій короні
Може замки усі зруйнувати за днину...—
І ховається сонце за хмару, та пасмом проміння
Бороду довгу кудлату лоскоче старому.
— Гиля! — кричить ураган,— що ти робиш
зі мною?

Вже тисячі років я знаю тебе тільки юним...
Мабуть, ти в помаді усе, бо це модно сьогодні.
Чи можна сто тисяч років молодіти?
— Мовчи, дідугане нечемний, піди та проспися!
Ти ж п'яний як чіп, і корона твоя упаде ось,
Веселість твоя недоречна, ти світ весь зруйнуєш,
Та зорі русяві із неба не струсиш ніколи! —
Ой! Не проклав він дорогу собі у просторах
небесних —

Колісниця його поламалась, і сам у багнюку
щубовснув,
І чоботи вже у в'язкім хмаровинні...

Та що урагану! Він топче ті хмари грузькі
по-чабанськи,
Він дикий, як вихор, млинком закрутився.
А блискавка вжалить — він падає сторч головою
І чуває вжалене місце гіллястим узлиссям.
Тікають хмарки соромливо, і вітер лягає
На ліс і на гори... Та ось ураган схаменувся,
Спіткнувшись об скелю, що браму йому
відчинила,

Щоб взяти старого у сиві, похмурі хороми.
Він знімає корону, її на кілочок чіпляє,
Вона усю ніч осяває вогнисто,
Затим застигає у хмарі. Кожуха скидає старий
І — на піч... Поволі роззувшись, він мокрі онучі,
Широкі, як поле, кладе окрай ватри Геєни,
Щоб сохли. І черес скидає, і сипле із нього
В глибокий коряк дерев'яний червінці.
Потім на ліжко широке з туману
Вкладається дід і хропе, задрімавши,—
Аж чорні печери гудуть під землею,
Аж корені гір починають тремтіти
Від того хропіння. І знову надворі —
Старенький скупенький морозець з обличчям
похмурим

Збирає червінці світанку в пільмавий мішечок;
Він зробить із них діаманти. А тут — вечоріє.
Щоб море затихло, до нього схиляється сонце.
І море стихає. У сині глибини
Проміння проникло. А сонце — на землю...

І квіти манірно підводять барвисті голівки,
На їхніх пелюстках — сльозини прозорі.
І сонце пливе на сади, що вишнево розквітли,
Іде по черешнях, по вербах, що солодко пахнуть.
Там дівчина ходить в сукеньці блакитній,
На плечі їй коси спадають чарівно,
Немов Маргарита із «Фауста», в травах ромашку .
Знайшовши, ворожить: він любить... не любить...
Він любить!

І квітки нема вже... Вродлива й наївна
На принца чекає, що стане поетом,
Веселого, юного, з люлькою в роті...
Сонце сховалось. І місяць повніший, ніж треба,
В небо виходить просторе і тихо лишає
Сліди, що зірницями рясно іскряться.
А старий ураган рано вдосвіта встане
В сорочці самій, без чобіт та без шапки,
Почуха потилицю й сонно чекатиме сонця.

СИНЯ КВІТКА

— Знов до зір летиш думками,
В простір неба голубого?
Ти серед життя оцього
Не захоплюйся зірками.

Марно в тебе щохвилини
У думках річки і гори,
Сонячне бурхливе море
І Ассірії рівнини;

Піраміди ті високі
Теж тебе заповонили...
Не дивися в даль, мій милий,—
Біля тебе щастя й спокій!

Так дівчина говорила,
Гладячи мені чуприну...
Вірив я й мовчав дитинно,
Стримував себе насилу.

— Тож у ліс ходім сьогодні,
Де струмок сміється-плаче,
Грізна скеля пада наче
Із-під хмари у безодню.

Там, над озером, де квіти,
Де про щось трава шепоче,
Де ожини сині очі,
В парі будемо сидіти.

Казку ти почнеш про літо...
Я ж вірву ромашку білу,
Буду тихо і невміло
Про кохання ворожити.

Уп'ємося ми красою,
Сонцем чистим, цвітом білим,
Ти мене обнімеш, милий,
Обів'ю тебе косою.

Цілуватись будем сміло,
Затулившись капелюхом.
Щось тобі скажу на вухо,
Та кому до цього діло?

А як місяць над гілками
Йтиме тихо в синій вечір,
Ти мої обнімеш плечі,
Обпечу тебе губами.

Довго будем цілуватись,
Ідучи додому звідти.
Може, ми не люди — квіти,
Щоб не в'янути — кохатись.

Слів прокажемо немало,
Повертаючись до хати...
Та й кого мені боятись,
Як тебе я покохала?

Ще цілунок... І раптово
Те дівча втекло од мене.
Ой, яка ж вона шалена —
Синя квітка пречудова!

.
Ти пішла, солодке диво,
І любов у нас одквітла.
Світ сумний, немов без світла,
Синя квітко чарівлива.

АХ, СКУШТУВАВ Я

Ах, скуштував я губ твоїх медових,
Твоїх доспілих, млосних і терпких...
До персів я торкнувсь твоїх, любове,
Що білі-білі, як ранковий сніг.
Ах, де ти є, пречиста й пречудова?
Ах, де... На грудях вмерти б на твоїх!

Ну що я нині? Скнію між безкрилих...
А марилося, що душа моя
Вогонь пізнала... Руки ж володіли
Зірками й сонцем, що мені сія.
Ах, мед гіркливий губ твоїх доспілих...
Як скуштував їх — збожеволів я!

Чому життя мені не зазоріє
Так, щоби душу з губ твоїх я спив,
І світло все, покіль не скрижаніє,
І вроду віч — мов незбагнений спів...
На всім твій відблиск... Тож навчи, о мріє,
Щоб я диханням тїнь гнітючу вбив!

Помрем удвох... Навіщо маєм жити
На світі, що як піна... Світ — як гніт.
У часі вмерзли серць метеорити.

Убога пристрасть кинута у світ...
Ах, вмерти краще... І не плач, мій світе,
Не бійсь: далекий двох імен політ...

Потиху-тихо... Ляжем в домовину.
Торкнеться ніжно до руки рука.
Гаси, гаси їх, смолоскипи сині,—
Заплющуй очі, рідна і гірка...
Заснем, як у небес на полонині.
Як добре спати! Глибоко. В віках.

Вклякає час на місці, в'яне, в'яне...
І цілий всесвіт гасне в нас нараз.
Один ще спалах... іскорка остання...
І врешті все зникає. Промінь згас.
Ні, думку чую ще твою, кохана.
Але й вона десь тане... Двоє нас!

ІМПЕРАТОР І ПРОЛЕТАР

На дерев'яних лавах в корчмі низькій, похмурій,
Де світло проникає з-за вікон, як з-за хмар,
За довгими столами сидять вони в зажурі,
Обличчя в них зів'ялі, як листя після бурі,
Імення всім єдине — одвічний пролетар.

Один зронив: — Нам кажуть, що світло все
в людині

В цім світі, повнім горя, розпуки і оман.
Насправді ж у людині нема ні іскрини,
А вся земля в тванюці, стоїть лиха година...
А кажуть: над землею я — повновладний пан.

Повідайте, де правда! Таж сильні цього світу
Від нас відгородились, їм, бач, закон прорік,
Щоб красти сонце й силу у нас і в наших діток...
Вони об тім лиш мислять: на нас ярмо надіти,
Щоб ми на них, багатих, трудилися весь вік.

Одна в них насолода — глумитися над нами,
Нічого більш не знає ота пихата знать,
Йй — вина променисті, йй — взимку сад
з квітками,

У спеку — пишні Альпи, осяяні снігами...
Пани всю ніч гуляють, удень в перинах сплять.

Про честь вони забули, а нам одне говорять,
Щоб ми завжди трудилися, не покладали рук,
Аби гарбу державну тягли хутчіш нагору,
Щоб воювали ревно за смерть свою і горе,
Щоб їм сіяла слава із наших смертних мук.

Їм — кораблі могутні і гордовите військо,
Корони і паради при пагорбах могил...
Багатство незліченне у скринях багатійських —
Це в нас вони забрали підступно, по-злодійськи,
Це виссали жадібно вони із наших жил.

Релігія — це також отой батіг одвічний,
Щоб душу одшмагати, розкряти навпіл...
Коли б не мав надії на щастя потойбічне,
Хіба ти в горі, в злиднях трудився б, чоловіче,
Від ранку і до ночі, як той моругий віл?

Все тінями страшними нас хилять до покори,
Розказують нам гарно про той прекрасний рай.
О ні! Не буде щастя, як смерть тебе поборе,
І той, хто вік трудився у муках та в покорі,
Не матиме нічого, бо смерть — це всьому край.

Не можна упиватись тих слів оманних грою,
Бо людського нічого слова ті не несуть.
За їх маєтки й злото нас кличуть до розбою,
Вкладуть у наші руки братоубивчу зброю
Й таких, як ми, косити рядами поведуть.

Чому ж це ми по-рабськи недолі покорились,
Чому ледь животієм під гнітом кривд і лих?
Нам злидні і хвороби в тяжкім житті судились;
Вони — в розкошах пишних, відколи народились,
Їм ніколи й померти на гульбищах отих.

Чому ж ми забуваєм, що нас — могутнє море,
Що нам під силу землю по правді поділить?
Тож не будуйте дукам для золота комори
І тюрем не будуйте, бо вкинуть нас на горе
Туди, як зрозумієм, що маєм право жить!

Пани відгородились законом від народу,
А кров людську жадібно, як ті вампіри, п'ють.
Їм грошей, слави мало, подай їм насолоду!..
Вродливих наших доньок старі, сивобороді
В свої палаци пишні на поглуми ведуть.

Тепер спитати хочу, що маємо на світі?
Лиш труд, з якого ситий гнобитель та багач.
Нам — хліба чорну скибку, сльозою щедро вмиту,
Принаження і розпач та золотушні діти...
Багатим — сонце й ниви, а бідним — горе й плач!

Законів їм не треба, вони про себе дбають,
Закони нам лиш пишуть — одвічним трударям.
Чеснот вони навчають і пута приміряють
На нас таки. Нічого вони нам не прощають
Малому, і старому, і навіть жебракам.

Не можна більш терпіти! Зберімося й зламаєм
Оцей порядок підлий, оцей нелюдський лад!
Якщо опісля смерті нас щастя не чекає,
То хай на цьому світі нам правда засвітає,
Аби трудящі люди жили, як з братом брат!

Розбиймо білий мармур античних голих статуй,
Спалімо всі картини, де перса, наче сніг!
Вони ж бо ревно служать невігласам багатим,
Вони також штовхають знедолених дівчаток
На чорний той зарібок, на непростимий гріх!

Зруйнуймо все, що гріє багатих, неправдивих,—
Палаці, трони, храми,— стопчім садів їх цвіт!
Їх ідолів-тиранів жбурнім в огненну зливу,
Грозою путь омиймо, щоб цю неправду хтиву,
Це рабство і неволю забув навіки світ!

Зірвімо все, що свідчить про владу їх недремну,
З життя зірвімо рабства та горя чорний жах!
Зірвімо пишний пурпур і золото нікчемне,
Життя омиймо щедро від бід цих незліченних,
Нехай, як дух пречистий, тече воно в віках!

З руїни піраміди ми возведім над краєм,
Щоб гук memento mori лунав од тих споруд.
Творім таке мистецтво, що душу розкриває,
Творім таке мистецтво, що волю прославляє,—
А не дівчисько хтиве, якого манить блуд!

Потопе, зринь скоріше, щоб змити зло навіки!
Кому ви покорились і вдарили чолом?
Уже на трон Геєни позлазили базіки
І заздрісники підлі, підступні та безликі...
Хоча змінилась форма, та зло лишилось злом.

Отямитесь ви раптом під чистим, світлим небом,
У казці, що ходила в юнацькі ваші сни:
Багатство всім належить — усім по скільки
треба...

А смерть махне людині печальним чорним
крепом,
То й смерть їй здасться дивом промінної весни.

І помрете ви легко, пройшовши світлі гони
Із вірою, що в щасті і діти проживуть.
За вами не заплачуть тужливі мідні дзвони —
Вас не торкнулись рабство, нестатки і прокльони,
Звершили, як належить, ясну життєву путь.

Хвороби, і насильство, і заздрощі, й нестатки,
Що мучили людину, розтануть, наче лід,
І проросте все добре для молодих нащадків,
Людина вип'є келих любові і достатку,
Життя своє проживши, як їй прожити слід...

.

Вдовж голубої Сени в своїй кареті пишній
Похмурий їде Цезар, задуманий, блідий.

Ні гуркіт екіпажів, ні хлюпоти води —
Ніщо його задуму важку не розколише;
Народ дає дорогу, понурий, мовчазний.

Усмішка царська мудра линеє враз і тоне,
Лиш погляд збайдужілий життя чужі чита.
Тримає людські долі рука його крута...
Знялась вона високо в байдужому вітанні —
З'єдналось так з народом тиранове життя.

Цар знає, що він завше у світі цім самотній,
Про ненависть він знає в знедолених серцях,
Він знає, що обманом його повитий шлях...
Історія туманна — то казка для голодних,
То — все одно що стукіт копит по камінцях.

І він—тиран і деспот для бідних і вельможних—
Вітає цих плебеїв, відчувши влади щем.
Щоб в нього не було їх — нещасних цих нікчем,
Чи був би він великим, страшним,
непереможним!
Він був би тільки Цезар, не був би він царем.

Лиш тінями оцими, в яких немає віри,
Лиш поглядами цими, що тьмяні і німі,
Упертістю цих тіней, знедолених і сірих,
Він хилить ворогів всіх, приборкує, як звірів,
Він хилить до покори і тіні ці самі.

.

Реве в Парижі буря. Париж горить-палає.
Мов смолоскипи — башти. Вогонь гогоче лиш...
І полум'я спадає на хвилі од узвиш.
Бряжчить нещадна зброя, і гул не замовкає.
Епоха вже сконала, кладовище — Париж.

На вулицях тривожних, освітлених пожаром,
Звелися барикади несхитні, як граніт,
За ними — батальйони, ім'я їм — пролетарій,
Що взяв разючу зброю для нищівного вдару...
І дзвони не вгавають — розгойдують весь світ.

Бліді, як білий мармур, і мовчазні, й похмурі,
На оберемках зброю жінки борцям несуть.
Їх коси, наче хмари в страшну годину бурі,
Спадають їм на груди. Їх очі у зажурі —
Глибокі чорні очі вогонь пожежі п'ють.

Борися, героїне, відважно, невгамовно,—
І вороги жорстокі до ніг тобі впадуть.
Палає тінь вогненна, велика та безсонна,
Тебе, невинну, кличе під прапори червоні,
Твою благословляє важку і довгу путь.

.
Іскриться тихе море, і хвилі, наче плити
З краплинами кришталю, несе до берегів.
Із голубих віддалих, рососою щедро вмитий,

Над супокійне море велично, гордовито
Великий, повний місяць виходить з-за лісів.

По незорім морі, що котить світлі хвилі,
Як марева, що вийшли на тиху рівну путь,
Ген кораблі, високі здіймаючи вітрила,
Крізь голубі тумани, що все заповнили,
На жовтий повний місяць, гойдаючись, пливуть.

На березі морському, пустельнім та імлистім,
Всевладний мудрий Цезар, замислений, сидить.
Над ним верба плакуча шепоче тихо листям,
Легенький вітер з півдня гойда повітря чисте,
І море невгомоне вирує та шумить.

Він бачить дивне диво: понад ліси дрімучі,
У небесах північних, що повні ясних зір,
Іде білобородий, з чолом темпішим тучі,
В вінку із трав пов'ялих, над морем, понад
кручі —

Король старезний Лір.

Поглянув імператор на привид, що між хмари,
Між зорі мерехтливі так сміливо проник,
І в думі розкриває і сенс життя, і чари,
І болі всенародні, наруги і покари...
От луни закричали — і він почув той крик:

«Живе в душі людини усіх світів горіння,
З нас кожен в грудях волю безсмертну затаїв.

У кожному людському серці — світи і покоління
Бажають те прозріти, у чім нема прозріння,
Всі прагнення збагнути, жагу життя і гнів...

У кожному суцім серці є рух до проростання
І всесвіту прообраз у кожному серці свій —
Так дерево бажає в натхненні розцвітання
Життя життям продовжить, продовжити
палання,—
Хоч завтра з пишних квітів залишиться лиш
гній.

Така вона — та доля, лукава недоріка,
Залежить все на світі від багатьох причин...
Одним — рабами бути, той — цар, а той — каліка,
І так життя ведеться од віку і до віку.
Живе усяк як може, а сенс у всім один.

Єдиний біль у душах одвічно корениться,
Людина кожна в світі подібна до усіх.
Міняється лиш одяг, людські відмінні лица,
А таїна не хоче нікому з них одкритися...
Безмежність у бажаннях — це наш великий гріх.

Коли збагнеш, що мрія зі смертю одпалає,
Що ти ніщо у світі — такий життя закон,
Тоді важка втома пориви всі здолає,
Лиш думка зостається, що все життя безкрає —
Це смерті непідкупний химерний вічний сон».

БРЕХНЯМ ВІДПОВІДЬ —
МОВЧАННЯ

Брехням відповідь — мовчання,
Ні похвал, ні дорікання.
Ти танцюй собі, як хочеш,
Не чекай на співчування.
Я до танцю не пристану
Під фальшиве деренчання,
Правду я шукаю в серці,
Ось воно — моє призначення.

1873—1876

Я НЕ ВІРЮ НІ В ЄГОВУ

Я не вірю ні в Єгову,
Ані в Будду Шак'я Муні,
Ні в життя, ні в смерть не вірю,
Ані в те, що гасне юність.

Все на світі — сон глибокий.
Не сумую, не радію:
Чи я вічно жити буду,
Чи в сирій землі зотлію.

Все — священна тасмниця,
Для людей — уривки мови...
Марно думаєш, що думка
Принесе якісь обнови.

Коли я ні в що не вірю,
Не турбуйтеся ви мною!
Я роблю як заманеться,
Вдачі зичу й вам такої.

Не хиліть мене в класичність,
В неї я не закохаюсь,
Бо мені усе байдуже,
Я романтиком лишаюсь!

1876

СПИ!

Чого злякалась? Ось я, біля тебе...
Хай дощ надворі, хай густа пітьма,
Зітхають хай дерева попід небом,
Спокійна будь, адже ти не сама.

Чому ти встала, втупилась в підлогу,
Немов під нею щось тривожне є?
Чи згадуєш вже пройдену дорогу,
Чи щось забуте в пам'яті встав?..

Поринь у теплі хвилі супокою,
У казку ночі зоряно лети!
Мені так добре поряд із тобою
Читати книгу, сон твій берегти.

Я хочу бачити твоє обличчя миле,
Пелюстки губ і цятку промінця.
Поклав я ручку на папері білім
І віддаюся думам до кінця.

Вродлива ти. І молода, й вродлива,
Як мармур, щоки видяться мені.
Тебе обняти — як торкнутись дива...
Здається, сам я в чарівному сні.

А ти не спиш... Нічого я не вдію...
Ляж і засни на крилах білих рук!
Тебе краду очима й молодію;
Упала книжка — і тривожний стук...

І я щасливий... Час тече рікою,
Ми вже на грані нової доби.
Чого злякалась? Я завжди з тобою.
Ляж на подушку... Спи, кохана, спи!

Я ЗНИК У ВІЧНИХ МУКАХ

Я зник у вічних муках нікчемності мові,
Як той листок у хвилях, як блискавка між хмар...
Аби дали притулок під вічною землею,
Я зорям поклонявся, моливсь на сонця жар.
Ніякої не видно в житті моїм принади.
Іду, як тихий шелест, як вигук, як іскрина,
Як по щоці жіночій невтримана сльозина,
Мій розум не для того, щоб вічність розгадати.

Та що поет у світі і що його тривога?
Це голос у пустелі, розпачливі слова...
Нікому не відомий вершить свою дорогу,
Без імені і слави пісні свої співа...
Він — крапельина в морі, а може, він — той вітер,
Що хоче похитнути страшний залізний вік,
Та краще не з'являйтесь йому на цьому світі,
І смерть йому єдиний та найвірніший лік.

1874—1876

ОЗЕРО

В лісі озеро. Латаття
Жовті квіти розпускає.
Хвиля котиться кругами,
Тихо човника гойдає.

Я проходжу берегами,
Наслухаю звідусюди,
Чи не з'явиться кохана,
Не впаде мені на груди...

Ми б тоді в човенце сіли,
І, під хвильок тихі сплески,
Я б кермо оте покинув,
Опустив у воду весла.

Тільки вітер шелестів би
Голубими комишами,
Тільки місячна доріжка
Колихалася б за нами.

Але ні!.. Нема нікого.
Я самотній. Марні мрії...
Лиш лілеї, наче зорі,
Тільки озеро синіє.

1876

КЕЛІН

(Сторінки легенди)

Г а з е л ь

Осінь листя обриває,
Лиш цвіркунчик не вгаває,
Журно вітер в шибку стука,
Мов з кімнати викликає.
Знову ти біля каміна,
Поки сон тебе здолає...
Чом ти раптом стрепенулась?
Хтось за вікнами ступає...
То ж коханий йде до тебе —
Приголубить поспішає.
Молоду, вродливу, гожу
До люстерка погукає,
Щоб сама ти, рідна, знала,
Що гарнішої немає.

I

З-за гори — червоний місяць, ніби щойно
з ватри вийшов,
Зарум'янив ліс і замок, що підвівся на узвишші.
І річки течуть в промінні, чути хвиль чарівний
хлюпіт.
Десь далеко, за лісами, тихий дзвін конає тупо.

А над прірвою страшною виснуть замку сиві
мури,
І сміливець лізе вгору по камінні тім похмурім.
Він над прірвою звисає, упирається в каміння,
Розбива іржаві ґрати, що вмуровані в склепіння,
І навшпиньках тихо входить у покої потайні,
Де чорніє ледь помітна темна арка у стіні.
Мов між сплетеного віття, поміж ґрати, що при
стелі,
Несміливий повний місяць жовте світло тихо
стелить.
Де проміння проникає, там, як з крейди, білі
плити,
Де пробитися не може — мов смолою все залите...
А від стелі до підлоги чарівник павук узори
Виткав так дбайливо, гарно — наче марево
прозоре...
Ніби зараз обірветься те ткання легке, тендітне—
А по нім — дрібне, як дощик, скрізь каміння
самоцвітне.
За тремтливим павутинням, переливним, як вода,
Світлом місячним облита, спить царівна молода.
І замилювався хлопець тими рисами ясними,
Що просвічувались біло під шовками голубими.
Вся розстебнута сорочка — й серце хлопцеві
лоскоче
Непорочне біле тіло, не ціловане, дівоче.
Золота коса красуні розлилась по білім ложі,
І на скроні синя жилка серце юного тривожить.

Брови, вигнуті грайливо, на веселки дивні схожі,
Гарно так намалювати лиш митець великий
може.

Над очима, наче крильця,— трепет чорних
сонних вій,

І рука лежить безсило на подушці голубій.
Дві сунички дозрівають на двох персах — цвіт
осонь,

На устах ледь-ледь розкритих червоніється
вогонь.

Від усмішки хилитнувся губ дівочих пишній
бант.

На постелі, на подушці в'яне полум'я троянд.

І, ступивши крок, сміливий павутиння те зриває,
Що, як марево прозоре, самоцвіти колихає.
Від краси тії живої він сп'янів, як од вина,
Сам себе не почуває, що він діє, сам не зна.
Він бере в'юнку й безсилу, він її цілує в очі —
Лиш обійми, лиш цілунки, тільки стогін серед
ночі.

Потім перстень непомітно він знімає їй
з мізинця

І тікає в світ широкий. Пошукай тепер чужинця!

II

Діва вранці дивувалась: як порвалось
павутиння?..

В люстро глянула, а губи — спрагло випиті,
аж сипі.
І вона шепоче ніжно: — Збуреторе, Збуреторе,
Ти прийди мене украсти, бо мені без тебе горе...

III

Хай що хочуть, те й говорять про чуття дівчат
в народі,
А вона сама у себе закохалася, та й годі.
Так Нарцис колись в свічаді джерела себе
побачив —
Палко в себе закохався серцем буйним
та гарячим.

А тепер царівна юна, зачинившись у покоях,
Все в люстерко поглядає, все милується собою,
І своє ім'я шепоче, легко водячи плечима,
І в свої красиві очі зорить дикими очима.
Хто б побачив те — зітхнув би, це ж бо справді
дивне диво:
Молода, як цвіт весняний, зрозуміла, що
вродлива,

З себе ідола створила у короні світлих кіс,
Пройняла вогнем кохання того ідола наскрізь.
І шепоче таємниче з тінню білою своєю,
Все дивується красою, не розлучиться із нею:
«Гарний сон мені приснився. Збуретор був
при мені,
Ледь його я не спалила в чарівнім своїм огні...

А тепер його шукаю серед цих дзеркальних стін,
Білі руки простягаю, тільки де подівся він?
Буйні коси розпускаю — мов ріка з плеча тече...
Я сама себе хотіла б цілувати у плече.
Я від сорому спокою у покоях не знайду...
Ти прилинь, мій Збуреторе, хай на груди упаду!
І якщо люблю я стан свій, очі, коси ці люблю,
Все це свідчить, що щасливим я навік його
зроблю.

Я тому для себе люба, що мене він полюбив,
Прикушу язик я міцно, щоб мене не погубив.
Коли навіть він прилине крізь густу нічну
підтуму,
Я злукавлю, як дитина, не признаюся йому!»

IV

Так щоночі він приходив, коли світ весь міцно
спав,
Обнімав її у ліжку і вогненно цілував.
І коли хвилина щастя найсолодшого минала,
Коли він іти збирався, то вона в сльозах благала:
— Ти у мене залишився б, ти б крізь ночі
не літав,
Ти, вродливий, чорночубий, щастя справжнього
не знав.
І не думай, що по світі заблуканцем ти бредеш,
Що любові молоді в цім житті ти не знайдеш.
Ти, як тінь, вночі приходиш, ув очах глибокий
сум,

Ти — спокуса найсолодша почуттів моїх і дум.—
Він сідав коло неї, обнімає стан гнучкий.
Колихає ніч осіння діви шепіт вогняний.
Він схиляється над нею: — Говори, моя весна!
Мед в словах твоїх жагучих і глибока таїна.
Ти, як сон, як блискавиця, серед тихого спокою.
Я цей сон чарівний бачу, як торкнувся тебе

рукою;

Коли ти впадеш на груди — серце радісно

стукоче,

Коли я цілую плечі, білі руки, милі очі,
Коли п'ю гарячий подих, у життя своє вливаю —
Я живу життям небесним, я кохаю, я кохаю;
Як твоє обличчя миле до моїх торкнулось щік,
Як твої стікали коси — золоті розливи рік,
Коли з губ твоїх співав я мед троянди в гожим
літі,

Найщасливішим тоді я був на всім широких

світі...

Ти!.. Імення ще не знаю... Мій язик не мовить

слова...

Не скажу, як я кохаю, бо для цього бідна мова!—
Хочуть юні все сказати, але слово слово губить...
Розцвітають в поцілунку молоді вишневі губи.
І сплелися білі руки... Як же мало тої ночі!..
Слів нема — говорять губи та іскристі світлі очі.
І царівна червоніє, мов калина над водою,
Закривається косою, мов вінчальною фатою.

Наче яблуко рум'яне, личко мала, а тепер —
 Помарніло, звосковіло, молодий рум'янець
 вмер.

Золотавою косою витиравш сльози з віч,
 В юнім серці безнадія, у душі — глибока ніч.
 Цілий день біля віконця ти сидиш і виглядаєш,
 І душа твоя зітхає, коли важко ти зітхаєш.
 Задивилась: жайвір в небі, наче цятка, швидко
 тане.

Ти із жайвором послала б серця бідного
 страждання.

Пташка зникла в далечині... І в очах лише
 туман,
 І тремтять уста, як листя, від твоїх душевних
 ран.

Не вмивай сльозою очі, що небес високих повні,
 Хоч в сльозі завжди іскряться болі серця
 невимовні.

Сльози падають гарячі, як розтоплене срібло,
 Вже зірницями-сльозами чисте небо зацвіло;
 А коли б воно зронило зорі всі за дальній пруг,
 Як би ти могла оглянуть весь широкий
 виднокруг?..

Все стемніло б — луг, озера, лісу памолодь густа,
 Ніч була б, як домовина, скрізь — пустеля,
 пустота...

Ну поплач, коли нестерпно від любові, від болінь,

А як завше будеш плакати, з тебе лишиться лиш
тінь.

Сльози змиють весь рум'янець з молодих
округлих щік,

Білизну ясну, лілейну затемнять тобі навік.

Плач затьмарить сни солодкі, що для мрії стежку
стелять,

Сльози змиють все на світі, залишаючи
пустелю...

Той смарагд в огонь би кинув, хто зневірився,
здурів,

Щоб смарагду відсвіт чистий, наче вугіль,
почорнів.

Палиш ти прекрасні очі, у яких проміння неба,—
Всю людську красу вбиваєш... О, не плач,

не плач, не треба!

VI

Ой ти царю бородатий, ти — маро сивоголова,
В трухлих мізках ні зернини — лиш костриця
та полова.

Добре жити самотою, сум гіркий на старість пити,
І за донькою зітхати, і гіркий цибух палити?

Ходиш, сходинки рахуєш — знизу вгору, зверху
вниз.

Найбагатший був на світі, найбіднішим
залишивсь.

Ти прогнав її із замку, ти прокляв її життя,

А у неї десь в колибі народилося дитя.
І даремно шлеш гінців ти, безпорадний
і наївний,
Бо тепер ніхто не знає, де ховається царівна.

VII

Сивий вечір, сива осінь і в озерах води сиві
Понесли холодні хвилі в очерети шелестливі,
Ліс журливо похилився і наморено зітхає,
Листя падає додолу, од гілок своїх тікає.
Від тих пір, як в темнім лісі листя геть усе
опало,
З неба місяцю ясному більше видно в світі
стало:

Одиноку бадилінку лютий вітер знов ламає,
Вибіга струмок із хащі, і тривогу хвилька грає.
По стежині од узлісся хто крокує, хто прошкує?
Збуретор — орлині очі — полем змореним
мандрує.

Вже сім років пролетіли, прошуміли, наче злива,
Як покинув він кохану, як покинув він вродливу.
І в осіннім полі бачить: босий бігає хлопчак,
Гусенят у гурт зганяє, а вони не йдуть ніяк.
— Будь здоровий, гей, хлопчино! —

І малюк віддав поклін.

— Як же звуть тебе, молодче?

— Як і тата... Я — Келін;

Коли я про це питаю, завше каже мені мати

«Збуретор — твій тато рідний і Келіном його
звати». —

Як почув слова хлопчини чарівник отой Келін —
Серце тьохнуло у грудях: цей хлопчина —
рідний син!

Він іде через долину, через трави навпростець
У хатину, де тремтливо догоряє каганець,
При вогні коржі печуться, вже від полум'я
смагляві;

Постоли... Один — при дверях, другий —
аж побіля лави;

Жорна кам'яні старенькі спочивають біля ліжка,
Коло печі, на полиці, вуркотить вусата кішка;
І святий у чорній рамі, що закурена давно,
Перед ним в тісній лампадці вогник — макове
зерно;

За іконою тією — пук васильку, в'язка м'яти,
Зіллям лісу пересохлим пахне вся низенька хата.
І на комині старому, па потрісканій стіні —
Поросятка, поросятка намальовані чудні.
Вуглик бігав так проворно, що з хлоп'ячої руки
Поросятка всюди чорні, замість ніжок — патички.
Замість шиб в віконній рамі пухиря пліва топка,
Крізь яку тьмянке, жовтаве в хату світло
проника.

На твердих дошках постелі, в тихім сутінку
хатини

Молода заснула мати того милого хлопчини.
Збуретор іде до неї, на тверді дошки сідає,

Гладить їй чоло високе, все пригадує й зітхає.
На устах своїх тремтливо ймення милої леліє,
І вона крізь сон солодкий піднімає довгі вії,
І прокинулась... Не вірить. Чи це сон, чи давня
мрія?

Лячно скрикнути не може, усміхнутися не смів.
Він її підводить з ліжка, зазирає в світлі очі,
В нього в грудях серце часто — аж вигримує —
стукоче.

А вона не мовить слова, не питає і не кличе,
Дива дивного злякалась — плач і радість
на обличчі.

Пасмо чорної чуприни на свій палець навиває
І на грудях Збуретора очі злякано ховає.
Він розв'язує хустину і кладе мерщій на лаву,
Він косу ясну цілує — ту шовкову, золотаву.
Підніма їй підборіддя: очі — зорі, щоки — рожі...
П'є солодкий поцілунок і напитися не може.

VIII

За лункою міддю бору — лісу давнього крило.
Голоси дзвенять пташині, наче коване срібло.
Тут трава шумить висока. Щебет в листі
і в траві.

Над джерелами квітують сині квіти лісові.
Тут, здається, і дерева під корою мають душу —
Зачаровано зітхають, листям стомлено ворушать,
І у сутінках зелених, що тримає срібний ліс,

Мчать струмки поміж камінням — і дзюрчання
чути скрізь.
Мерехтить проміння в хвильках, і трава —
шовковий килим,
І струмки дзюрчать грайливо з голубого
крутосхилу.
Мов з лотоків, мов з розтоків, водоспад летить
з каміння
В кругле озеро розлоге через місячне проміння.
Тут метелики блакитні, бджіл рої неугамовні
Плинуть в ріках мерехтливих на квітки, медами
повні.
В літнім лісі прохолода від смеркання
до смеркання,
Ніжні пахощі і щебет, листя шум, жуків
дзижчання.
Біля озера, що хвилі котить дрібно і поволі,—
Стіл широкий для гостини і світильники
довкола.
Прибули зі всього світу королі та королеви
На весілля молодої в край, де квіти і дерева.
Фет-Фрумоси злоторубі, змії з лускою, як
у риби,
Чаклуни і зоречоти, сам Пепеля теж придибав.
От і цар із свого трону посміхнувся милій
доньці,
Над чолом його корона злотом сяє, ніби сонце,

З скіпетром в міцній правиці, на подушці, що
як пух,
Цар сидів, і слуги вірні одганяли ревно мух...
Вже й Келін з густого лісу по траві, квітках
ступає,
Він за ніжну білу руку молоду свою тримає,
І вінчальна довга сукня оббива на травах роси.
Квітне личко в молодій, ув очах од щастя сльози.
Ледь землі не досягають довгі коси золотаві,
По плечах вони стікають, як проміння по отаві.
Так вродлива, юна, гожа з нареченим виступає,
Голубі квітки у косах, над чолом зірниця сяє.
Цар запрошує до столу, щоб сідали де потрібно.
За весільну матір — сонце, а за батька — місяць
срібний.
Потім званих і незваних — всіх до столу
припрошали.
Забриніли кобзи лунко, ніжно скрипки
заспівали.
Але що за гомін чути, мов роїння те бджолине?
Здивувалось все весілля, та не знає, звідки лине.
Раптом бачать: ліг прозорий з павутини міст
в куцах,
І по ньому йдуть до столу зграї здружені комах.
Йдуть мурашки. Кожна має по мішечку на плечі,
Ті мішечки з борошненцем на коржі та калачі.
Золотий пилوک бджолята молодим несли
до столу —
На сережки нареченій дарувало чисте поле.

Там також іде весілля: цвіркуни співають охочі,
Перед ними спритні блохи все підковами
стукочуть.

В оксамитовім жупані, наче піц, що в церкві
править,
Джміль гуде протяжним басом, певне, всіх
весільних славить.

В шкаралупку із горіха стрибунців впрягли
веселих...

В тій шкаралупці — наречений, гарно вдягнений
метелик.

А за ним — жуки рядами, жартуни, веселуни,
На весіллі комашинім танцюватимуть вони.

Йдуть комарики-музики, йдуть цвіркунчики,
хрущі,

А фіалка-наречена ген чекає при куці.

І на царський стіл широкий балакун цвіркун
ступає,

Брязнув шпорами своїми, спритно лапку
піднімає,

Розстебнув камзол, рошитий золотими галунами,
І сказав:

— Свое весілля ми гулятимемо з вами!

У ВІКНО, ЩО З БОКУ МОРЯ

У вікно, що з боку моря,
Королівна визи́ра —
Тільки в морі, тільки в морі
Те обличчя, як зоря.

У човні рибалка плава
І весельцем воду горне —
Тільки в морі, тільки в морі
Те обличчя неповторне.

«Я на замок не дивлюся
Королівський той високий,
Тільки в морі, тільки в морі
Я знайду свій вічний спокій».

1869—1876

НАША МОЛОДЬ

Лиш галстуки пов'язувать красиво
Навчає наших юнаків Париж...
Завитий, як баран, ума ж — на гріш,
По рідній вулиці іде чванливо.

Біля вітрин крамничих та афіш
Сигару довгу смокче він ліниво,
А дурні дивляться, немов на диво,
На вусики, що від смоли чорніш...

Гугнявлять зверхньо в ніс — слова,
як вата, —
Завсідники кав'ярень та шинків;
Уміють тільки час свій марнувати

Ватаги цих тупих молодиків.
Хоч рідне все забули, хочуть стати
Взірцем життя в краю своїх батьків.

1876

РАПТОМ В ГАЙ
ВОНА ЗВЕРНУЛА

Раптом в гай вона звернула,
Я — за нею що є сили.
Коли став я з нею поруч,
Серце злякано забилося.

Я із нею привітався,
А вона чомусь здригнулась,
Ні словечка не сказала,
Тільки рвучко одвернулась.

Я все ближче, сміливіше...
Сам не знаю, що зі мною.
Ні, не дивиться на мене,
Затуляється рукою.

Підступаюсь, обнімаю,
А вона тікати хоче.
Я її не відпускаю,
Зазираю в милі очі.

І тікає й не тікає.
Як збагнути отакую?..
Я вхопив її голівку
І цілую, і цілую.

Пригортаю міцно-міцно,
В мене подих завмирає...
І чому сумна, питаю
І питаю, чи кохає.

А вона відкрила очі,
У яких краса і зваба:
— Я люблю тебе, звичайно,
Тільки трішки ти нахаба.

1876—1878

ВСЕ ДУМКИ, ДУМКИ-ХИМЕРИ

Все думки, думки-хімери...
Ними списано папери.
Все записано рядами,
Мов засаджено садами.

Не пливить, думки, так скоро
У моїх помилок море.
Завжди в чорну пітьму верне
Все життя моє химерне.

Нерозважна, непринадна
Вся фантазія безладна.
Заблукав я, недоріка,—
Чорна дума, вірш — каліка.

Ці думки мої безсонні
Ранять душу, палять скроні.
Одягнув я їх у шати...
Чи було що одягати?

Давні думи, свіжі біди —
Єгиптянські піраміди,
Наче камінь на могилі,
Мов ікони посивілі.

Наче сфінкси вздовж алеї —
Думи, думи над землею;
Наче привиди і тіні
З тої мертвої країни.

Увійди до того раю
І не знай, що там чекає!..
Придивись в такому разі:
Там — король у саркофазі...

1876

ЗІТХАЄ Й СТОГНЕ ПОМІЖ СТРУН

Зітхає й стогне поміж струн мотив,
У ліру серця я отрути влив.
Крізь розум лине ключ скорботних дум
Усе про спокій, про цвинтарний сум.
Не одірву обличчя від долонь —
Щось рветься в грудях, у душі—вогонь.
Своїх я мук тяжких не поборов —
Отруту носить полум'яна кров!

Тобі співаю я отак, отак,
Додолу гнуся я отак, отак...
В моєму голосі сто сот скорбот.
І вітер стогне теж отак, отак.
Я мрії всі, усі бажання теж
Вже загнуждав, як міг,— отак, отак.
Стріла отруйна полум'ям горить,
І кров стікає, як червоний мак,
З отрутою вона, отак, отак.
Мені лишилось вирушити в путь
До цвинтаря лише, отак, отак...

1876

ПРО ТЕБЕ ДУМАЮ

Про тебе думаю — і не думки, а болі.
Навіщо жить, їй-право, я не знаю.
Не мав я радості ніколи і не маю.
Прогірк мій світ і мрії охололи.

— Чом голос твій, як лід? — тебе питаю.
— Чи ще зустрінемось? — питаю сумно
в долі.
А гарна ж ти, мов квітка в чистім полі...
Обняв колись — то й спокою не маю.

Для мене ти — той сон, що хутко втік,
Зоря, що згасла ген на видноколі.
Якщо і прийдеш, прокляву навек.

Та розкажу про ті пекучі болі,
Про той цілунок, що життя обпік,
І знову поцілую, як ніколи.

1876

ЩО ШЕПОЧЕШ ТИ

Що шепочеш ти, потічку,
Між зелених узбереж?
Нащо хвилю білу котиш
І з корінням квіти рвеш?

І несеш, несеш далеко
В тихих плескотах води;
Десь ту квітку заховаш,
Що шукай тоді, знайди.

Вже й життя моє минає,
Я ж не бачив квітку ту...
Не втекти од власних болів,
Не розхлюпать самоту.

Я іду, як смерть, безмовний,
Йду повз гори спроквола,
Промовляє люта доля
Зморшками мого чола.

Тільки там, де квітне липа,
Цвітом встелена трава,
Неслухняними губами
Я шепчу пусті слова.

Сон чудний, слова порожні.
Квітку вітром занесе...
Одного лише я хочу —
Хай скінчиться швидше все!

1876

ОПОВІДАННЯ ЛИПИ

— Бланко, ти ж бо народилась
З незаконної любові.
Не якомусь женихові,
А Христосові судилась.

Кинь життя оце нужденне,
Одягни вбрання черниці,
Цим ти змиєш, божа птице,
Гріх і з матері, і з мене.

— Любий тату, хай покине
Той мирське життя, хто хоче,
А мої роки дівочі
Зацвіли, немов калина...

Танці, щебет зелен-гаю —
Ось що вабить юну душу,
То чому ж я раптом мушу...
Я в черниці не бажаю!

— Сам я знаю, слава богу,
Що тобі потрібно нині.
Поклонися всій родині
Та й збирайся у дорогу.

Бідна Бланка завагалась,
Стала думати-гадати,
Як, куди тепер тікати —
Це єдине, що зосталось...

Білий кінь — товариш вірний —
Б'є копитом біля ганку
Та й несе з подвір'я Бланку
В чисте поле, в ліс загірний.

І над нею, молодою,
У вечірньому просторі
Зацвіли високі зорі —
Зорі жданого спокою.

І красуня край дороги,
Біля липи, зупинилась...
Липа вітами схилилась
До струмочка чарівного.

Той струмок тече землею...
В гущині ріжок співає,
Дивні звуки розливає...
Вже він близько, поряд з нею.

А струмок гойдає рожі,
Тихо котить хвилі-чари...
Понад гаєм, вище хмари,
Повен місяць на сторожі...

Все тут дівчину чарує.
Раптом глянула — із ночі
Хлопець дивиться їй в очі,
Білий кінь під ним гарцює.

Що за диво при потоці?
Витязь цей мов з хмари випав...
У чуприні квітка липи
І сріблястий ріг при боці...

Опустила долу очі,
До чола звела долоні...
Заспокоївсь білий коник,
Лиш ріжок співа-тріпоче.

Руки хлопець простягає,
Підступився до красуні...
У серцях бентежних, юних
Чарівний вогонь палає.

Відштовхнуть його хотіла,
Та лише торкнулась кволо,
Раптом в грудях похололо —
На руках його зомліла.

Крикнути, та хто почує?..
На плече лице схилила.
Він, вродливий, гожий, милий,
Вже в уста її цілує.

Він цілує, щось питає,
Зазирає пильно в очі,
А вона ледь-ледь шепоче —
Щось йому відповідає.

Їдуть стежкою, радіють,
Молоді, на все готові,
І серця їх од любові
Дивним жаром пломеніють.

Перед ними ліс і ниви,
Вздовж ріки зелені луки.
Він узяв ріжок у руки —
Солов'їні переливи...

Спів любові — не печалі —
По долині, по узвишші.
Все тихіше і тихіше,
Усе далі, усе далі.

В небі повний місяць світить,
Він проміниться, сміється...
Чарівний струмочок ллється
Поміж трави, поміж квіти.

КАЗКА ЛІСУ

Ліс — владика всемогутній,
По його державній волі
Розквітають всі дерева —
І міцні, і навіть кволі.

Місяць на гербі у нього,
Сонце, зорі, як агати,
Округ нього в'ються феї,
Бродять олені рогаті.

Зайчєнята прудконогі,
Як гінці, разносять вісті.
Тут струмок шепоче казку,
Солов'ї співають в листі.

Золоті рої бджолині
Вилітають мед збирати,
А мурахи біля річки
Марширують, як солдати.

До владики йдім, кохана,
Щоб любити й молодіти,
Хай мандрівка буде грою,
Хай ми станемо, як діти.

Подивись: усе, що мала,
Віддала тобі природа,
Щоб ясніш за все на світі
Засіяла пишна врода.

Підемо удвох по світі,
Де б стежина не вела,
А заснемо біля липи,
Край ізвора-джерела.

Липа цвітом нас обсипле,
Цвіт присниться нам у сні,
І крізь сон ми будем чути
Бренькіт тронки в далині.

Пригорнись палкіш до мене —
Хай кохання не згоря,
І прислухайсь: ліс-владика
Мудрих радників збира.

Світить місяць ясночолой
Над погожою водою.
Всі придворні вже зійшлися
Надо мною, над тобою.

Тут спинились білі коні,
Зубри з зорями між рогів,
Дикі олені лякливі,
Дикі сарни прудконогі.

Та й питають нашу липу:
— Хто це в лісі серед ночі? —
Липа віти розпускає,
Листя з травами шепоче:

— Подивіться, як їм сниться
Ліс і місяць у воді,
Тільки в казці, тільки в казці
Так кохають молоді!

САМОТНІСТЬ

Опустилися фіранки,
Тиша в хаті залягла,
Жар в печі полум'яніє,
Я задумавсь край стола.

Зграї згадок та ілюзій...
Згадки, згадки — це вони
Поміж стін старих, похмурих
Цвіркотять, як цвіркуни.

Думи падають на душу,
Де печаль — штьма густа,
Як зі свіч краплини воску —
До стражденних ніг Христа.

І тоненька павутина
Заснувалася в кутках.
Ненаситні сірі миші
Завовтузились в книжках.

У солодкому мовчанні
Я підвів до стелі зір
І вслухаюся, як миші
Тнуть, смакуючи, папір.

Скільки раз я власну ліру
На гвіздок вчепить хотів
І поезію збирався
Геть послати до чортів,—

Тільки миші з цвіркунами
Шаруділи в пізній час —
Знов журу мою будили,
Аби віршем пролилась.

А буває, хоч і рідко,
Світло лампи замигтить,
Скрипнуть двері — тьохне серце,
Мов зупиниться на мить.

То вона в мій дім порожній
Ввійде — вогник принесе,—
І багатством повна хата,
І засвітиться усе.

В поцілунках та обіймах
Нас охопить забуття...
Я хотів би ту хвилину
Зупинить на все життя.

ДАЛЕКО Я ВІД ТЕБЕ

Далеко я від тебе, самотній при вогні,
Життя мов нерадісне малюється мені.
Вже вісімдесят років, здалось, зумів пройти
Життям цим непривітним. Помреш колись і ти...
А згадки линуть, линуть, мов перелітні птиці,—
Встають перед очима минулого дрібниці.
Стукоче лунко вітер у душу, у вікно.
У думці тчеться казка, як біле полотно.
Здається, ти крізь іній проходиш поміж віт,
В сльозах у тебе очі і руки, наче лід.
Обнять мене хотіла, з собою повести...
Нічого не сказала, лише зітхнула ти...
А я тебе, вродливу, так пристрасно обняв —
І два життя нещасні цілунок об'єднав.
О голос днів далеких, мов скам'янів,— мовчить.
Забути б мені щастя, яке тривало мить,
Забути б, як ти зникла в холодній далині.
Старий я і самотній, і ти давно в труні.

1878

У нетрях мук віршам шукаю ладу,
Котрий наповнить їх, як медом соти,
Щоб для думок — широти і висоти,
Щоб рівний лад рядка давав розраду,

Щоб кликав він пітьму і зло бороти,
Щоб, наче прапор, звав на барикаду,
Щоб люди забували чорну зраду
І розлила любов свої щедроти.

Чи не звучить у мене вірш цей тупо,
Чи ти у ньому чуєш хвилі хлюпіт
І чи не стали ці рядки холодним штампом?

І не мені у цім суддею бути...
А найпевніший вірш, мов тятива,
напнутий,
Міцний, як грім, складається лиш ямбом.

ВЖЕ ВУЗЬКОЛОБІ В ГЕНІЇ ПІШЛИ

Вже вузьколюбі в генії пішли,
Пустими віршами хизуються уперто,
Балакають усюди про безсмертя,
Вже лаври для вінків собі знайшли.

Я зі своєю музою відвертий...
Шукали щастя-долі — не знайшли,
Хоч мн спаровані, як ті воли,
Та їй молюся ревно, щиросердо.

Коли вона рядки мої огляне
І погляд свій на ямбах зупиняє:
Це слово викинь, інше тут хай стане!..

Тоді вона в світах моїх витає,
А з нею дум високих каравани...
Її душа мою, як рідну, знає.

1877—1878

ЗОРІ ЦВІТУТЬ

Зорі цвітуть
Понад приливами
Хвилями-гривами,
Поки не вмруть.

Кліпше зоря —
Щогли гойдаються,
Судна прощаються,
Линуть в моря.

Безліч твердинь
Море погойдує,
Робить погоду їм
Зоряна синь.

Ген журавлі
Линуть примарами,
Линуть між хмарами,
Тануть в імлі.

Крила несуть
В небо їх зморено.
Вічне повторення —
В цьому і суть.

Цвіт заяснів:
От вона — молодість!
Вдарило холодом —
Цвіт облетів.

Щастя — як день
З крилами дужими,
З квітами-ружами
Не підожде.

Поки живу,
Веснами, зимами
Завше люби мене —
Кличу-зову.

Все, що я міг:
Взяти — не кинути,
В щастя полинати...
Гріх чи не гріх?

О, ЛИШИТЬСЯ

«О, лишись, лишись у мене,
Ти один — любов моя!
Всі твої бажання, болі
Вмію слухати лиш я.

Під крилом густої тіні
Так на принца схожий ти,
Що вдивляється у річку —
В плин глибокої води.

Я зроблю, що ти насправді,
А не в маренні і в снах
Кроки оленів почувш
Біля озера в лісах.

Чарівним стоїш в уяві,
Як наспівуєш пісень,
Біля річки миєш ноги
У гарячий літній день.

Крізь серпанок цей прозорий
Біля мрійної ріки
Плин років твоїх — як хвилька,
А хвилина — як віки».

Так до мене ліс шепоче,
Колихаючись здаля.
І йому свищу я клично,
Сміючись, іду в поля.

Я сьогодні повернувся,
Та чи зможу зрозуміть
І дитинство, що минуло,
І діброви густовіть?

1877—1879

ЗНОВ НА ВУЛИЦІ ТІЙ САМІЙ

Знов на вулиці тій самій
Стука місяць у вікно,
Тільки ти чомусь у ньому
Не з'являєшся давно.

Знов ті ж яблуні розквітлі
Хилять віти через пліт,
Тільки вже вони не вернуть
Нам ніколи давніх літ.

Інші в тебе стали очі,
Інша нині стала й ти,
Тільки я усе той самий,
Ладен шляхом тим же йти.

Мов пір'їна, так легенько,
Що не чула і земля,
Прибігала ти до мене
Під розложисте гілля.

Пригортав тебе я ніжно,
У солодкій муці млів...
Так багато говорили
Ми у ніч оту без слів.

Досі серце завмирає —
То сміється, то співа.
Полум'яні поцілунки
Заміняли нам слова.

Зачарованому серцю,
Ні, збагнути не дано,
Що ловити тінь манливу
Й вірить жінці — все одно.

Знов фіранками сьгодні
Грає вітер у вікні,
Тільки ти з-за них роками
Не з'являвся мені!

1877—1879

Я ДУМАЮ ТАК ЧАСТО

Я думаю так часто про нас, моя кохана,
Але переді мною — лиш крига океану.
Зірниця не прогляне над білими снігами,
Лиш повний жовтий місяць розплився, наче
пляма.

Над брилами важкими у далеч невідому
Летить самотня птиця, несе на крилах втому.
Була у неї пара, та між пташиних зграй
Згубилась, полетіла за сивий виднокрай.
І дивиться та пташка у далечінь безкраю,
Та їй усе байдуже, вона вже помирає,
І згадка про минуле, як тихий вогник, в'яне...

.
І відстані між нами все ширшають, кохана.
Темнію, замерзаю самотній я, один,
А ти давно вже зникла за вічністю хмарин.

1877—1879

ТАКА ТИ НІЖНА

Така ти ніжна, як у травні
Той черешневий білий цвіт,
Немов пречистий ангел славний,
Що весь мені осяяв світ.

На килим ступиш — і грайливий
Шовковий шум з-під ніг твоїх...
Ти — наче видиво, як диво,
Пливеш по хвилях голубих.

Ти — наче з мармуру й туману,
У сукні білій, ніби сніг,
І я душею тану, тану
В очах засмучених твоїх.

Ти — як зірниця над землею,
Як наречена з давніх мрій.
Боюся усмішки твоєї,
Щоб не розтанути при ній.

Осліпиш чарами і снами
У ніч медових, ніжних мук,
Обпалиш спраглими губами
І мармуром холодних рук.

І раптом думка, як тривога,
Прокинеться і зацемить —
І вже не хочеться нічого,
І невідомо, що робить.

Душі мові наречена,
Мій черешневий білий цвіт,
Навік ти втрачена для мене,
У цїтьмі губиться твій слід.

Я винен сам, тебе ж забути
Не маю сил, не маю сил,
Тому й несу ярмо покути
За свій туманний небосхил.

Ти ще засяєш, як ікона,
Як та зоря з густої мли,
І над чолом твоїм корона
Засяє знов... Але коли?

1878—1879

СОНЕТИ

I

Надворі осінь — вітрове виття,
Та дощ тяжкий, та хмари темнокрилі,
А ти листи читавш пожовтілі
І все своє пригадуєш життя.

Так ти втішавшся, немов дитя,
І гості в час такий тобі немилі.
У весняну ж відлигу ти в безсиллі
Дрімаш, мріючи про забуття.

І я сиджу задумливо в фотелі,
Казки Докії згадую веселі,
Навкруг — імлі запона димова.

Аж раптом чую сукні шелест ніжний
І крок легкий, як вітер перебіжний,
Мені хтось очі тихо закрива.

II

Роки пройшли, багато літ мине,
Та мить священна зустрічі з тобою
Щоденно постає передо мною,
Створіння яснооке, чарівне.

Вернись! До співу знов поклич мене,
Заглянь у вічі з ласкою німою,
Осяй промінням чистого спокою,
Збуди мов натхнення мовчазне!

Сама не знавш ти, яку глибоку
Принесиш радість ти мовму оку,
Немов зоря вечірня золота!

Коли я бачу усміх твій ласкавий,
Зникає й тінь страждання із уяви,
Душа щаслива крила розгорта.

III

Коли німіють, гаснучи, думки,
А пісня ширить крила благородні,
Тебе я кличу. Чи у млі холодній
Мене почувеш ти віддалеки?

Чи світлі очі, вогняні зірки,
Осяють ночі темної безодню?
Ти встала, знов надходиш ти сьогодні
І знов до мене линеш крізь віки.

Зійди нечутно, тихою ходою,
З усмішкою схилися наді мною,
Твого кохання серцем прагну я.

Моїх очей твої торкнуться вії,
І я застигну в трепеті надії...
Утрачена, божественна моя!

1876--1879

ЛІСОВИЙ ГОМІН

Трепетливу ніжну гілку
Вітер в озеро схиляє;
Я у лісі в самотині,
Притаївшись у ліщині,
В холодочку наслухаю
Перешілку.

У потоках так ліниво
Тиха сні-вода джюркоче,
І пронизує проміння
Хвилі дивне мерехтіння,
Що вибригає й воркоче
Полохливо.

Дрозд і сойка — птиці ранні —
Цілий день щасливо піють.
Голосні пташині хори
Линуть, линуть на простори,
Славлять сонце, славлять мрію.
В щебетанні.

А возуля — ну тужити:
— Де сестриця літа мріє?
І вродлива, і кохана,

Із очима, як в туману,
Що, як фея, душі вміє
Засвітити.

Липа хилить на долину
Гілку, вицвічену літом,
Тільки вітер повіває,
Гілку високо здіймає,
Як дощем, посипле цвітом
На дівчину.

Джерельце зажебоніло:
— Де це панна тонкостанна?
Чи розпустить пишні коси,
Чом не вмочить ніжки босі,
Чом у джерело не гляне
Личко біле?

Я сказав густому бору:
— Ждати вже мені несила...
Вам, дуби, в самотні ночі
Лиш насняться любі очі,
Що отут мені світили
В юну пору.

Гарно нам було в ліщині,
Як вели кохання мову!

Незабутня казко мила,
Ти сьогодні потемніла...
Як же стрітисся нам знову
В самотині!

1877—1879

ПОБАЧЕННЯ

— Як живеш ти, лісоньку,
Прокажи-но вістоньку,
Бо втекло багато літ,
Як пішов я в білий світ.
Де я тільки не бував,
А тебе не забував.

— Як і завше, я живу —
Мерзну в хвищу снігову,
Що гілля стривожує,
Води заморожує,
Що стежки зав'южує
І пісні заглушує.
Я живу, як в давнину,—
Чую дойну весняну,
Як по воду йдуть жінки
Через трави навпрошки,
Йдуть вони, співаючи,
Віття колихаючи.

— Лісе з тихими річками,
Час біжить-летить над нами.
Ти ж, мій лісе, в дзвоні лун,
Вічно зелен, вічно юн.

— Що той час, коли в озерах
Сотні зірок срібноперих,
В люту бурю, в світлу тишу
Вітер віє, лист колише,
І в годину, й в стужу, знай,
Завше плине мій Дунай;
Бідні люди, тільки вас
Не щадить невпинний час.
Шелест мій і плескіт рік
Отакий, як в, навік,
Як моря зі скелями,
Як земля з пустелями,
Сонце понад селами,—
Так ліси з джерелами.

1879

РОЗЛУКА

Що взять мені на згадку про юність і весну?
Я взяв би із собою лише тебе одну,
Та іншому кохання ти легко віддаси...
Мені не треба квітки з русявої коси.

Забудь мене, як щастя погасло назавжди,
Хай вмруть і туга наша, і радості сліди.
Усе тече, мов річка в живім кипінні хвиль.
Навіщо нам довічний гіркий розлуки біль,
Коли, як сонним тіням, крізь хмари суєти
Нам доля присудила по цій землі пройти?
Не треба літ лічити, коли вже хто помер.
Навіщо ті турботи про мене відтепер?
Чи завтра, чи сьогодні обірветься життя.
Кому до того діло? Я прагну забуття!
У тебе наостанку прошу я одного:
Забудь про наше щастя, не згадуй ти його.
Були то тільки мрії. Мій образ серед тьми
Нехай для тебе щезне, немов не знались ми.
І хоч даремно роки в сподіванках губив,
Чи зможеш ти простити, що я тебе любив?
Покинь мене самого серед чужих людей,
Нехай навіки згаснуть вогні моїх очей.
Коли ж у землю ляжу, покину світ ясний,

Чи визнають люди, хто я, і звідки я, і чий?
Лише пісні скорботні, лише пісні сумні
Навіють вічний спокій забутому мені.
Але і перед смертю я б одного бажав,
Щоб хтось мені востаннє твоє ім'я назвав.
Я б легко, мов у казці, при слові тім помер,
Мені в могилі буде не гірше, ніж тепер.
Хай ворони крикливі налянуть, як гроза,
Моїм очам осліплим закриють небеса.
Нехай земля, що силу дав траві, квіткам,
Мій прах в собі сховає або віддасть вітрам...

А ти цвіти, мов квітець, немов дитя весни,
Із поглядом вологих очей твоїх ясных.
Білява веселунко, ти вічно юна будь.
Я сам тебе забуду, і ти мене забудь.

1877—1879

ЖИТТЯ

Частенько бачив я, як, випнувши живіт,
З амвона товстий піп застерігав світ,
Що людям у житті єдиний шлях —
страждання,
Що з радощів і втіх не буде покаяння...
Та як він може знать, вгодований, пухкий,
Який буває світ і мусить быть який?..

На вуличку тісну поволі ніч спадає,
Проміння зір ясних під ноги розсипає,
Немов ріка у темінь проплива,—
В ній сміх і жарт, у ній сумні слова
З-під темних стін старих чи із шибок
розбитих,
З дверей відчинених чи з пусток, млою
вкритих.

В халупі згорбленій таке я вдрів життя:
При лампі дівчина схилилась до шиття.
Та дівчина бліда, погаслі в неї очі,
Повіки аж червоні й так болять щонаочі,
Що недалеко вже до сліпоти.
А сліз нема... Нащо вродилась ти,
Навіщо ти живеш?.. Несе тебе життя,

Як річка гілочку несе без вороття.
Ти — тінь в юрбі. Куди тебе збиває .
Життєвий вихор злий? Та хто про це считає?..
Отак і день, і ніч труждається вона,
І можна бачити крізь каламуть вікна
Ті пальчики швидкі, той погляд сумовитий,
Відчути біль гіркий в сльозах її пролитих.
На день лиш голку кинь — і з голоду
помреш,—
Оце, здається, все, що, певно, ти збагнеш!

Робота скінчена... Куди ж вони, куди —
Твої творчості священної труди?
Перед клієнтами крамар їх розгортає —
Коштовний діамант проміниться і сяє
На пальці у купця... Купив він камінь цей
За слізеньки гіркі засмучених очей.

Твій труд, о дівчино, стає коштовний нині,
Купець його покаже герцогині;
Одержить гроші він, одвісить їй поклін...
Тканина, де сплелись життя твоє і скін,
Чий стан вона тепер барвисто прикрашає?

Коли тобі, дитя, на думку це спадає,
Береш ти дзеркальце і плачеш без кінця
З жалю до себе. І свого лица
Ти риси лагідні запам'ятать бажавш...
Так от яка ти! Тужиш і страждавш,

Живеш покiрна всiм, боїшся ти всього,
Не захистить нiхто життя твого.
I тiльки смертi ждеш, що прийде скоро,
Немов розрадниця в життi, в тяжкому горi.
У тебе теж є подруга одна —
Зненацька залетiла до вiкна
Бджола! Вона, як згадка про дитинство,
про весну.

пустила бджiлку ти в хатину затiсну,
коли пiд снiгом поле спить холодним сном.
Ви — пролетарки, вам дружить обом —
Кожнащi-дiвчинi з комахою малою.

коли, пригнiчена проклятою нуждою,
сумує дiвчина, кляне своє життя,
до неї бджiлка лагідна сiдає на шиття,
Мов каже їй ласкаво i поштиво:
— Моя ти подруго, проворна i вродлива,
Уста твої, неначе квітка та!
Така хороша ти! Душа твоя свята!
O яснота очей... Ну як їх не хвалити!

...I смерть прийшла, щоб днi сумнi спинити.
Сказала: «Спочивай! Уже надходить спокiй».
I дiвчина в трунi. Блiдi, холоднi щоки,
Та риси свiтяться в красi такiй живiй,
Що всi, хто ще живе, дарують квіти їй.

Який зворушливо стрункий, врочистий,
ніжний
Стан прибораний у саван білосніжний!
В одчинене вікно заглянула, ввійшла

Весна квітуча... І ота бджола
Забула про поля — з тривогою, з журбою
Літає та бринить над тихою труною,
Мов каже, що вона не хоче самоти,
Що краще вмерти їй, ніж про печаль густі.

Тому, коли, свій випнувши живіт,
З амвона товстий піп застерігає світ,
Що людям у житті єдиний шлях —
страждання,
Що з радощів і втіх не буде покаєння,—
Я думаю, де знать вгодованим, пухким,
Яким бува життя і мусить бути яким?

1879—1880

СТОЮ НА ГАНКУ

На ганок вийшов я... А ніч, а зорі!
Тече над ганком шелестіння віт.
О як полонить цей чарівний світ!
Вітрець гойда дерева срібнокорі.

Ти за вікном — зоря найкращих літ,
Не гасне сонце у твоєму зорі...
І руки, руки ніжні, аж прозорі,
Беруть коси золоторунний цвіт.

І по плечу тече вона, як хвиля,
Немов проміння голубих долин...
Ти на столі вже свічку погасила...

А понад віттям море зір безкрає.
Стою на ганку сумно сам — один.
Самотній місяць в шибку зазирає.

1879

О мамо, мила мамо, із мороку років
Мене до себе кличеш ти шелестом листків.
Над цвинтарем, де маєш священний спокій
свій,
З акацій листя трусить осінній вітровій.
Приглушують твій голос осінні холоди...
Гілкам завжди шуміти, ти спатимеш завжди.

Як я помру, кохана, за мною не ридай,
А з липи молодої ти гілочку зламай,
І на мою могилу ту гілку принеси,
І посади дбайливо, сльозою ороси...
Поллеш її сльозою — не треба вже води.
Завжди зростати липі, я спатиму завжди.

А випадє нам разом піти в останню путь,
На цвинтар сумовитий нехай нас не несуть,
Хай викопають яму на березі ріки,
Де віє свіжий вітер, колишуться квітки,
Де річка тихо плине, ростуть рясні сади...
Ріці текти довічно, ми спатимем завжди.

З-ПОМІЖ СОТЕНЬ ЩОГЛ ВИСОКИХ

З-поміж сотень щогл високих,
Що лишають пристані,
Скільки зломить хвиль неспокій
Та вітри розхристані?

Линуть судна в світ широкий,
На далекі відстані...
Скільки втопить хвиль неспокій
Та вітри розхристані?

Я не звідав щастя поки —
Лиш думки-намистини,
В котрих б'ється хвиль неспокій
Та вітри розхристані.

Не збагнути дум і років,
Не збагнути відстані...
Вічні в світі хвиль неспокій
Та вітри розхристані.

1880

ПЕЧАЛЬНУ ДУШУ

Печальну душу я дістав
У спадок від рідні,
В ній стільки горя, стільки мук,
Що боляче мені.

Сумна душа згубила сенс,
Образи всі прийма.
Я ж сподіваюсь між оман
У те, чого нема.

Завжди лиш горе та біда.
Я проклятий давно.
О моря хвилі голубі,
Візьміть мене на дно!

1880

ПОСЛАННЯ ПЕРШЕ

Чи дмухну на свічку тихо, чи повіки зліпить
втома,
Все ж годинник поспішає у дорогу невідому.
Відслоню убік рукою голубу легку фіранку —
Мертве полум'я блакитне місяць литиме
до ранку.
Місяць спогади одвічні перелле крізь денну
втому
Про страждання невимовні — все неначе в сні
страшному.

Хазяйнуєш ти над світом, повен місяцю,
як можеш,—
Нові думи накликаєш, в душах давній біль
тривожиш.
І пустелі заіскряться у твоїм промінні чистім,
А потоки заблискочуть у лісах під тихим листям.
Скільки хвиль з твоєї волі грають синіми
вогнями,
Коли ти пливеш у небі над самотніми морями!
І палаци, і фортеці, в полі квіти голубі,
Зачаровані тобою, відкриваються тобі.
Ти в хати малі, убогі зазираєш з висоти,
Як там думають-міркують серед ночі, бачиш ти.

Імператор у задумі, що весь світ ще не загриб,
І бідняк в журбі одвічній про насущний чорний
хліб...

Хоч дороги людям різні доля вимостила вперта,
Та однаково над ними промінь твій і мудрість
смерті;

Навіть пристрасті тотожні всіх додолу круто
Хилять —

І розумних, і безглузких, і могутніх,
і безсилих...

Той в люстерко задивився, чи парик сидить,
як слід,

Той пірнає в час і простір — хоче правди
на весь світ,

Той пожовклі фоліанти прогляда за рядом ряд,
У прадавніх тих писаннях відшукати прагне лад,

Інший тихо прикидає у своїй тісній конторі —
Скільки золота і срібла кораблі несуть у морі.

Там старий учений лікті аж до дірок протирає—
На таблицях безконечних щось ретельно

вчисляє

Та від холоду стягає поли ветхого халата,
Шню в комір заховавши, напихає в вуха вати;

Сам кістлявий і сутулий у норі своїй, як кріт,
Та вважає, що в долоні весь, як є, тримає світ;

В його мізках із майбутнім поєдналося сучасне,
Темінь вічності глибоку він комусь таки

роз'яснить.

Мов Атлас, котрий одвіку небозвід важкий
тримає,
Так він цифрою своєю світ великий підпирає.

Поки місяць заглядає в товсті книги, пилом
вкриті,
Всі століття з волі думки ув одній вмістились
миті —

Від тих пір, як ще ні смерті не було,
ні існування,
В мовчазній безмежній пустці — ні спонуки,
ні бажання,

Ані таїнств, ні загадок — в таїні ж усе було,
Непроникне проникалось, все собою пройняло...
Прірва в темряві? Безодня?.. Чи безмежні тихі
води?..

Не було тоді ще думки, й нині думка
не доходить,

Бо лиш темрява стояла, як холодне чорне море...
І ніхто того не бачив — не було на світі зору.
Не творилося нічого в стані сну і супокою,
Всесвіт був, як бути міг він, задоволений собою.
Раптом цятка ворухнулась... Світлий промінь.

Тьму протяго!
Мати — темрява і хаос, світлий промінь стане
татом!..

Цятка ця — єдина точка, ще безсила, ще безлика,
Світом всім заволодіє, цілим всесвітом великим...
Це вона в одвічну темінь непогасне світло сіє —

І народжується сонце, зорі, місяць і стихії.
Це з тих пір і до сьогодні пролітають небесами
Посланці світів погаслих невідомими шляхами.
Ті рої промінь далеких з безміру до нас летять
У поривах невтолимих прилучитись до життя.
І у всесвіті безмежнім незбагненно ми малі,
Ми мурашники будуєм на малесенькій землі.
Ми — народи, як мікроби... Воїн? Цар? А чи
роса?..

Ділим спадщину, спадкуєм, вірим в щастя,
в чудеса;
Ми, як мухи-одноденки, сутикаємось, літаєм,
Про безмежність неосягну дуже часто
забуваєм...

Може, всесвіт цей просторий — лиш політ
одної миті,
А за нами й перед нами — далі геть п'тьмою
вкриті.

Ми — як пил у сяйві сонця, в суєті кружляєм
власній,
Разом з світлом цим зів'янем, разом з ним усі
погаснем.

Потім ніч, довічна темінь нас огорне, подолає.
Промінець малий на хвилю, от і все, що в світі
маєм...

Згасне він, і — край, ніколи до життя ми
не повернем.

Лиш химерний сон нам сниться в цьому всесвіті
химернім...

В наші дні мислитель гордий дум глибоких
не зупинить,
Він за мить в майбутні далі на мільйони років
лине;
Сонце, хоч і сяє гоже, бачиться йому сумним,
Коли з хмар воно прогляне, що висять, як
чорний дим.
Всі планети умирають — їх вкрива довічний лід...
Все він бачить вже без сонця — той старий
учений дід.
Наче листя в пізню осінь, почорнів, засох, погас
Світу нашого мінливий голубий іконостас...
Все — як цвинтар під снігами: мертве море,
мертва скеля.
Вже не трапиться нічого — залягла навек
пустеля;
В небуття глухе пірнає, наче в прірву, світ
широкий,
Небуття оте проймає віковичний чорний спокій...

.
І покірна чернь, що завше хилить чола до землі,
І на тронах недоступних крутолобі королі,
Всі тривожаться тим самим — всіх життя в одно
звело,
І не знати, хто щасливий, а кому не повезло...
Всі в одному, а тим часом кожен сам себе лиш
зна,
Той, хто дужчий, коли змога, інших долі нагина.

А нещасні та безправні у ярмі аж до труни,
Наче бризки хвиль на морі, в світі губляться
вони.

Що для долі їхні думи? О важкий підступний
лад!..

Дужий вітер горне хвилі, не вертаючи назад.

Літератори радіють — вчений на весь світ
відомий...

Але що в житті судилось тому вченому старому?
Про безсмертя що тут скажеш... Все одно життя
пролине.

До ідеї прив'язався, як той плющ до деревини.

«Як помру,— міркує вчений, відганяючи
печалі,—

То ім'я моє нащадки понесуть віками далі.

Я не зникну, не розтану, як від сонця тане
крига,

Знайде місце в когось в мозку дум моїх велика
книга!»

Бідний, скільки ти у світі бачив, знав, од інших
чув,

Але скільки з того всього задля себе ти набув?

Мало в пам'яті лишилось... Неокреслені химери,

Тіні дум, що проминули, і папери, і папери;

Якщо добре сам не знаєш ти свою життєву
путь,

Чи вивчать її захоче у майбутнім будь-хто-
будь?

Може, десь через сторіччя лиш педант
зеленоокий
До томів старих підійде у півсні байдужим
кроком,
Пил змете із фоліантів, як змітає вітер сніг,
І якийсь там візьме слово він для віршиків своїх,
І тебе він не згадає у дурнім своїм писанні.
От і всі твої, премудрий, мрії, думи, віщування!

Можеш, мрійнику, на світі все спочатку
будувати,
Та твої закреслять мрії домовина і лопата.
Ти, що світ хотів обняти, думку людства і епох,
Вмістиш все своє багатство серед дощок
чотирьох...

Проведуть тебе в могилу предковичною тропою
З посмішками у зіницях і з байдужістю тупою.
Може, блазень над тобою слово мовить з висоти
Не про тебе, не про тебе, а себе щоб вознести
Над твоїм ім'ям забудим. Бачиш, що тебе чекає!
Не надійся на нащадків, ти вважай, що їх немає.
Із тобою не зрівнялись, то й забудуть всі
тихенько,

А можливо, і напишуть біографію тоненьку,
Скажуть: мав думок він стільки, що помістяться
у жмені,

Як усі прості та смертні, бо ніякий він не геній.
А як зійдуться поважно на нудну учену раду,
Говорити будуть довго, шепотітимуть іззаду

Все про тебе, котрий думав жити славою .

довічно,

Й посміхатимуться зверхньо, лицемірно, іронічно.

У чужі потрапиш руки, й візьмуться тебе

латати —

Заборонять все, що сутнє, лишать зморені

цитати.

І життя твоє проглянуть, та й знайдуть, дивись,

немало

І гріхів твоїх, і чварів, плям усяких та скандалів...

Світле все в тобі замажуть, наголосять

на провини,

На своїх ти суддів, друже, схожим станеш в ті

хвилини.

Втома, слабість і непевність, давні розпачі,

жалі —

Цим усім тебе прив'яжуть до будення, до землі.

Всі дрібниці, всю мізерність, все, що кидало

лиш тінь,

Ті пани поставлять вище, ніж політ твоїх

стремлінь.

.
Поміж мурів, поміж цвіту, що дерева тихо

гублять,

Ясний місяць, повний місяць лпстя променем

голубить.

З ночі згадок нові мрії, як вітрила, випливають,

Вгамувавшись, давні болі, наче птиці, відлітають.

Таємниці відкриває нам, приховані завчасно,

ПОСЛАННЯ ДРУГЕ

Ти питаєш, чом засохло на пері моїм чорнило,
Чом буденними ділами дні мої заповонило?
Чом сьогодні не злетіли з ліри бідної мосії
Жвавий дактиль, ямб могутній, амфібрахій
і хореї?
Коли б знав ти, проти чого випадати мені ставати,
Зрозумів би: ризикую я перо своє зламати.
Справді, що мені тривоги і пориви, і шукання
Форм новітніх, і великі, благородні сподівання?
Влити мову в них живучу і одвіку пребагату,
Потім торжищем ходити, ті куплети продавати...
В нас дороги для правдивих, чесних творів
перетяти —
От і пишемо дурнички на замовлення для знаті!
Ти не згоден, суперечиш — кажеш, добре,
що у світі
Вже ім'я моє відоме, може, стану знаменитим...
Ну, нехай я нашим дамам купу віршів подарую,
Приверну мужчин увагу, челядь вищу зачарую—
То й велика прийде слава... Я гірку свою огиду
Утоплю в думках таємних та сухим з води
і вийду,
Бо чуття мої найкращі при мені навік zostались!
Друже, стежкою цією вже ходити намагались,

Бо століттями зростало покоління дивних бардів,
Надто здібних, щоб у всьому брати приклад
з кумулярдів.

От і славлять дам вельможних і палаци, і закони,
У кав'ярнях галасливих, пишних залах

і салонах;

Але й так на білім світі важкувато їм прожити,
То й вдаються до протекцій суконь вельми

знаменитих.

Славословлять важких паній, у яких мужі

зуміють

Скоро вискочить в міністри і кар'єру їм

відкривать!

Для такої, друже, слави не пишу рядки веселі,
Не велика, брате, слава — проповідувать

в пустелі.

В дні оці, коли ми стали власних пристрастей

рабами,

Дешевенькі, в'ялі німби носять дурні над лобами,
Поклоняються божкові із чолом нужденним

гнома

І могутнім називають, а ціна йому відома.

Може, наладнати ліру, про кохання заспівати?

Та не вмію я коштовні пута серця шанувати,

Що коханців закували ланцюгами золотими...

Вдвох і втрьох гундосять пісню, наче справді

побратимц.

Хай гундосять там, де хочуть, а мені уже доволі,

Я не хочу опинитись в їхнім хорі мимоволі.
Соложавих тих співанок я співати не бажаю,
Пригинаючись додолу за велінням Менелая.
Часто можна стріти жінку і вродливу, і жадану,
Що навчить в житті страждання, поцілунків
і обману.

В академію Венери йдуть і йдуть грайливим
кроком

Молоді та ще молодші з кожним роком,
з кожним роком.

Школа пристрасті велика... Та впадуть трухляві
стіни,

І залишаться од школи лиш прокляття і руїни.
Приголомшені латинню, схоластичною пільмою,
Переплутали химери ми із правдою земною.
Трупикки хвилин прадавніх ми шукали

між томами

І премудрості тієї милувались черепками.
Зрозумівши все на світі, лепетали horum, harum,
Nervum rerum gerendarum — заробляли гонорари.
Кожен з нас такі словечка де потрібно, там
і зронить,
Так гойдаючи планету, як Єгипет — фараони.

Пригадав я астронома... Стражник темного
спокою,

На запитання про вічність він кістлявою рукою
Подавав нам цілий космос... Коли хтось чогось
не тямив —

Обдаровував він щедро всіх планетними світами,
І тоді земля крутилась, мов старі гримучі жорна,
Ми були, як Галілеї в тій комедії потворній.

Мертві мови нас гнітили схоластичною пільмою,
Переплутали химери ми із правдою земною,
І на вчителя старого ми дивилися у школі,
Як на мумію, що годна на потраву лютій молі.
Ми дивились на Рамзеса і на стелю в павутинні,
Потім віршички писали про красу земну богині —
Про Клотільду, що, як ружа, розквітала,

чарувала

І вечірньою зорею перед нами поставала.

Сплуталось усе в уяві — день майбутній, день

вчорашній,

І планети, й зорі, й сонце, і Рамзес, і бик

домашній.

В нас поскрипували пера, в нас було своє

горіння...

Уявляли чисте поле, колосисте шелестіння.

Ми над партами хилились, думи з вічністю

зливались,

А задзвонить дзвоник — радо ми з Рамзесом тим

прощались.

Нам тоді світила мрія, як бувальщина щаслива,

А бувальщина ставала, як примара, неможлива!

Ми тепер лиш розумієм, що важкий

і кам'янистий

Шлях лежить... По ньому йтиме тільки той, хто
серцем чистий,
Бо загрожують бідю мрії всім живущим нині,
Бо ілюзіям підвладні загигають в павутинні.

І тому не варто, справді, дорогий мій,
дізнаватись,
Чом тепер од справ буденних я не хочу
відриватись,
Чом сьогодні не злітають з ліри бідної мові
Жвавий дактиль, ямб могутній, амфібрахій
і хореї.

Я боюсь, коли й надалі буду віршами грішити,
Кожен внух сьогочасний буде мій талант
хвалити.

З їх докорів я сміюся, та, повір мені на слово,
Що хвалу в них заслуживши, я померти б міг
раптово!

ПОСЛАННЯ ТРЕТЄ

Молодий султан — володар кочових племен
і війська,
У котрого батьківщина там, де гарні пасовиська,
Під щоку сідло поклавши, спати ліг у темнім
полі,
І стулился повіки, і підкрався сон поволі.
Бачить він у сні, як з неба швидко місяць
покотився,
І, наблизившись до нього, раптом дівою зробився.
Там, де ступить,— сяє стежка, наче промінь
серед ночі,
Таїною пройнялися променисті сні очі.
І ліси запломеніли від її ясної вроди,
Колихнулися бентежно у річках прозорі води.
Самоцвіти, мов краплини, заіскрилися над нею
Та й за вітром полетіли над широкою землею.
І у небі вже лунає ледве чутний дзвін мелодій,
І в нічнім прозорім небі кілька дивних райдуг
сходить...

Діва поруч з ним сідає, простягає руки білі
І на плечі їй волосся опада, мов чорні хвилі.
— Я життя своє навіки із твоїм зв'язати хочу.
О, впади мені в обійми і розрадь печаль дівочу.
Так начертано віками в потаємній книзі неба:
Ти для мене народився, я народжена для тебе.

Дивиться султан на неї, а вона в п'їтьмі щезає;
Відчуває він, як з серця в нього дерево зростає.
І зросло воно так швидко, як могло лиш

за столїття,

Над полями, над морями простелило буйне вїття.
Обрїй весь уже закрило тїнню темною своєю,
Наче крила велетенські розгорнуло над землею.
І довкола видно гори, вгорнутї в густї тумани,
І Кавказ могутнїй видно, й віковї стрїмкі
Балкани.

Нїла і Євфрата води, хвилї тихого Дунаю
Дерево своєю тїнню, наче хмара, накриває,
Азію, поля Європи, Африки пустелї дикї,
Кораблї, що пропливають на далеких тихих
рїках,

І моря хлїбїв зеленї, розколисанї широко,
Та з бїйницями фортеці при лиманах,
при затоках...

Під тим деревом могутнїм, що гїлля крислате
хилить,

Всї краї, усї народи вже його підвладнї силам,
Попід тїнню тою злою, на ганьбу свою чи славу,
Утворили неосяжну по землї усїй державу.

Тужаться орли могутнї, та сягнути вїт несила;
От рвонувся дужий вїтер — в небї розпросторив
крила.

Об гїлля, об стовбур древа — вїтру дужого
ударнї,

Крик «Аллах! Аллах!» проймає волохаті чорні
хмари.
Гул все ширшає, зростає, наче хвиля, гнана
шквалом,
Згуки битви нарастають і несуться вал за валом.
І шумить од вітру листя на тім дереві
незрпмім,
І схиляється поволі над новим незнаним Римом.

І султан здригнувсь... Прокинувсь. Бачить: виссю
голубою
Плине місяць над крутою Ескішерською горою.
Придививсь султан та й бачить: із вікна йому
в печалі
Гарна дівчина всміхнулась в домі шейха Єдебалі;
Очі в неї, як озера, та й гнучка, немов ліщина,
Малкатун — так звать красуню, шейхову дочку
єдину.
Зрозумів султан, що сон той посланий йому
пророком,
Ніби в раї Магомета побував він ненароком.
Магомет благословляє, щоб імперію велику
Він створив, усе скоривши — і поля, й ліси,
і ріки.

Сон той збувся: рік за роком, як з вулкана чорна
лава,
Обернувши землі в попіл, ширилась його
держава.

Поновлялись покоління, змінював султан
султана,

Та під прапором зеленим кров лилася
безнастанно.

Не один вже стяг схилився переможеного краю...
От відкрпились Баязету хвилі синього Дунаю...

Дав лиш знак — зімкнулись судна, другий знак—
завили горна,

І на березі од війська вмиць зробилося аж чорно.
Янчари там без ліку вкрили пагорби й долини
Скрізь на березі Дунаю і в полях біля Ровини.
Понаставили намети — от і табір вже готовий...
А на обрії далекім розшумівся ліс дубовий.

Ось посол іде за миром, біла хусточка у нього.
Баязет увесь напруживсь, подививсь похмуро,
строго:

— Що ти хочеш?

— Тільки миру, та без викупу, без бою.
Хоче Мірчя, наш господар, сам зустрітись
з тобою.

І махнув султан рукою, шлях вказавши
до намета.

Скромний, в одязі звичайнім, Мірчя йшов
до Баязета.

— Ти є Мірчя?

— Так, султане!

— Я прийшов тебе скорить,
А не хочеш, то корона з головою полетить!
— Я не знаю, що приніс ти — вість погану
чи хорошу,
Але покч ми у мирі, я кажу: будь ласка, прошу...
А про те, щоб покорився,— проказав старій
суворо,—
Не в моїй, пробач, натурі і поклони, і покора.
І чи з миром, чи з війною ти прийшов на нашу
землю,
Все, що випаде на долю, я однаково приємлю.
— Як? В той час, як переможно я пройшов усі
держави,
Хочеш ти, щоб я нарешті спотикнувся об пень
трухлявий?
Знаєш, старче, що за сила на шляху моїм
вставала?
Хрест, що осіняв походи, меч кривавий феодала!
Весь могутній грізний Захід уставав супроти
мене —
Проти бурі, що півмісяць почепила на знамена.
В латах лицарі мальтійські та й іще із ними
в парі
Папа римський з Ватікану у бучній своїй тіарі.
Позбирав він грози світу, щоб відбить грозу
сувору —
Ту, з якою переможно я пройшов моря і гори.
Наче ті громи великі, що хитають сушу й води,
З Заходу на бій зі мною рушили усі народи.

Звідусіль — з пустель гарячих, із лісів густих,
дрімучих

Насувалися на мене, як лавина, чорні тучі.
Наче обрій весь закрило гостроверхими лісами—
Густо так ступало військо із щитами та списами.
Кораблів понапливало, що аж море

схвилювалось,
Ну а війська, стільки війська при Нікополі
зібралось!..

Подививсь на тих вояків і, не відаючи страху,
Молитовно я промовив клятву вічному аллаху,
Що крізь всякі перепони я прорвуся незборимо
І коня ще нагодую в вівтарі святого Риму...
І до мене, переможця, старче, гордо підійшов ти,
Хоч давно вже, як руїна,— сивий, зморщений
і жовтий...

— Так, старий я та безсилий, не годжуся
до походу,
Але ж воїном-героєм я живу в душі народу.
Щоб пішов живий ти звідси — я цього лише
бажаю,

Щоб тебе не проковтнули води гнівного Дунаю.
Хто ішов на нас війною, зазнавав поразки завше:
Першим Дарій, син Гістаспа, впав, кісток тут
не зібравши.

Скільки тут їх на Дунаї будувало переправи,
Та ганебно повертались без поживи та без слави.
Владарі, яким здавалось — жити тісно в білім
світі,

Йшли сюди, на нашу землю,— повертались гнані,
біті.

І скажу я не заради похвальби а чи погрози:
Хто з мечем сюди приходив, сам ковтав тут кров
і сльози.

Чванишся, що переможно ти пройшов земель
багато,

Що тебе не зупинили полчища, закуті в лати.
Вихваляєшся, що Захід грізно став перед тобою.
Та чого хотів той Захід? Що вело його до бою?
З-над твого чола зірвати він хотів вінок

лавровий,
Сам же ніс в чужі країни ріки сліз, потоки
крові.

Ти прийшов пограбувати наш квітучий край
багатий,

Я ж народ свій захищаю, нашу землю — рідну
матір!

Все, що є в краю румунським у полях, лісах
і горах:

Камінь, води і дерева — все для тебе лютий
ворог.

Все з тобою буде битись, все підніметься
супроти.

Хоч і менше маєм війська — нас не зможеш
побороти,

Бо любов до батьківщини — це така міцна
фортаця,

Об яку, о Баязете, всяка сила розіб'ється.

Лиш пішов старий, як сурми грізно гримнули
 тривогу,—
 Колихнувся ліс, і пилом спалахнули всі дороги.
 З блиском міді на шоломах, з дзвоном стали
 і заліза
 Сотні вершників румунських вириваються
 з-за лісу
 І, пришпорюючи коней, враз по бойовому знаку
 Із полів, із перелісків мчать на ворога в атаку.
 І мечі, мов блискавиці, миготять під небесами,
 Вершники вперед несуться, колять ворога
 списами.
 Тятыва бринить струною, і назустріч бусурманам
 Свищать стріли непроглядним смертоносним
 ураганом.
 Пада турок очманілий із конем, стрілою вбитим,
 І, затискуючи рану, умирає під копитом.
 І султан даремно тигром лютим бігає шалено,
 І даремно перед військом прапор впстромля
 зелений!
 Смерті дух над ворогами чорні крила розгортає,
 Відступу не зупинити, і рятунку вже немає.
 Піші никнуть на коліна, падають убиті коні,
 Й не дає Дунай широкий врятуватись од погоні.
 Наче вітер в хуртовину, свищать стріли без
 ушину,
 Доганяють бусурманів, б'ють в обличчя, в груди,
 в спину...
 Тим, що впали, все минуло, бо із ними одночасно

Небо валиться на землю і навіки сонце гасне.
Мірчя на коні своєму мчить у саме пекло бою
І веде, немов лавину, грізне військо за собою.
З криком вершники несуться, розсікають вражу
зграю —

І тікають бусурмани аж до синього Дунаю.
Крики, стогін, смертні зойки, тупіт коней,
брязкіт зброї...

А на поле прибувають все нові й нові герої.
Розлетілись, мов полова, бусурманські хижі
орди,
Йде услід румунське війської тріумфуюче і горде.

Бій скінчився, сонце низько нахилилося над
полем

І вершини осяває переможним ореолом,
Наче блискавка завмерла понад хмар густою
тьмою,

Облямовує весь захід золотистою каймою.
Сходять зорі, юний місяць впливає із-за лісу,
Хтось поволі опускає ночі зоряну завісу.
Все затихло, все заснуло — небеса, земля і води,
Лиш не спить в наметі білім син старого воеводи.
Тепло згадці усміхнувся і о цій порі неранній,
Щит поклавши на коліна, пише лист своїй
коханій:

«Із Ровини після бою
Говоритиму з тобою
Не устами — письменами,

Бо тебе немає з нами.
Якнайшвидше напиши
І прислати поспіши
Те, що любо для душі:
Гай густий з галявою,
Личенько смагляве.
Я ж тобі пошлю в цей час
Що є кращого у нас:
Військо із знаменами,
Сідла із стременами,
Із шолома пір'я,
Із небес сузір'я.
Слава богу, жив-здоров,
Лиходійку смерть зборов,
Шлю в листі свою любов!»

.

Про часи оті поети нам свої лишили твори!..
А тепер, куди не глянеш,— тільки блазні
та потвори.
Лиш в переказах народних ще живуть старі
герої.
Та чи можуть прославляти лірц, флейти і гобої
Цих сучасних «патріотів», що терзають землі
рідні,
Що таким високим словом називатися не гідні?
О, герої днів минулих, прославляли вас рапсоди,
Вас лиш дурні ще тривожать і цитують задля
моди.

Всю поезію втопивши у багні нудної прози,
Близком вашим прикрашають вбогість
і манірність пози.

О, благословенні будьте, Басараби, Мушатини,
Ви, що високо тримали славний прапор
батьківщини,

Ви, які мечем і плугом креслили кордони краю
Від високих гір до моря і до синього Дунаю.

Чи таке воно мізерне, це сучасне покоління?
Може, я знайду у ньому скарб коштовного
каміння?

Ми хіба не в Сібарисі, де живуть нероби ниці?
Чи не тут жебрачить геній біля входу
до пивниці?

Чи нема у нас героїв, що уміють словесами
Воювати між собою, як мечами чи списами?
А чи нами не керують справ державних
акробати,

Що уміють, наче в цирку, спритно честю
жонглювати?

А хіба не декламують про вітчизну ліберали,
Наче совість їхня чиста, як прозорі ті кристали?
Не здогадуйтеся навіть, що то блазень перед
вами,

Що говорить і сміється сам над власними
словами.

Подивіться, он потвора без душі, без серця
й мислі,

Аж лисніється від жиру, і трясуться щоки
звислі.

Хтивий, жадібний, горбатий, наче втілення
облуди,

Річку брехень виливає, щоб труїлись ними люди.
На вустах слей чесноти, а в душі — червиве
сім'я,

Погань з погані, нікчема весь від п'ят і аж
до тім'я.

Всіх підлеглих оглядає набундючений незграба,
Походжає він ліниво, очі витріщив, як жаба.

Ось кому ми доручили нашу землю і державу —
Тим, які у божевільнях жити мусили б по праву.
Хай у гамівних сорочках там сидять такі
нікчеми!

Ні! Видумують закони і вирішують проблеми
«Патріоти» ці й диктують всі порядки установам,
Де захоплюються жестом, тіпаються порожнім
словом,

По-священницьки на лавах, напівп'яні,
напівсонні,

Віртуозному кривляці лунко плещуть у долоні.
Захлинаючись від брехень, запевняють
полум'яно,

Що вони нащадки римлян, діти славного Траяна.
Ця відразлива гидота, ці паскуди і падлюки
Як могли кермо державне захопить в шахрайські
руки?

Все, що хижє, віроломне, весь Фанар і всі ілоти

Приповзли на нашу землю і полізли в патріоти.
Ці заїки кривороті, пацюки з брудної ями
Називають себе гордо нації поводитирами!
Та невже Траяна діти, ви, недоумки, тварини,
Ви, що ганьбите щоденно честь землі

та батьківщини?!

І вони — чума мерзенна, мотлох цей, оця

гнилизна,—

Ще ім'я твоє високе вимовляють, о вітчизно!

Там, в Парижі, у розпусті, у шаленстві оргій

п'яних

Молодість свою і гроші розгубили в ресторанах.

Що вам дав розтлінний Захід? Що ви привезли

додому,

Повернувшись із мандрів? Лиш зневіру

та утому...

Замість шаблі — стек новітній, ще лорнет

і пляшку віскі,

Замість розуму живого — модні зачіски

англійські.

Розум ваш, як в немовляток, хоч лицем зів'яли

рано,

Із наук запам'ятали тільки вальсик ресторанный.

Черевичок куртизанки ще лишився вам для

згадки...

О, захоплююсь я вами, римлян вславлених

нащадки!

Вас дивують і лякають наші погляди холодні,

Дивно вам, що вашим брехням ми не віримо
сьогодні.

Зрозуміли ми, що фрази пустодзвонні
та фальшиві

Лиш приховують жадобу папування та наживи.

І побачивши, що словом нас не обдурити ніні,

Ви стараетесь запевнить, що у всьому інші винні.

Надто довго ви глумились над вітчизною

й народом,

Нашу землю віддавали чварам, бурям і негодам,

Наші нищили звичаї, нашу мову, нашу музу.

Хочу крикнути на весь голос: ви злочинці,

боягузи!

Зиск без праці, марнотратство — ваше прагнення

єдине!

Доброчинство? То дурниця. Геній? Хай він к бісу

гине!

Залишіте наших предків, спочивають хай

в спокої.

Не торкайтеся їх слави недостойною рукою!

О чому, чому не прийдеш ти, сучасний грізний

Цепеш,

Чом злодюг одих безбожних на гілляки

не почешиш?

Ти схопи їх і покидай в ними зведені темниці

Та спали вогнем священним всі катівні

та в'язниці!

ПОСЛАННЯ ЧЕТВЕРТЕ

Самотинний і високий давній замок, як химера,
Піднімається у небо, відбивається в озерах.
З-між верхів'їв темних сосен пнеться він

у височінь —

І на хвилі неспокійні пролягла похмура тінь.

У вузьких високих вікнах, у шибок гладіні

синій —

Довгі зморщені фіранки, що іскряться, наче іній.

Понад тихими лісами місяць стомлено мандрує,

Гострі скелі, веховіття він під зорями малює.

А дуби, немов сторожа, зупинилися в дорозі —

Стережуть ясний світанок в зачарованій коморі.

Тільки лебеді велично очеретами колишуть —

Воеводи вод озерних теж чатують сонну тишу...

А то й крилами заплеще, пливучи водою,

птиця,—

Тихе озеро від того заклопоче, заіскриться.

Очерет від того руху колива повітря ночі.

Десь у травах між рососою цвіркунець собі

цвіркоче.

Розкошує гоже літо в тихім шумі, в тихім

дзвоні...

Лиш юнак один, зітхнувши, зупинився
під балконом,
На якому пишні квіти аж іскряться в чарах ночі,
Там троянди і ліани, наче усмішки дівочі.
Він п'яніє від тих квітів, ніби випив добру чару,
І під місячним промінням тихо пробує гітару:

— О, з'явись в шовковій сукні, як видіння,
світла, чиста,
Хай на грудях заіскряться перли місяця
й намиста!

Щоб на тебе надивитись, то й життя всього
не досить,
Я люблю, коли рукою поправляєш дивні коси...
Вийди, мила, хай побачу, хай душею засвітаю!
Кинь мені промінну зірку чи троянду пишну
з гаю,

Щоб відлунила гітара те горіння, те падіння!
Біла ніч — немов снігами замело це повесіння.
Ти впусти мене в покої, хай вдихну парфумів
тих,

Що весною завше пахнуть од полотен голубих;
Купідон, твій паж лукавий, жартівливо заховає
Лампу, що в твоїм покої тьмаве світло розливає!

І шумить шовкова сукня між вазонами гінкими,
Між трояндами з Ширазу, між ліанами блідими.
Ти з-між квітів усміхнулась, через бильця
нахилилась,

Ніби сонечко, засяла, світлим ангелом явилась.

Квітку кинула з балкона, на уста поклала

палець,

Ніби чимось докорила, ніби щось сказати мала;

Потім зникла... Колихнулись пишні квіти, буйне

листя.

Ось вони вже обидвоє... Обнялися, обнялися...

Так їм добре, так їм любо. Вже ступають тихим

кроком,

І стрункі вони обоє, і вродливі, та високі.

А з-за тіней прибережних, наче лебідь, човен

плив,

І під місяцем вітрило — білий-білий перелив...

Спить вітрило... Ти, весельце, човен легко понеси

Серед місячної ночі, між казкової краси!..

Місяць, місяць, повний, білий, за човенцем

поспішає,

З хвилі в хвилю переходить, срібну стежку

залишає.

В кожній хвилі срібна пляма... Вже не стежка,

а дорога...

Місяць, місяць — син безмежжя осяйного,

голубого.

Місяць змінює картини неповторної природи —

Ширшають нічні простори, глибошають прозорі

води.

Все так близько — взять рукою... І старий

сосновий ліс

Гомінливим верховіттям теж під місяцем підріс.
А стара тіниста липа із густих листатих віт,
Нахилившись над водою, осипа на хвилі цвіт,
І на коси на дівочі цвіт той дощиком спадає.
І коханого дівчина міцно-міцно обнімає.
Ще й голівку нахилила: — Я щаслива тим,

що знову
В човні плаваю і чую пайсолодше в світі
слово!..

Я, твоя рабиня вічна, тим високо піднялася,
Що любов твоя і мрія — вся життя мого окраса.
Я від слів твоїх привітних аж здригнулась,
спалахнула...—

Дивна казка про кохання із років давно
минулих.

Давні мрії, милі очі, хоч і смуток в них
помітний,—

Це моє життя велике, у якому я розквітну.
— Не дивись, мій друже, в далі, в голубинь
привабну ночі,

Ти мені віддай ці руки, ці уста і милі очі...
Як погляну в них — осліпну... Стукіт серця
в грудях чую.

Хвилі хлюпають-говорять — нам прекрасне щось
віщують!..

Золотавий ліс високий і джерела до світання
Ні про що не заговорять, лиш про зорі
та кохання.

А зірниці миготливі у високім чистім небі

Теж говорять, наче друзі, лиш про тебе,
лиш про тебе...

Опусти весло у воду і кермо лиши, мій милий,
Хай пливе куди захоче човен наш по синій хвилі.
Де б ми не були з тобою, будем мрії ці носити —
У житті завжди щасливі, і як скосить смерть
несита.

.....

О фантазія, уява!.. Всі, напевне, добре знають
Те, як ми, коли самотні, марим лісом, морем,
газм.

А оте коли бувало? Де країни невідомі?..
У якомусь давнім році. А в якому, а в якому?..
Зараз дівчину не можна викликати в тиху ніч,
І голубити не можна рук гарячих, милих віч,
І, обнявшись, пропливати дивні зоряні світи,
І зашитувать не можна «Чи мене кохавш ти?..»
Тільки руку простягавш приголубити, обняти,
Як на ганок вибігають тітка, дядько, батько,
мати...

Опускавш долу очі, рот і руки — на замок...
Чи ще є на цьому світі для закоханих куток?
Нині сядуть кілька мумій на канапу, на ослін
І мовчать, мов поніміли, стисши руки між колін.
Запали цигарку тихо, хочеш — думай, лоба
морщ...

А захочеш говорити — то про кухню і про борщ.

Надокучило так жити, і не вип'єш чарів чашу,
І черства довкола проза — наші будні, справи
наші.
Сум тяжкий тебе огорне, почуття твої — як лід.
Птахи, птахи перелітні — й ті кохаються,
як слід...
Хтось вас кличе, надихав, хтось прекрасно
жити хоче —
Вашим сміхом засміється, вашим голосом
шепече,
Що життя людське — це хвилька: сплесне,
хлюпне і зника,
Що усе скороминуче, вічна в світі лиш ріка.
Та чи знаєте, безглузді, що любов у вас
чужа?
Де між гарним і нікчемним пролягла у вас
межа?
А любов... Вона для щастя нам природою дана.
Тільки що в нас виростає з благородного зерна?
Стане смутком те, що сміхом називається тепер,
А причина в тім, що Каїн ще і досі не помер.
О комедія лялькова, о безглузда суета!..
Щось лепечуть, як папуги, наші душі і уста,
Але що — ніхто не знає. Потім блазень устас
І повторює прадавнє, бо не знає про своє.
Так воно тектиме довго — все позичене,
не власне,—
Поки світу існувати, поки сонце не погасне.
Коли місяць поспішав над ліси, понад оази,

Ти поквапся — то й зумієш крокувати в ногу
з часом!
Ожеледь попід ногами — будеш падати,
вставати,
У освітлені кімнати будеш нишком зазірати...
І свою побачиш милу з волоцюгами в гостині,
Як до всіх вона сміється, як до всіх, мов пташка,
лине.
Ти вже чуєш шпор бряжчання, шелест сукні
не вщухав.
Підкрутивши гарні вуса, кавалер вже їй моргає.
Чи не смішно, все збагнувши, коли глузд
збагнути в змозі,
Постояти із дівчиськом до півночі на морозі?
Чи любитимеш запально, чи стрічатимеш
привітно
Гордовпту, вередливу, що як та погода в квітні?
Ти її обнімеш міцно, розум весь в ту мить
загубиш,
Поцілуєш, як годиться, ніжним зором
приголубиш,
Замилуєшся красою, дивлячись на образ дивний,
Одночасно — вередливий і кокетливо-наївний...
Так я мріяв про кохану, ту, яка б мене кохала,
Що, коли б я засмутився, легко б смуток
розвівала,
Що мов відчула б слово, радість, щастя,
болі ран,—

Із простих, звичайних буднів вийшов би у нас
роман...

Все пропало... Де шукати? Давня пісня
не допоможе;

Зорі вічності, безмежжя — це мене вже
не тривожить.

Та й органи всі розбиті, і крізь крики та ревіння
Давня пісня проникає, як струмок через
каміння.

Тут чи там... Десь промінь блисне і не видно,
і немає,

Як у Carmen saeculare, котру вже не заспіваю...
Все шумить, кричить, вирує — і летять у прірву
луни.

По-дикунському катую я свої безладні струни.
В голові гуляє вітер і пісок на думи стелить —
І жорстока в мене пісня, і гірка моя пустеля.
Де оті сторінки світлі із життя, з озер, з борів?..
Ах, органи всі розбиті, і маестро вже здурів!

ПОСЛАННЯ П'ЯТЕ

Бєть у біблії легенда про Самсонову Далілу,
Що вві сні його остригла — він від цього
втратив силу.

Вороги його зв'язали, потім викололи очі,—
Отаку підступну душу убрання хова жіноче...
Мрієш ти, палкий юнаке, стрінуги вродливу
фєю,

Як з небес сріблистий місяць осява нічну алею
І плямить зелене листя, що пробилося
з бруньок...

Знай, при довгому волоссі ум короткий у жінок!
Ти, сп'янілий чаром ночі і зітханнями, і снами,
Що порушили твій спокій, про ту ніч спитай
у дами,

І вона почне співати про стрічки, волани, моди,—
А у тебе серце б'ється, урочистим ритмом оди...
Якщо голову кокетка на плече твоє схилила,
Пригадай, як мавш розум, що вчинила
та Даліла...

Що й казати — вона красуня. Юним зором
полонить!
Засміється — і на щічках з'явиться дві ямки
вмить;

Біля кожного суглоба і на пальцях — скрізь
ямки,
І, здається, в неї світлі, як весняний день,
думки.
Не худа і не огрядна, зріст — достойний
милування,
Можна думать, що навмисне народилась
для кохання.
Їй пасує всяка ффраза, і неробство, і заняття,
Як і всім красуням іншим, будь-яке їй личить
плаття.
Любо слухать, як говорить, як мовчить —
приємно теж.
Скаже «Геть!» — вважай, сказала: «Йди до мене!
Чом не йдеш?»
Наче згадуючи пісню, що звучала ніжно й лунко,
Ходить тихо, ходить скромно, мов жадає
поцілунку...
Ось навшпиньки підвелася, губи губками
дістала —
І завмерло в тебе серце, такприємно й тепло
стало;
Це ж бо чари поцілунку, ніжні пестоці жіночі...
О, які були казкові, неповторні дні і ночі!
За її рум'янець дивний ти життя віддасть
готовий...
Вередниця королева, з нею паж світлоголовий...
А як в очі їй заглянеш, — ніби щастя в руки взяв
І ціну життя та смерті ти воістину пізнав.

І, отруєний коханням, втративши колишній
спокій,
Підкоряєш їй, єдиній, світ думок своїх широкий.
Блиск очей її згадавши, поклянешся ти,
шалений,
Що не краще сяли з піни очі Анадіомени.
В забутті, в хаосі темнім хоч і швидко час мина,
З кожним днем тебе сильніше вабить вродою
вона.

О ілюзія! Невже ж бо не помітив ти хоч раз,
Що усмішка губ тих ніжних — суміш звичок
і гримас!
Ні добра, ані користі від красуні світ не має,
А тобі вона безжально юне серце розриває.
Марно ліра семиструнна прозвучать тепер
бажала б,
Вже нудьгу твою смертельну і вона б
не розігнала.
У твоїх очах даремно відіб'ється тінь казок,
Як в мороз на шибках вікон сіль вигадливих
гілок.
Адже в серці жар нестерпний... Марно просиш:
«Дай пізнати
Думи всі! У світлім гімні хочу їх я оспівати».
Та вона збагнуть не може, що це вже не ти всі,
Що в тобі живе злий демон — прагне дивної
краси.
Він сміється, стогне, кличе, не дає тобі заснуть;

Дуже рветься він до жінки — хоче сам себе
збагнуть...

Б'ється скульптором безруким він в шаленому
горінні,

Чи як той глухий маестро у найвищу мить
творіння,

Коли рветься до вершини, де звучить музичний
твір,

Рвучко падаючи в прірву, піднімаючись до зір.
Звідки знати їй, що демон прагне взять собі
моделлю

Білий ніжний мармур шиї, вії стомлені газелі.
Він не вимага, щоб жертва згинула на вітарі,
Як в античності священній о далекій тій порі,
Коли діву убивали із пошани до святині,
Якщо скульптору служила діва образом богині.

Демон сам себе збагнув би... Та на вогнищі
згорів.

А воскрес би, то пізнати аж тоді себе б зумів,
Як любов'ю вогняною він горить-пала до неї,
Він язик свій, як Горацій, поламає в адонеї.
Він в свої ввібрав би мрії весь високий темний
бір,

І струмків дзвінке дзюрчання, і одвічний
племінь зір.

В таємничий мент блаженства,
для страждальника незвичний,
У його зіниці, може, зазирнув би світ античний.

Палко він її кохав би і від мрій не спав би ночі,
Та молився б о спасінні, дивлячись в невинні очі.
Він би цілий вік в обіймах стан коханої тримав,
Подихом своїм гарячим він холодну б зігрівав.
Від огню його кохання розтопилось би каміння,
Перед нею на колінах він потроїв би моління,
І від щастя неземного божевільним міг би стати,
Та кохав би гарячіше серцем, сповненим відради.
Коли б знала, що любов'ю світ вона б йому
вернула,
У вогонь чи у безодню, не подумавши,
стрибнула б,
Світлом зоряним, промінним залила б душі
глибини...

Усміхнулася, а погляд по-святенницьки
невинний.
І вдала, що зрозуміла чистоту юнацьких мрій...
Славитись красою втішно їй на цій землі своїй.
Кращою з жінок вважатись, жити тільки
для кохання
їй приємно... Та поспробуй їй задать таке
питання:
Хто з мужчин для неї любий? І від статуї німої
Не залишиться нічого — все покриється птьмою.
Ну, а ти, з умом і серцем, був за ширму, за якою
Зводила з ума хлопчиська жінка вродою ясною.
По салонах він проходив хвацьким кроком
акробата,

Полишивши за собою і зітхань, і слів багато.
Сам в прищах, в петлиці квітка, він дивився
крізь лорнет,
Він — кравця натхненний витвір, ним і вбраний,
як естет.
Мабуть, з карт, якими грають, королі б їй
підійшли,
В щедрім серці у кокетки по кімнатці всі б
знайшли.
Кокетує жінка й дума: з двох піймать кого
в тенета —
Чи старого ловеласа, чи безвусого валета?
Тут можлива і помилка... Розберіться в цім,
панове,
Хто цінніший — лев бульварний чи король
отой винувий?
Ти — коханець демонічний, то вона зітхає важко,
А як ти монарх винувий — розквітає, мов
ромашка.
Хмари пристрасті проникли в глиб очей
її холодних,
І сидить вона, весела, у шовках, у туфлях
модних.
Круглий дурень — то для неї найкмітливіший
з людей...
Нащо мріяти? В природі все за правилами йде.
Тут ні правда не допоможе, ні напучення
глибинні...
Ось одвічні перешкоди, як в минулім, так і нині.

Мрієш ти, палкий юначе, стрінуги вродливу фею,
Як сріблястий з неба місяць осява нічну алею
І плямить зелене листя, що пробилося

з бруньок...

Знай — при довгому волоссі ум короткий

у жінок...

Ти сп'янілий чаром ночі, і зітханнями, і снами,
Що порушили твій спокій, про ту ніч спитай

у дами,

І вона почне співати про стрічки, волани, моди,—
А у тебе серце б'ється урочистим ритмом оди...
Коли бачиш гарний камінь, одірвать очей

несила,

Якщо є у тебе розум, відійди — то є Даліла.

Прибл. 1883—1886 рр.

ТЕБЕ ЛЮБИВ Я ПОТАЙ

Тебе я мовчки, тайкома любив,
Бажаючи тобі цим догодити,
Бо погляд твій, для вічності відкритий,
Був повен вбивчих любострасних слів.

Тепер не зупинить потоку слів,
Несила більше муку цю терпіти.
Я прагну на вогні твоїм згоріти,
Навіки душу я з твоєю злив.

Уста мої опалені жагою,
Страждаю я, засліплений тобою,—
Ти ж бачиш це, білявко чарівна!

Мене свіжить легке твоє дихання,
Уяву пестить усмішка ясна...
Прийди, прийди! Розвій моє страждання!

1876—1878

ПІШЛА ЛЮБОВ

Пішла, пішла любов моя,
Пішла в незнані далі,
І ось тепер з піснями я
Прощаюся в печалі.

Їх покриває забуття
Холодною рукою.
Нема їм більше вороття,
Нема життя зі мною.

Любов свою, струмки із нив,
Промінні зорі з неба
Я у піснях похоронив
Навік заради тебе!

Який дзвенів у них мотив,
Яка жага незнана!..
О скільки чистих сліз пролив
Для тебе я, кохана!..

Як ті пісні через печаль
Пробилися — не знаю,
Так словиває душу жаль,
Що більше не страждаю!

До мене вже не долетить
Очей проміння миле,
Їм не судилося любити,
Воскресши із могили!..

Ти поглядом, немов вином,
Завжди мене п'янила,
Життя мое робила сном,
А сон життям робила.

Мені здається, світе мій,
Що ти в зорі палаєш,
Що ти, як в казці чарівній,
Для мене вже світаєш.

Те все в чудовім сні прийшло,
Промінням перелите,
І так прекрасно зацвіло,
Що не могло лишитись.

Ти більше ангелом була,—
Не жінкою земною,
Тому й зорею ти зійшла
За даллю голубою.

Ловило світле щастя нас
В свої солодкі сіті...
Забули бога ми в той час,
Забули все на світі...

А може, тут, на світі цім,
Під цим холодним місяцем,
Де тільки горе, вітер, грім,
Нема для щастя місця!

1880—1883

ПРОЩАЙ

Я вже ніколи не вернусь,
Живи собі, як досі!
Від тебе якимсь вбережусь
В дорозі.

Віднині вільний кожен крок,
Я не ридаю,
Що наймиліша із жінок
Лишав.

Я не впаду на землю ниць,
Переживу як-небудь,
Не захмілію від зірниць,
Що в небі.

Я мерз холодні ночі й дні,
Тебе чекав, як сонця,
Коли всміхнешся ти мені
З віконця.

Я щастя мав в житті своїм,
Коли ми, наче тіні,
Ходили в місячнім яснім
Промінні.

Була та ніч солодким сном,
Який вже нині тане,—
Ішли ми травами разом,
Кохана.

Твоя хилилась голова
Мені на дужі груди...
Твої зітхання і слова
Забуду.

Ще в серці погляд твій цвіте
І душу грів ласка,
А вже я думаю: все те —
Лиш казка.

Знов місяць небо стереже,
Промінням б'є об камінь,
Та ми розділені уже
Віками.

Ми не зустрінемося, знай,
Як різні в світі ріки,
Тому й проказую: прощай
Навіки!

ЩО ТАКЕ ЛЮБОВ

Любов — це довгих мук навала.
І скільки б ти в житті не зніс,—
Йй тисячі ридань замало,
Вона все більше хоче сліз.

Коли тієї, котра сниться,
Готовий цілувать сліди,
Коли очей її криниці
В твоєму серці назавжди,

Коли коханою до краю
Життя наповнене твоє,
То, як вам стрітись випадає,—
Враз мрія дійсністю стає.

На крилах огнених любові
Неначе ввись тебе несе...
В твоїм житті залежить все
Від одного її лиш слова.

І назавжди в твої думки
Увійдуть, як у власну хату,
І ніжний стиск її руки,
Йй тремтіння вїй її крилатих.

В яким би ти не був краю,
Немов світила дня і ночі,
У душу збурену твою
Її дивитимуться очі.

Бо так судилось далєбі,
Що, поки йтимеш ти землею,
Не вмістить серце у собі
Любов незміряну до неї.

1883

БІЛЯ ТОПОЛЬ САМОТНІХ

Біля тополь самотніх слід
Топтав я до вікна;
Мене там кожен знав сусід,
Не знала ти одна.

В твоє вікно дививсь не раз
Я в тиші самоти.
Всі розуміли це гаразд,
Не розуміла ти.

Сказала б слово хоч у сні,
Його б запам'ятав...
Подарувала б день мені,
То він би віком став.

Бажанням я живу весь час
Почуть промінний сміх,
Почути б голос твій хоч раз,—
Тоді б і вмерти міг.

Коли б я погляд хоч один
Очей твоїх впіймав,
Мені б майбутнє щастя він,
Мов зірка, осіяв.

В цім світі чвар і суєти
Життя твоє не знає меж...
Прекрасна й ніжна завше, ти
У мармур перейдеш.

Ти — диво з-між найбільших див,
Що рівних їм нема,—
Як та богиня, що віків
Заслону підніма.

Я, мов язичник той, німів,
Тебе кохаючи, страждав.
Жагу, любов я од дідів,
Од прадідів дістав.

А нині вже мені й не жаль,
Що рідко там ходжу,
Що в погляді твоїм печаль
Я часом розбуджу.

Тепер ти вже така, як всі,—
І усмішка, і стан...
Вже не вклонюсь твоїй красі,
Мій погляд — як туман.

Було б віддячить хоч на мить
Болінням молодим —
Вночі лампаду засвітить
Тим почуттям ясним.

ЯК ВІТЕР

Як вітер знов заколихав
Стрункі тополі, клени —
То це, щоб я не забував,
Що йдеш-таки до мене.

Як линуть зорі до землі,
В озера, повні суму,—
То це, щоб я глушив жалі
І світлу думав думу.

Як чисте небо голубе
І місяць понад полем —
То це, щоб я в житті тебе
Не забував ніколи.

1883

ЛУЧЯФЕР

Була колись чи не була...
Це казка чи билиця:
У замку давньому жила
Красуня білолиця.

Єдина в батечка царя
Краса неповторима —
Як між зірницями — зоря,
Мадонна — між святими.

З тьмяних покоїв йшла вона
Тихенько, наче вітер,
В тісний куточок до вікна
Лучяфєра зустріти,

На обрій глянуть, що горів,
Коли Лучяфєр сходив,
Ескадри білих кораблів
По морю переводив.

Минає ніч, минає дві,
І тиждень так минає.
Думки рояться в голові —
Чи він також кохає?

Коли хилилась до вікна
В зажурі невимовній,
Про нього думала вона,
Бо ним лиш серце повне.

Які він промені ясні
Од вечора до рану
Світлив, коли в отім вікні
Стрічав свою кохану!..

* * *

За нею тихо він ступав
В покої світлом чистим,
З холодних іскор виплітав
Мереживо вогнисте.

Коли ввійде вона в покій,
Коли заснути ляже,
Він білі руки гладить їй,
Повіки медом маже.

Із люстра світла ручаї
Казково розливає
Та очі зморені її
І щоки осяває.

Вона всміхається у сні,
Устами ледь ворушить.

Його чаруючі вогні
Шукають спраглу душу.

Вона у мареннях своїх
Роняє тихе слово:
— Володарю ночей моїх,
Прийди до мене знову!..

Прийди, в покоях поселись,
Осяй життя невітшне.
Спустись по променю униз,
Лучяфере мій ніжний!..

Ясніше сяяв він з небес,
Той поклик вчувши радо.
От він у море голубе
Вже блискавкою пада.

Хитнувся моря синій плин —
Захвилювались води...
І з тих незміряних глибин
Стрункий юнак виходить.

Переступив вікно-пори́г,
Легкий, немов крилатий,
Тримає жезл в руках своїх,
Прикрашений лататтям.

Ввійшов він — витязь молодий
З промінними очима,

І плащ, як небо, голубий
Метнувся за плечима.

Чоло і щоки — воскові,
Не світять, не палають,
Лиш очі витязя живі
Аж іскри розсипають.

— Прийшов, послухавши тебе,
Моя кохана зоре!..
Мій батько — синій звід небес,
А ненька — синє море.

Аби до тебе увійти,
Зблизька побачить милу,
Я кинув прірву висоти,
Пройшов крізь чисту хвилю.

Покинь турботи всі земні,
У небо йдім зі мною,
І стань дружиною мені,
Зорею стань ясною!..

Ти на віки мою стань,
Впади мені на груди —
І весь великий океан
Тобі служити буде!..

— Прекрасний ти тепер і в снах,
Ти — ангел блідочолий,

Але на твій вабливий шлях
Я не ступлю ніколи!

Чужий ти мовою і всім,
Тепла в душі не маєш,
Я тут живу життям живим,
Ти ж мертвим світлом сяєш.

* * *

Минає день, минає три,
Знов ніч пливе землею,
Знов опівнічної пори
Лучяфєр перед нею.

Вона ж просила сну свого,
Щоб він явив з туману
Сумний Лучяфєра вогонь,
Що світиться і тане:

— Прийди, в покоях оселись,
Осяй життя невтішне,
Спустись по променю униз,
Лучяфєре мій ніжний.

Він, коли чув її слова,
Втекти хотів од себе,—
І чорна хмара грозова
Обволікала небо.

А з хмари блискавки вогонь
По світу розсипався...
І от із хаосу того
Луціяфер знов з'являвся.

Бліде чоло, шнурочки брів,
Корона світла, чиста...
На землю линув із світів,
Де купіль вогняниста.

Вже в нього плащ, як чорна ніч,
Та мармурові руки,
Глибокий сум небесних віч
І на обличчі мука.

У нього очі — плями дві,
Туманні і холодні.
В них в'ються хмари грозові,
В них — темрява безодні.

— Прийшов, послухавши тебе,
Моя кохана зоре!..
Мій батько — синій звід небес,
А ненька — синє море.

Покинь турботи всі земні,
У небо йдім зі мною,
І стань дружиною мені,
Зорею стань ясною!..

Вплету в косу твою зірки,
Просторами потішу,
Здійму тебе над всі віки —
Від всіх небес яснішу!

— Прекрасний ти тепер і в снах,
Ти — демон смутночолоий,
Але на твій вабливий шлях
Я не ступлю ніколи!

З твого кохання день і ніч
Душа бринить печально.
Вогонь твоїх глибоких віч
Пече мене безжально.

— Навіщо ж кликала з вікна?..
Та й зрозуміть повинна:
Безсмертний я, а ти — земна,
Ти смертна, як людина.

— Не вмю підбирати слів,
Лукавити не смію...
Здається, ясно все повів,
А я не розумію.

Щоб наші прагнення збулись,
Кохання гріло груди,
На грішну землю опустись,
Будь смертним, як і люди!

— За поцілунок за один
Безсмертя можеш ваяти...
Як палко любить неба син —
Тобі судилось знати!

Земних гріхів я ще не мав,
Та я їх не боюся.
Я в пугах вічності блукав,
Для тебе — розкуюся!

І зник... І променистий шлях
В тумані загубився...
І довго в синіх небесах
Лучяффер не світився.

* * *

Служив у замку Кетелін,
Вже не малий хлопчина —
Умів одвісити поклін,
Гостям підносив вина.

Царівні шлейф носив він так,
Як тінь,— не чути кроків.
Без роду-племені юнак,
Сміливий, хитроокий.

Рум'яні щоки хлопець мав
І усміхавсь наївно.

Вже крадькома він позирав
На молоду царівну:

«Немов троянда поміж трав,
Мов ясне сонце в небі...»
Гей, Кетеліне, не прогав,
Як щастя біля тебе!

Якось підкрався молодий,
Обняв красуню потай.
Вона ж йому: — Іди, іди,
Пильнуй свою роботу!

— Даруй мені, але ж і знай:
Я бачу, як ти плачеш...
Всміхнися, дівчино, і дай
Уста свої гарячі!..

— Не знаю, що в твоїх словах.
Тікай од мене, впертий!
Я лиш зорі, що в небесах,
Довірилась до смерті.

— Коли не знаєш — заболить
В тобі любов, царівно,
Лише повір мені на мить
І не дивись так гнівно.

Ти, як мисливець у гаю,
Котрий пташа застукав,—

Візьми... Я руку дам свою,
Візьми мене за руку.

Дивися в очі. Ну чому
Ти, наче дика птиця?
Під пахви я тебе візьму —
Навшпиньки підведися.

Коли схилю я очі вниз,
Дивися вірно вгору,
Щоб наші погляди злились,
Як промені прозорі.

Щоб до кінця тобі пізнати
Кохання достеменно,—
Коли я буду цілувати,
Цілуй і ти вогненно!..

Стоїть, задумавшись, вона —
Лоскоче ж кожне слово...
Тріпоче серце, як струна,—
І соромно, й медово...

І тихо мовить: — Так давно
Тебе я знаю, гожий...
Базіка ти, та все одно
На мене трохи схожий...

А тільки вигляне зоря
Із забуття і тиші,

Освітить обрії, моря,
Тебе я вмить залишу

І засумую далєбі,
Чому — сама не знаю,
Як хвилі моря голубі
До неї поспішають.

Вона горить — любов моя —
І кличе, і тривожить,
Лиш дотягтись до неї я,
Мабуть, таки не зможу.

Холодним променем мені
Зоря голубить руки.
В любові тій — печальні дні
Довічної розлуки...

Тому й роки мої пусті,
Немов пов'ялі квіти,
Лиш ночі зоряні оті...
Та їх не зрозуміти.

— Ти ще дівча, дитя святе...
Втечімо в світ — на люди!
Хай слід наш вітер замете,
Хай імена забудуть!

Ходім за гори, за моря
Та й будем жити гарно,

Забудеш батечка царя
І ту зорю примарну!

* * *

Летить Лучяффер. Тіні крил
У небі, наче хмари.
Летить Лучяффер між світил,
Поміж одвічних марев.

Над ним — безмежжя бірюзи,
Під ним — пустель простори.
Летить, як блискавка з грози,
Понад моря і гори.

Він бачить всесвіт під крильми,
Як в час його творіння,
Він бачить: рине із пітьми
Потоками проміння,

Затоплює собою даль,
Безладне та безлике...
А він — як думка і печаль
У всесвіті великім.

Вже він в просторах голубих,
Де ні землі, ні неба.
І час ізник, завмер, застиг,
Бо вже його не треба...

Нема нічого... Ні, щось в,
Воно з'явиться хоче,—
Забуте щось в душі встав,
Хвилюється, клекоче.

— О, творче неба й глибини,
Ти славен над віками,
Мене од вічності звільни
Могутніми руками!

Мені безсмертя ти воздвиг,
Візьми мов безсмертя,
Дай людську долю, снів людських,
Дай жити і померти!

Я скину геть безсмертя німб,
Згашу очей палання,
Щоб хоч на мить зазнать мені
Жагучого кохання!..

З хаосу все мове життя,
З хаосу руки й очі,
Я народився з небуття,
В ніщо вернутись хочу.

— Ти — Лучяфер, ти — син небес,
Ти в неба на сторожі.
Ти не благай в творця чудес —
Він їх явить не може.

Ти хочеш жити, як живуть
Прості і смертні всюди,
Так от затам — вони помруть,
І нові прийдуть люди.

Та й ідеали в них пусті,
Як той вітрець на морі,—
Розтане хвиля в забутті,
Вже інша пнеться вгору.

В одних в щастя хоч на раз,
У інших — доля вперта,
А нам, мій сину, служить час,
І ми не знаєм смерті.

Для вічності немає меж,
Хоч все живе й вмирає.
У небі сонце згасне теж,
Та інше запалає.

Існує істина стара
У тих земних народів:
Усе, що родиться,— вмира,
А що вмира — те родить.

Тебе ж ніщо не спопелить,
Ніщо не потривожить.
Захочеш мудрості — вділить
Її для тебе можу.

Захочеш — голос дам тобі:
Як тільки слово мовиш —
Моря заплещуть голубі,
Зростуть ліси, діброви.

Як хочеш влади на віки,
Як хочеш сили й права,
Віддам тобі материки —
Господарюй на славу!

Звитяги хочеш в боротьбі —
Дам кораблі й вітрила...
Що забажаєш, дам тобі,
А смерті дати несила...

Для кого вмерти хочеш ти
У тім заблудлім краї?
Лети туди, вертайсь туди,
Збагни, що там чекає!

* * *

На давнє місце Лучяфер
Із неба повертає,
На ліс дрімучий, синь озер
Проміння розсипає.

Надходить вечір. Захід зблід.
Вже ніч стоїть довкола.

Ліг місяця сріблястий слід
На води охолоті.

Зринають іскри і летять
В росисті трави роєм.
Лучяфер бачить, як сидять
Під віттям липи двоє.

— Я до твоїх схилюся віч,
Щоб палко цілувати.
В цю світлу чарівливу ніч
Так солодко кохати!..

Ти зачаруй цей світ увесь
Із хвилями, з квітками,
Із світлом зоряних небес,
З жагучими чуттями.

Хай завжди буде так, як в,
Зоря хай щастя сіє,
Кохання перше ти мов,
Моя довічна мріє!..

Лучяфер бачить, як на гріх:
Там п'ють любові трунок,
Як солодко єднає їх
Гарячий поцілунок!..

Дощем спадають золотим
Квітки на сині трави,

На білі руки молодим,
На коси золотаві.

Жагучим поглядом вона
По небу пробігає
І, наче пісня весняна,
Лучяфєра благає:

— Покинь свою холодну вись,
Той простір необжитий,
Спустись по променю униз
Нам щастя освітити!

Почув Лучяфєр, затремтів
І на лісисті схили,
Самотній, трепетний, повів
Свої холодні хвили.

Тепер не впав він в моря плин,
Щоб юнаком з'явиться:
— Ти — смертна. Я люблю чи він,
Яка тобі різниця?

Живіть у щасті нетривкім,
Нехай вам доля служить,
Лишаюсь в просторі своїм,
Безсмертний і байдужий.

РОКИ МИНУЛИ

Роки минули, мов промчали хмари,
Я більше не зустріну їх у полі,
Вклонятись дойнам і казкам доволі,
Мене вже не полонять їхні чари.

Змінились втіхи болями поволі,
По білім цвіті лютий вітер вдарив,
Розвіявся туман солодких марев...
Від давніх мрій — лиш тіні охолоді.

Лише відлуння із років минулих
Ще іноді примусить затремтіти,
Та ліри вже торкатися не смію.

Пісні моєї юності заснули,
Пов'яли весняні барвисті квіти.
Роки летять... Зітхаю, туманію...

1878—1879

ВЕНЕЦІЯ

Завмерло місто, чорні тіні впали,
Пісень святкових тут давно не чути,
І лиш по сходах, що звелися круто,
Заходить місяць в мовчазні квартали.

А море б'ється у поривах лютих,
Клекоче й стогне, рветься у канали,
Зове роки, щоб з мороку постали,
Життя збудили в цих краях забутих.

Але у місті аж гнітять мовчання,
Лиш дзвін Сан Марка північ відбиває,
Немов чаклун лихого провіщання,

І гул його до моря долітає,
Гуде розмірене і грізне рокотання:
«Даремний шум! Хто вмер—не воскресав!»

1871—1880

ДЕНЬ ЗАВТРАШНІЙ

День завтрашній додай до віку,
Бо учорашній ти скінчив,
А поки що перед тобою
Цей день, що нині наступив.

Коли один минає, другий
Одразу голос подає...
Так завше: сонце тут заходить,
А в місці іншому встає.

Поглянеш: мовби різні хвили,
А плинуть річищем одним,
Приходить ніби інша осінь
З тим самим листям золотим.

Отак щоразу: після ночі
Промінний ранок тихо йде,
А смерть своє собі міркує,
Лічбу життя вона веде.

По кожній миті, що зникає,
Зростає істина моя:
У цьому ритмі ціла вічність,
Світів і часу течія.

То хай же рік цей одлітає —
Його новий вже заступив.
Ти й нині скарбом володієш,
Який завжди в душі носив.

День завтрашній додай до віку,
Бо учорашній ти скінчив,
А поки що перед тобою
Цей день, що осьде наступив.

Весь світ, у мерехтінні, в русі,
Не зупиняється — летить,
Лише безсмертна думка може
В собі спинити щось на мить.

1877—1879

СОНЛИВІ ПТАХИ

Ніч, як фея-чарівниця,
На гілках птахів ховає.
Добрих снів, дерева, птиці,
Вам бажаю!

А джерела все дзюркочуть;
Чорний ліс німує мрійно;
Квіточки закрили очі —
Спять спокійно!

Лебедині зграї білі,
Очерету тінь ажурна...
Ангел сну чатує хвилі,—
Спить безжурно!

Крізь імлу підвівсь, яснів
Місяць — зоряний керманіч.
Все навколо, як у мрії,—
На добраніч!

1880—1882

ЛІТА МИНАЮТЬ

Літа минають, як раніше,
Чимало їх пройшло, однак
Вона чарує ще сильніше,
Не знаю чим, не знаю як.

Лиш тільки стрілись наші очі,
Спалила поглядом одним.
О ні, не чари то жіночі!..
Привабила — не знаю чим.

Промовить слово — я щасливий,
Мовчить — мені приємно й так,
Хоч в неї голос — переливи.
Зворушує — не знаю як.

Скорившись чарам незвичайним,
Я став сумним і мовчазним.
Збагнуть її принади тайну
Не знаю як, не знаю чим.

1880—1882

ЧОМ ТИ, ЛІСЕ, СТОМЛЕНО...

— Чом ти, лісе, стомлено
Буйні віти похилив?
Таж немає вітру, злив...
— Як не схилишся, коли
Птахи літо однесли,
Дня щоразу убуває,
Жовте листя облітає.
Осінь йде по голім вітті,
Розганяє птиць по світі.
Б'є мороз мене безжально —
І стає мені печально.
Уже дні короткі стали
І квітки усі пов'яли.
Небозвід похмурий, сірий,
Ластівки летять у вирій,
І несуть вони з собою
Дні ясні мого спокою.
Відлітає безліч зграй,
Застеляють небокрай
Над лісами, над хатами,

Над широкими полями.
Тож без них я посмутнів,
Почорнів, осиротів.
І зосталася одна
Туги темна пелена.

1878—1882

БАЖАЮ ТЕПЕР

Бажаю тепер,
 У вечір зоряний,
Щоб я зліг і вмер
 На березі моря.
Наплине туман,
 І зорі посходять...
Над синіми водами —
 Небес океан.
Свічки не для мене,
 Труну не робіть,—
З лісів принесіть
 Пагіння зелене.

Нехай не голосять,
 Не кроплять печалю...
Заплаче лиш осінь
 Листям опалим.
Журавликів клин
 Журно задзвонить,
Та місяць безсонний
 Над віттям ялин.
І тронка овеча,
 І вітер у липах,

І зорі посипле
Замріяний вечір.

Всі мандри отам
Спочинуть, спочинуть,
Щоб згаснуть думкам,
Що линуть і линуть.
А зорі обтрусять
Проміння у лузі,
Я їм усміхнуся,
Як друзям.
Лиш стогін глибин —
Печалю мою...
Я ж стану землею,
Самотній — один.

1878—1883

ГЛОСА

*Час пливе і в безвість кане,
Все — й нове, й старе на світі.
Що — хороше, що — погане —
Май у думці на приміті.
Жий без віри і без ляку —
Не страшні минуці хвилі.
Всякий клич і просьбу всяку
Обминути будь у силі.*

Скрізь багато бачить око,
Вухо чує теж немало.
Тільки хто збагне глибоко
Те, що в душу не запало?
Обіч сядь в кутку найдалі,
Все облишивши оманне,
Хай собі у марнім шалі
Час пливе і в безвість кане.

Думки терези — холодні,
Вниз та шалька не подається,
Де хвилина, що сьогодні
Одягнула маску щастя,—
В смерть вона зі смерті лине
І за мить сконав в цвіті.

Тим, хто бачить скороплинне,
Все — й нове, й старе на світі.

Уявляй: життя круг тебе —
Гра акторів на виставі;
Хоч там скачуть вище себе,
Знай — серця в гравців лукаві.
Для цієї метанини
Пошкодуй своєї гани.
Скаже дійство неупинне,
Що — хороше, що — погане..

І минуле, і майбутнє —
Сторінки листка одного,
Бачить той, хто знає сутнє,
У кінці пролог нового.
Все, що збігло, все, що буде,
Злито в цій минущій миті.
Ти ж її марноту всюди
Май у думці на приміті.

Скрізь — порядки старовинні,
Бо закон незмінний діє:
З віку в вік і аж донині
Світ сумує та радіє,
Грає п'єсу, здавна знану,
Й кличе публіку всіляку.
Стільки звідавши обману,
Жий без віри і без ляку.

Жий без віри: шупваль ница
Мостить шлях до перемоги,—
Хай ти мудрості криниця,
Дурні вкрутять тобі роги.
Страх відкинь, не йди на службу,
Як покличуть тупорилі,—
Не заходь із ними в дружбу:
Не страшні минуці хвилі.

Світ із піснею сирени
Тягне сіті розпростерті,—
Щоб змінить гравців для сцени,
Манить нас до коловерті.
Самотинну путь обравши,
Не звертай більш ні на яку,—
Пропускай повз вуха завше
Всякий клич і просьбу всяку.

Лестоцям та лихослів'ю
Заперечувати годі,
Бо не станеш безголів'ю
Анічим на перешкоді.
Не дивуйся злій обмові,
Душі любі та немилі,
Навіть світлий чар любові
Обминути будь у силі.

Обминути будь у силі
Всякий клич і просьбу всяку.

*Не страшні минуці хвилі:
Жий без віри і без ляку,
Май у думці на приміті —
Що — хороше, що — погане,
Все — й нове, й старе на світі:
Час пливе і в безвість кане.*

СЕРЕД ЛІСУ

На галяві, що між віт,
Гомонить пташиний світ.
Налетіло снігурів
Із далеких чагарів.
При галяві, в озеречку,
Очерет росте скраєчку.
Хвиля сонце розливає,
Очеретом коливає.
А у тій веселій хвилі —
Сонце й птахи прудкокрилі,
В хвилі — даль, що птахів кличе,
І журавлики курличуть,
Ще й коханої обличчя.

1888

МЕНЕ НЕ РОЗУМІЄШ ТИ

Краси твоєї прагну збагнути таїну —
Тому в житті моєму все втратило ціну,
Я мусив ради тебе, а не дрібної слави,
Свій спокій розміняти на суетні забави,
На видумки й марниці, на витончений спів,
Аби тебе піймати в тенета тлінних слів,
Щоб з образів скувати ланці на мрію любу,
Щоб п'їтми не віддати чудовну тїнь на згубу.

.

Тепер, коли ти душу мою взяла в неволю
Й тебе вінок оздобив із мук моїх та болю,
Коли мені в очах ти, мов білий мармур чистий;
Коли здаля сіяє твій погляд променистий,
І так мене він сліпить, що вже не видно оку
Того, що з дум глибоких майнуло в тьму
глибоку;

Тепер, коли у спраглім жаданні насолоди
Моя любов безмежна, як чар твоєї вроди,
Як поривання бути укупі без кінця
У мороку і світла, у мармуру й різця;
Коли жаги такої, яка в мені палає,
У серці ані в кого на всій землі немає;

ВЕЧІР У ПОЛІ

Вечір у полі. Сопілка журливо співає,
Розбуджує зорі й отари в кошару скликає.
Джерела щебечуть у листі густім та зеленим.
Ти при акації стала — чекаєш на мене.

У небі з-між хмар молодик визира ясноликий,
А з-поміж листя — коханої очі великі.
Зорі влогі, здалось, пройнялися вже сумом.
Ти посмутніла, в очах голубіє задума.

Плинуть хмарки понад клени старі та горіхи.
Місяць, як човен, пливе у селі понад стріхи.
Тихо скрипить журавель над цямринням
криниці.
Грає сопілка, і ватра у полі димиться.

Идуть косарі, свої коси поклавши на плечі,
З поля приносять утому і зоряний вечір.
Дзвони старі сумовито гудуть у тумані.
Серце моє, як вогонь, пламеніє в коханні.

Ах, уже скоро у сні заніміє долина.
Ах, уже скоро до тебе, кохана, прилину.

Нічка мине і так скоро настане світання.
Чи прокажу тобі всі заповітні бажання?..

Голову схилиш мені на притомлені груди.
Нас, молодих, тільки вранішнє сонце розбудить.
За вірне кохання, за ніч оцю літню багату
Варто життя до останньої краплі віддати.

1871—1872

ЗОРЯ

Зоря з німої вишини
Струмить потоки срібні,—
Щоб досягли землі вони —
Мільйони літ потрібні.

Можливо, вже давно погас
Той світ у далечині,
А лиш тепер дістались нас
Його вогні промінні.

Посмертне сяйво угорі
Пливе у далі сині —
В житті не бачили зорі,
А бачать в домовині.

І хай кохання відійшло
В глибини вечорові —
Все ж лине нам услід тепло
Погаслої любові.

1880—1883

КАМАДЕВА

Прагнув я зцілити душу
Чарівним вогнем кохання
І для цього Камадеву
В сні покликав без вагання.

Вмить примчав красивий хлопчик,
Сівши верхи на папузі.
Він моргнув і усміхнувся,
Наче ми віддавна друзі.

В сайдаку його — не стріли —
Сховані квітки чудовні
З берегів священних Ганга;
Ті квітки отрути повні.

Ось одна вп'ялася в груди,
Пущена хлоп'ям із лука,—
І вже місця не знаходжу,
Сну немає, в серці мука.

Покарав мене жорстоко
Камадева поровливий —
Син небес, що не тьмяніють,
Син ілюзії вродливий.

ЧОМУ НЕ ЙДЕШ

У вирій ластівки летять,
Роняє листя тихий сад,
Біліє іній узбереж.
А ти не йдеш, а ти не йдеш...

О вийди знов мені навстріч,
Тебе чекаю день і ніч.
Прийди, щоб я схилитись міг
До губ твоїх, до губ твоїх!

Згадай, кохана, як тоді
Ми йшли полями молоді,
Як я тебе між буйних трав
На руки брав, на руки брав.

Жінки, жінки... Багато їх —
В очах і полум'я, і сміх...
А ти одна, як сонця цвіт,
На цілий світ, на цілий світ!

Найвища мрія з чистих мрій —
Цвітеш завжди в душі моїй,
Хвилюєш в серці юну кров,
Моя любов! Моя любов!

Вже пізня осінь у полях,
Пожовклий лист упав на шлях,
Дзвенить морозу срібна креш...
Чому не йдеш? Чому не йдеш?

До 1883 р.

ПРИМІТКИ

ПОЕЗІЇ

За життя Михаїла Емінеску побачило світ тільки трохи більше чверті його поетичного доробку. Сам поет не видав жодної книжки, а до тих своїх творів, які подавав до друку, ставився надзвичайно вимогливо. Він неодноразово переробляв свої вірші, через що деякі твори існують у кількох (часом у кільканадцятьох) редакціях, причому останній варіант відділяє від першого відстань у кілька років.

У цьому виданні твори М. Емінеску датуються роком їх написання, а не друкування. Час написання встановлено румунськими вченими-літературознавцями на основі ретельного вивчення рукописної спадщини поета, що містить близько 15 тисяч сторінок. Це датування наведене у найновішому виданні поетичного доробку М. Емінеску: *M. Eminescu, Opere alese, editie îngrijita și prefațată de Perpessicius, ed. a 11-a Editura Minerva. București, 1973.*

З ЧУЖИНИ

Один із ранніх віршів М. Емінеску, надрукований поетом у журналі «Familia» («Сім'я») в липні 1866 року. Вірш задумано і написано в Чернівцях, він виражає тугу поета за рідним краєм.

БУКОВИНІ

Твір написано у трансільванському місті Блажі після того, як поет залишив Чернівці, місто, в якому навчався у початковій школі та гімназії.

РОЗТЛІННІ МОЛОДИКИ

Вірш надруковано в 1869 році. Це перший твір М. Емінеску гострого соціального звучання, написаний під впливом вражень від молодого трансільванської інтелігенції, байдужої до пекучих проблем, що стояли перед народом. У творі відчутні ремінісценції революційної боротьби італійського народу за об'єднання країни і за свою незалежність.

Гряде воскреслий Рим — у цей час гарібальдійці розпочали підготовку до походу за визволення Папської області від влади римського папи.

Цезар Гай Юлій (100—44 рр. до н. е.) — державний діяч і полководець стародавнього Риму.

Траян Марк Ульпій (53—117 рр. н. е.) — римський імператор, який у 106 р. приєднав до Римської імперії землі давньоримських племен, що стали одним із складників етногенезу сучасних східнороманських народів.

НІЧ

Написано у Відні. Цей вірш викликав гостру критику з боку відомого вченого і письменника Б. П. Хашдеу, який помилково вважав, що М. Емінеску поділяє космополітичні погляди редакторів журналу «*Convorbiri literare*» («Літературні бесіди»), на сторінках якого твір було надруковано 1871 року.

РОЗДУМИ ВІДНОГО ДІОНІСА

Вірш включений до філософської новели М. Емінеску «Відний Діоніс», написаної під час перебування поета у Відні.

Герік (Garick) Девід (1717—1779) — знаменитий англійський актор.

АНГЕЛ І ДЕМОН

Перший варіант, в якому розповідь ведеться від імені Демона, написано в грудні 1869 р. Остаточо завершено переробку поеми в 1872 р. Цей твір Емінеску допомагає краще зрозуміти перехід від другого варіанту поеми «Імператор і пролетар» (див. нижче) до II третього варіанту. В образі Демона втілено дух непокори, в той час як Ангел уособлює ідеал краси й жіночої ніжності. Особливістю Демона Емінеску є те, що він виступає проти соціальної несправедливості. Завершення роботи над поемою припало на період реакції після падіння Паризької комуні, що відбилося на кінцівці цього твору, пройнятого трагізмом розчарування. Заклик до боротьби, який звучить на початку твору, замінюється в кінці закликом до загального примирення в коханні.

УСЮДИ МЕТУШНЯ МУРАХ

За всіма ознаками, вірш написаний під час перебування Емінеску в Берліні.

МІФОЛОГІЧНЕ

Гесна — за релігійними уявленнями — пекло.

Маргарита — образ дівчини з німецької легенди про доктора Фауста.

СИНЯ КВІТКА

Один із творів поета, який викликав великі суперечки в емінескознавстві. Образ синьої квітки (голубої троянди), як символ недосяжного ідеалу, запозичений із німецької лірики (пор. також роман «Генріх фон Офтердінген» романтика Новаліса). Але в цей

образ М. Емінеску впливає й певні елементи своєї біографії. На думку молдавського дослідника К. Ф. Поповича, це перший вірш, в якому йдеться про любов Емінеску до Вероніки Мікле.

Велика кількість ліричних віршів М. Емінеску була надихана почуттям кохання до Вероніки Мікле. Знайомство поета з молодою дружиною ясського професора Штефана Мікле, що згодом став ректором університету, відбулося весною 1872 року у Відні. Сама Вероніка Мікле теж була поетесою. У 1874 р. вони знову зустрічаються в Яссах і майже всі вірші, написані М. Емінеску до його від'їзду в Вухарест, присвячені образіві коханої жінки. Щоправда, це було платонічне кохання. У 1879 р. помер чоловік Вероніки Мікле. У тому ж році закохані зустрічаються в Бухаресті і мають намір вступити в шлюб. Проти намірів Емінеску женитися виступив Тіту Майореску, меценат, який хотів «врятувати» поета від «згубного» кроку. Саме внаслідок втручання Майореску в особисте життя поета в душі останнього відбувається злам, і в його творах все більше відчутні мотиви розчарування в коханні, які проступають і в поемі «Лучьяфер» (див. нижче). Проте в 1882 році між Веронікою Мікле і Михаїлом Емінеску знову встановлюються дружні стосунки. В. Мікле була відданою своєму коханому навіть в роки його тяжкої хвороби і померла невдовзі після його смерті.

Серед віршів «Вероніківського циклу» — «Така ти ніжна», «Я думаю так часто», «Як вітер», «Про тебе думаю», «Тебе любив я потай», «Казка лісу», «Самотність», «Далеко я від тебе», «О лишись», «Пішла любов», «Прощай», «Стою на ганку», сонетний триптих, «Лісовий гомін», «Розлука» і багато інших.

Ассірія — рабовласницька держава II тисячоліття до н. е. на Близькому Сході в басейні р. Тігр. Емінеску писав велику поему, в якій використав події з історії Ассірії.

ІМПЕРАТОР І ПРОЛЕТАР

Поема відома у трьох редакціях. Тут друкується остання з них. Перший варіант написано в 1870 р. і озглавлено «Думки пролетаря». Він свідчив про знайомство М. Емінеску з ідеями соціалізму і марксизму. У перших варіантах поеми виразно відчутний також вплив поглядів соціалістів-утопістів Л. Бланкі (1805—1881) і П. П. Прудона (1809—1865). Що ж до змалювання суспільства майбутнього — поет не йде далі просвітительських поглядів Ж.-Ж. Руссо (1712—1778).

Під безпосереднім впливом подій проголошення і поразки Паризької комуни поет створив другий варіант поеми, що мав назву «Тіні на полотні часу», де яскраво змалював боротьбу комунарів з версальцями.

Після переробки поеми «Ангел і Демон» (див. вище) М. Емінеску повертається до поеми про Паризьку комуни, до якої додає песимістичний фінал, що відбиває розчарування поета, викликане тріумфом реакції у Франції і жорстокою гнобительською політикою «жахливої коаліції» правлячих кіл Румунії, а також важкими матеріальними і моральними умовами, в яких перебував тоді митець.

Memento mori — пам'ятай про смерть (лат.).

Цезар — узагальнений образ монарха-самодержця.

Король старезний Лір — образ занепаду колишньої величі й могутності.

БРЕХНЯМ ВІДПОВІДЬ — МОВЧАННЯ

Рукопис цього твору містить таку приписку М. Емінеску, яка розкриває його ідейний зміст: «Воскресаючий сік думки—це пристрасть. Тільки ця пристрасть мусить мати благородну мету, а найблагородніша — це правда».

Я НЕ ВІРЮ НІ В ЄГОВУ

Відгук на полемічні статті 1876 р., спрямовані проти Емінеску. Тоді ж поет приступав до написання «Послання другого» (див. нижче).

Єгова — одна з транскрипцій імені Ягве, яким у біблії названо бога.

Будда Шак'я Муні — ім'я легендарного засновника буддистської релігії.

Я ЗНИК У ВІЧНИХ МУКАХ

Роботу над віршем розпочато в берлінський період, для якого так характерні ноти песимізму.

Страшний залізний вік — натяк на легенду про золотий, срібний та залізний віки розвитку людства.

КЕЛІН (СТОРІНКИ ЛЕГЕНДИ)

Незважаючи на епічний характер поеми, вона пройнята глибоким ліризмом і зокрема почуттям кохання, яке відчував у цей час М. Емінеску до В. Мікле.

Збуретор — образ румунського фольклору: крилатий дух кохання, що краде дівочу честь.

Нарцис — образ грецької міфології: вродливий юнак, який, побачивши в річці своє відображення, закохався в нього і загинув від цього кохання.

Пет-Фрумос — образ румунського і молдавського фольклору: казковий герой небаченої вроди, що завжди перемагав сили зла.

Певеля — образ румунського і молдавського фольклору: жартівник і дотепник.

НАША МОЛОДЬ

Тему молоді, яка запозичує тільки зовнішній блиск буржуазної культури, М. Емінеску зачіпав неодноразово в цей час у своїх газетних виступах.

ОПОВІДАННЯ ЛИПИ

Перероблений варіант твору «Фет-Фрумос із цвіту липи», надрукованого 1875 р.

ДАЛЕКО Я ВІД ТЕБЕ

Вірш написано з приводу розлуки з Веронікою Мікле, коли поет переїхав до Бухареста.

ТАКА ТИ НІЖНА

Цей вірш М. Емінеску подарував Міте Кремніц, сестрі дружини Тіту Майореску, ідейного керівника літературного товариства «Junimea», в яку, за її спогадами, поет був закоханий у 1879 р. Проте більшість літературознавців схильні вважати, що і в цій поезії йдеться про кохання до Вероніки Мікле.

СОНЕТИ

Сонетовий триптих належить до так званого «Вероніківського циклу».

ПОВАЧЕННЯ

Вірш написано в формі народної пісні. М. Емінеску любовно збирав і глибоко вивчав усну народну творчість.

РОЗЛУКА

Останній вірш з «Вероніківського циклу», відданий до друкування самим поетом. Невдовзі після його публікації в 1880 р. між М. Емінеску і В. Мікле стався тимчасовий розрив.

ЖИТТЯ

Вірш написано у 1879 році. В цьому ж році поет у ряді публіцистичних статей гостро критикує жорстоку експлуатацію трудящих. Емінеску вважав цей вірш ще незавершеним і тому не віддавав його до друку. Він був опублікований уперше через півтора місяця після смерті поета.

О МАМО

У цій елегії тісно переплітаються почуття любові до матері з почуттями нерозділеного кохання. Мати М. Емінеску Ралука Імінович померла 15 серпня 1876 року.

ПОСЛАННЯ ПЕРШЕ

Цикл «Послань» або «Сатир», присвячений філософським, естетичним, політичним і суспільним проблемам, був написаний поетом в пору найвищого розквіту його таланту. Перші чотири послання були надруковані протягом півроку. Останнє — п'яте — побачило світ після смерті М. Емінеску. «Послання перше» — це філософська інтерпретація проблем життя і долі людини. Як і в деяких інших творах поета, тут присутні нотки розчарування, викликані його роздумами над долею людства. В образі вченого, який

мріє про те, щоб його твори стали відомими й визаними хоча б після його смерті, показано трагедію митця, що не знаходить визнання у своїх сучасників.

Атлас (або Атлант) — образ грецької міфології: титан, що тримав на своїх шлецах небозвід. Це покарання дісталось йому за участь у боротьбі титанів проти богів.

ПОСЛАННЯ ДРУГЕ

За життя М. Емінеску бував часто мішенню критики з боку другорядних і просто бездарних письменників, які звинувачували поета в тому, що він порушує закони мистецтва і мовні правила. Але цей твір не просто відповідь на таку критику; М. Емінеску підноситься над особисті образи і розгортає полеміку навколо кардинального питання про роль митця в суспільстві, в якому панує влада золота. Поет засуджує кар'єризм і конформізм, ділиться своїми роздумами над тим, що може бути мотивом поетичного натхнення; з цих роздумів випливає висновок, що в суспільстві, де навіть кохання перетворене на товар і де відсутні високі ідеали, доля поета — постійне розчарування.

Кумулярд — працівник за сумісництвом (франц.).

Вдаються до протекцій суконь вельми знаменитих — натяк на поетів, що присвячували свої твори дружинам високопоставлених діячів, серед яких були й вороги М. Емінеску.

Менелай — образ грецької міфології: чоловік прекрасної Єлени, викраденої троянцем Парисом. Ім'я Менелая вживається переносно для позначення обманутого дружиною чоловіка.

Ногит — *harut* — латинські граматичні форми відмінювання вказівних займенників, що зазубрювалися учнями гімназій.

Nervum rerum gerendarum — дослівно «нитка ведення справ» (лат.).

Галілей Галілео (1564—1642) — великий італійський фізик і астроном епохи Відродження. Тут М. Емінеску обігрує відомі слова, приписувані Галілею: «А все ж вона крутиться!»

Рамзес — ім'я дванадцяти фараонів стародавнього Єгипту з дев'ятнадцятої та двадцятої династії. Неможливо встановити, котрого саме має на увазі М. Емінеску. Найбільш відомі Рамзес II (1290—1224 рр. до н. е.), що збудував храм в Абу Сімбелі, і Рамзес III (1170—1138 рр. до н. е.), переможець «морських народів» і лівійців.

ПОСЛАННЯ ТРЕТЄ

Цей найяскравіший твір серед циклу «Послань» побудований на антитезі «героїчне минуле — занепад сучасності». «Послання третє» спрямоване проти політиканства і демагогії правлячих кіл буржуазної Румунії, на викриття псевдопатріотизму пануючої верхівки. Композиційно твір складається з ряду епізодів історії румунського народу, у контрасті з якими викриваються вирази сучасного поетові суспільства, заснованого на брехні й експлуатації.

У пролозі поет використав легенду про виникнення Оттоманської імперії за книгою Йозефа фон Гаммера «Історія Оттоманської держави», яку він перекладав з німецької мови. Картина зустрічі султана Баязета з князем Мірчею створена уявою поета, але зображення бою біля Ровин засновується на історичних фактах. Султан Баязет (Баязит) I Ілдірим, який правив у 1389—1402 рр., підкорив Болгарію і переміг об'єднане військо європейських феодалів у битві при Нікополі (1396). Однак перед цим зазнав поразки від князя Валахії Мірчі Старого (1386—1418) у битві при Ровинах (1394 р.). Турецьке військо було вигнане з Ва-

лахії і в 1397 році. Михаїла Емінеску звинувачували в тому, що він допустився анахронізму, розташувавши битву при Ровинах після битви при Нікополі, проте на художній тканині твору це зміщення подій аніскільки не відбилосся.

Новий Рим — назва, під якою в середньовіччя була відома Візантія та її столиця місто Константинополь.

Ескішер (Ескішехір) — місто в Туреччині на захід від Анкари, біля якого хрестоносці в 1097 році перемогли тюрків-сельджуків.

І коня ще наговдою в вітарі святого Риму — у змаданій вище книзі Й. фон Гаммера наводиться свідчення про те, що Баязет нахвалявся, ніби буде годувати вівсом свого коня у римському соборі святого Петра.

Дарій, син Гістаспа, — перський цар (522—486 рр. до н. е.) в династії Ахменідів, вважається засновником Перської держави. У 514 р. до н. е. безуспішно воював із скіфськими племенами в басейні Нижнього Дунаю. Очевидно, ці події має на увазі князь Мірча у своїй відповіді Баязету.

Зелений прапор — прапор турецького війська.

Із Ровини після бою — цей уривок написано метрикою народної пісні, яка мала підкреслити всенародний характер боротьби проти турецьких загарбників.

Басараби — династія князів Валаського князівства, що правила країною від її заснування до XVI сторіччя.

Мушатини — династія князів Молдавського князівства, що правила країною у XIV—XVI сторіччях.

Сібаріс — місто в Луканії (південна Італія), зруйноване в 510 р. до н. е., панівний клас якого відзначався неробством.

Очі витріщив, як жаба, — мається на увазі голова палати депутатів румунського парламенту К. А. Ро-

сетті (1816—1885), один із керівників «жахливої коаліції» консервативних кіл Румунії.

Фанар (Фенер) — район у Константинополі, де жили багаті греки-фанаріоти; з їх числа турки набирали господарів, котрі жорстоко грабували молдавське і валаське князівства.

Ілоти — у стародавній Спарті раби, що належали державі; переносно ілотами називають люмпен-пролетаріат.

Цепеш Влад — князь Валахії у 1456—1462 рр. і 1476 р., який відзначився жорстокими методами придушення відцентрових тенденцій великого боярства.

ПОСЛАННЯ ЧЕТВЕРТЕ

Центральна ідея цього твору — неможливість справжнього кохання в морально занепадому буржуазному суспільстві, де високі почуття поступаються перед брехнею та облудою. Вона висвітлюється поетом з різних боків. Засуджуючи міщанське розуміння кохання, М. Емінеску протиставляє йому картини лицарського кохання з феодального минулого. Проте в цьому протиставленні не слід вбачати захоплення минулим, бо поет оспівав ідеальний світ справжніх почуттів, створений силою його уяви. Саме в контрасті з цим ідеалом змальовано легковажну поведінку жінок панівного класу в буржуазному суспільстві.

Купідон — образ римської міфології: бог кохання, син Венери.

Carmen saeculare — гімн сторіччя (лат.). Назва твору, написаного римським поетом Квінтом Горациєм Флакком в 17 р. до н. е. до так званих «столітніх ігор», що, на думку імператора Августа, мали знаменувати кінець громадянських війн та початок мирного процвітання Риму.

ПОСЛАННЯ П'ЯТЕ

Бдинс з послань М. Емінеску, надруковане повністю лише після смерті поета. В цьому творі знаходять свій подальший розвиток ідеї попереднього, четвертого послання. М. Емінеску викриває жінок вищого світу за те, що вони не цінують душевних якостей людини, а надають перевагу лише зискові й вигоді.

Даліла — біблейський образ, що символізує підступництво і зраду. Філістимлянка Даліла обманула Самсона, зрізавши сім кучерів з його чола, в яких містилася Самсонова фізична сила, і віддала таким чином свого коханця на поталу його запеклим ворогам.

Анадіомена (грецькою мовою буквально: «та, що виринає») — епітет Афродіти, богині краси й кохання в грецькій міфології, що за переказами народилася з морської піни.

Горацій (65 — 8 рр. до н. е.) — відомий римський поет.

Адоней, або адонійський рядок, — один із видів античного віршування, складається з двох стоп: дактиля і трохея.

ТЕБЕ ЛЮБИВ Я ПОТАЙ

Вірш присвячений Вероніці Мікле. Був включений до збірки творів М. Емінеску його першим видавцем Тіту Майореску одразу ж після захворювання поета.

ПІШЛА ЛЮБОВ

Один із останніх віршів М. Емінеску, надрукований поетом напередодні своєї хвороби. Присвячений Вероніці Мікле. Це перший вірш М. Емінеску, за який поет одержав гонорар.

ЩО ТАКЕ ЛЮБОВ

Написаний до хвороби, вірш був надрукований у будапештському журналі «Familia» («Сім'я») вже після захворювання поета.

БІЛЯ ТОПОЛЬ САМОТНІХ

Вірш присвячений Клеопатрі Поснару-Лека, дочці відомого румунського художника.

ЛУЧЯФЕР

Шедевр Михаїла Емінеску, що справедливо визнається вершиною його творчості. Дослідники відзначали певні збіги мотивів у цій поемі М. Емінеску з мотивами поеми М. Лермонтова «Демон», які, проте, не можна звести до впливу. Певні моменти схожості в головних образах цих поем пояснюються схожістю світогляду великих митців, що сформувалися в нетотожних, але аналогічних умовах. І Лермонтова, і Емінеску боляче вражали протиріччя епохи, в якій вони жили. У творчості обох поетів заперечення існуючих соціальних умов виливалося у пошук самотності, хоча обидва гаряче любили життя і людей. Якраз проблема виходу із самотності складає ідейний зміст «Демона» Лермонтова і «Лучяфера» Емінеску. І Демон, і Лучяфер прагнуть до людей, але їх поривання виявляються марними у світі, де незвичайні натури не можуть знайти місце для застосування своїх творчих сил.

В основі поеми лежить румунська народна казка «Дівчина в золотому саду», записана німцем Ріхардом Кунішем. Цю казку М. Емінеску завіршував у 1873—1874 рр. Короткий зміст казки такий: цар, щоб сховати свою красуню доньку від сторонніх поглядів, будує для неї мармуровий палац. Царевич Флорін дізнається про красу дівчини і, долаючи багато пере-

шкод, дістається до палацу. Тим часом царівну побачив Змії і покохав її. Змії перетворюється вночі на зірку і проникає до кімнати царівни, пропонуючи їй піти з ним. Та царівна вимагає від Змія, щоб він зрікся свого безсмертя. Змії прямує до творця, щоб випросити в нього для себе смерть. Тим часом царівна тікає з палацу з царевичем Флоріном, якого вона покохала. Творець показує Змію обох закоханих. Тоді з очей Змія покотилися сльози, одна з яких, потрапивши на дно морське, перетворилася на перлину.

У 1880 р. М. Емінеску починає працювати над поемою «Лучяфер», в основу якої покладено згадану казку, і завершує її у 1882 році. 28 жовтня він відправив рукопис до Відня, де поема була надрукована в альманасі суспільно-літературного товариства «Юна Румунія».

Крізь поему проходить ідея єднання генія з людьми, його прагнення уникнути самотності. Але між ідеалами генія та дрібними міщанськими інтересами лежить прірва, яка й породжує трагедію Лучяфера. Моральна перевага Лучяфера полягає в тому, що він згодний зректися свого безсмертя. Сам М. Емінеску прямо говорив, що доля Лучяфера — це доля генія на землі, який лишається безсмертним, але нещасним. Безперечно, ці песимістичні думки були навіяні поетові суперечливою дійсністю та тяжкими умовами його власного життя.

Лучяфер — назва вечірньої або ранкової зірки у румунів і молдаван.

РОКИ МИНУЛИ

Цей сонет був включений Т. Майореску до першого видання поезій М. Емінеску.

Дойми — назва румунських і молдавських народних пісень з вільною елегійною мелодією.

ВЕНЕЦІЯ

Цей сонет являє собою переклад твору італійсько-німецького поета Гаєтано Черрі, написаного в 1864 році.

Сан Марко — назва відомого собору у Венеції.

ЧОМ ТИ, ЛІСЕ, СТОМЛЕНО...

Вірш написано метрикою народної пісні.

БАЖАЮ ТЕПЕР

Поетичний заповіт М. Емінеску. Після смерті поет був похований у Бухаресті, але в Констанці була споруджена його статуя, чим було виконане бажання письменника — бути після смерті на березі моря.

ГЛОСА

Твір написаний під впливом філософії Шопенгауера, а порівняння світу з театральним спектаклем є відомим мотивом у світовій літературі, який уперше з'являється в учня Сократа Антисфена, а потім зустрічається у Лопе де Вега, Кальдерона, Шекспіра, Вольтера, А. де Мюссе та інших письменників. М. Емінеску в 1876 р. надрукував у редакційній газеті уривок з роздумів англійського дипломата XVIII сторіччя Оксенстірна, де життя світу трактується як театральна вистава.

Глоса (давньогрецьк.) — слово, що вимагає тлумачення, пояснення. Як вид поетичної творчості, глоса складається з кількох рядків строфи, після якої в кожній наступній строфі тлумачиться один із рядків першої. «Глоса» М. Емінеску написана строфою окта-

вою і має ту особливість, що в кінці всі коментовані рядки об'єднані у десятій строфі у зворотньому порядку.

ВЕЧІР У ПОЛІ

Один із ранніх віршів М. Емінеску, який був включений поетом в його поему «Ондіна». Надрукований лише в час хвороби Емінеску у 1885 році.

КАМАДЕВА

Камадева — бог кохання в індійській міфології.

ЧОМУ НЕ ЙДЕШ

Протягом хвороби в М. Емінеску були й окремі періоди прояснення свідомості. В один із таких періодів у січні 1887 року він надіслав цей вірш до редакції журналу «Сонторбірі літераре». Проте дослідники творчості Емінеску вважають, що задуманий і написаний був цей вірш ще до його хвороби. Цей твір став народною піснею.

З М І С Т

<i>Андрій М'ястківський. Співець боротьби й любові</i>	5
<i>З чужини. Переклав Андрій М'ястківський . . .</i>	25
<i>Буковині. Переклав Володимир Коломісць . . .</i>	27
<i>Мов днина оця. Переклав Микола Ігнатенко . . .</i>	29
<i>Що тобі я зичу, краю мій величний. Переклав</i> <i>Андрій М'ястківський</i>	31
<i>Розтлінні молодики. Переклав Микола Терещенко</i>	33
<i>Ніч. Переклав Андрій М'ястківський</i>	37
<i>Роздуми бідного Діоніса. Переклав Терень Ма-</i> <i>сенко</i>	39
<i>У пташини білі крила. Переклав Андрій</i> <i>М'ястківський</i>	43
<i>Ангел і демон. Переклав Іван Пучко</i>	44
<i>Усюди метушня мурах. Переклав Андрій</i> <i>М'ястківський</i>	51
<i>Міфологічне. Переклав Андрій М'ястківський . . .</i>	53
<i>Синя квітка. Переклав Іван Пучко</i>	57
<i>Ах, скуштував я. Переклав Володимир Коломісць</i>	60
<i>Імператор і пролетар. Переклав Андрій</i> <i>М'ястківський</i>	62
<i>Брехням відповідь — мовчання. Переклав</i> <i>Терень Масенко</i>	71
<i>Я не вірю ні в Єгови. Переклав Андрій</i> <i>М'ястківський</i>	72
<i>Спи! Переклав Андрій М'ястківський</i>	73
<i>Я зник у вічних муках. Переклав Андрій</i> <i>М'ястківський</i>	75
<i>Озеро. Переклав Костянтин Басенко</i>	76
<i>Келін (Сторінки легенд). Переклав Андрій</i> <i>М'ястківський</i>	77

У вікно, що з боку моря. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	91
Наша молодь. <i>Переклав Абрам Кацнельсон</i>	92
Раптом в гай вона звернула. <i>Переклав Терень Масенко</i>	93
Все думки, думки-химери. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	95
Зітхає й стогне поміж струн. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	97
Про тебе думаю. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	98
Що шепочеш ти. <i>Переклав Петро Засенко</i>	99
Оповідання липи. <i>Переклав Василь Швець</i>	101
Казка лісу. <i>Переклав Анатолій Щербак</i>	105
Самотність. <i>Переклав Анатолій Щербак</i>	108
Далеко я від тебе. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	110
Ямб. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	111
Вже вузьколобі в генії пішли. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	112
Зорі цвітуть. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	113
О, лишись. <i>Переклав Григорій Усач</i>	115
Знов на вулиці тій самій. <i>Переклав Микола Ігнатенко</i>	117
Я думаю так часто. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	119
Така ти ніжна. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	120
Сонети. <i>Переклав Максим Рильський</i>	122
Лісовий гомін. <i>Переклав Петро Засенко</i>	125
Побачення. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	128
Розлука. <i>Переклав Анатолій Щербак</i>	130
Життя. <i>Переклав Терень Масенко</i>	132
Стою на ганку. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	136
О мамо... <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	137
З-поміж сотень щогл високих. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	138
Печальну душу. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	139

Послання перше. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	140
Послання друге. <i>Переклав Микола Упеник . . .</i>	149
Послання третє. <i>Переклав Абрам Канцнельсон</i>	154
Послання четверте. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	168
Послання п'яте. <i>Переклав Іван Пучко</i>	176
Тебе любив я потай. <i>Переклав Максим Рильський</i>	183
Пішла любов. <i>Переклав Ярослав Шпорта</i>	184
Прощай. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	187
Що таке любов. <i>Переклав Володимир Сосюра</i>	189
Біля тополь самотніх. <i>Переклав Терень Масенко</i>	191
Як вітер. <i>Переклав Андрій М'ястківський . . .</i>	193
Лучяфер. <i>Переклав Андрій М'ястківський . . .</i>	194
Роки минули. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	211
Венеція. <i>Переклав Анатолій Щербак</i>	212
День завтрашній. <i>Переклав Терень Масенко . . .</i>	213
Сонливі птахи. <i>Переклав Григорій Усач</i>	215
Літа минають. <i>Переклав Максим Рильський . .</i>	216
Чом ти, лісе, стомлено... <i>Переклав Терень Масенко</i>	217
Бажаю тепер. <i>Переклав Андрій М'ястківський . .</i>	219
Глоса. <i>Переклав Микола Ігнатенко</i>	221
Серед лісу. <i>Переклав Андрій М'ястківський . .</i>	225
Мене не розумівш ти. <i>Переклав Микола Ігнатенко</i>	226
Вечір у полі. <i>Переклала Ніна Матвійчук</i>	228
Зоря. <i>Переклав Микола Ігнатенко</i>	230
Камадева. <i>Переклав Іван Пучко</i>	231
Чому не йдеш. <i>Переклав Андрій М'ястківський</i>	232
Примітки	234

**МИХАИЛ
ЭМИНЕСКУ
СТИХОТВОРЕНИЯ**

(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор Н. М. Тихий
Художник В. С. Кравченко
Художній редактор В. В. Машков
Технічний редактор Л. М. Грицишин
Коректор Т. В. Грузинська

Виготовлено на
книжковій фабриці «Жовтень»
республіканського виробничого
об'єднання «Поліграфкнига»,
Київ, вул. Артема, 23-а.

Здано на виробництво 4/VI 1974 р.
Підписано до друку 14/VIII 1974 р.
Папір машиннокрейдяний.
Формат 60×84¹/₃₂.
Фізичн. друк. арк. 8.
Умовн. друк. арк. 7,464.
Обліково-видавн. арк. 6,999.
Ціна 50 коп. Зам. 469.
Тираж 8000.

50 коп.